

KORI ANI U DRUGOM SVJETSKOM RATU – PREŠU ENA STRADANJA, ZLO INI, ŽRTVE I PO INITELJI

Stipo Pili

U lanku su prikazana prešu ena stradanja, zlo ini, žrtve i po initelji u Kori anima u Drugom svjetskom ratu. U njemu se daju odnosi izme u povijesnih zbivanja, vojnih operacija i stradanja, odnosno žrtava tijekom Drugoga svjetskog rata u dva sela: Donjim i Gornjim Kori anima na platou Vlaši a. U prvom dijelu prikazuju se zemljopisna, politička, gospodarska i demografska obilježja sela i prostora, napad i osvajanja Njemačke, nastanak NDH-a i razvoj njezinih ustanova i sustava, nastanak i razvoj pobune – ustanka i prve žrtve i zlo ini vezani uz prostor. Okosnica lanka je u drugom dijelu u kojem se pokušavaju razjasniti žrtve i zlo ini iz prosinca 1941. kada je u jednom kratkom vremenu došlo do stradanja gotovo polovice žrtava, uglavnom civila i nevinih ljudi iz ovih sela. Ovi se događaji u povijesnim izvorima spominju, ali škrto i nejasno. Ovim prešuenim zlo ininama, osim u usmenoj tradiciji, u historiografiji se nitko nije bavio, iako su razmjeri i žrtava i zlo ina veliki. U trećem dijelu lanka daje se prikaz zbivanja 1942. i 1943. godine na ovim prostorima i u selima, kada dolazi do blagog smirivanja ratnih zbivanja. četvrti dio daje prikaz rata i stradanja u posljednje dvije godine rata: 1944. i 1945. godine i u poratnom periodu. U posljednjem petom dijelu daje se analiza žrtava i događaja prema vremenu stradanja, dobi, spolu, prostoru stradanja, načinu stradanja i po initeljima ubojstava. Tu se pokušavaju odrediti mjesta borbi, stradanja – stratišta i grobišta, ali i mogu i po initelji i njihovi prešueni i prešuevani ratni i poratni zlo ini.

Ključne riječi: Drugi svjetski rat, Bosna i Hercegovina, Srednja Bosna, Kori ani, poginuli, borbe, stradanja, etnici, ustaše, partizani, odmetnici – pobunjenici, ratni zlo ini.

Uvod

Dosadašnja jugoslavenska (i većim dijelom hrvatska) historiografija istraživala je i bavila se povijesnim zbivanjima Drugoga svjetskoga rata selektivno. Pri tome je povijest prikazivana crno – bijelim bojama u kojima su predstavnici crne boje i neprijatelji naših naroda bili: ustaše i etnici (suradnici okupatora), te Nijemci i Talijani kao okupatori koji su smatrani jedinim istinskim zloincima i krivcima za sve zlo koje se dogodilo. Novija istraživanja otkrivaju nam i slučajeve u

kojima se otkriva da su i borci pod vodstvom KPJ činili zločine. Zato je o svim slučajevima stradanja i zločinima, prije svih civilnih žrtava u istraživanjima potrebno razrađivati djelovanja svih vojnih postrojbi, na svakom terenu i na osnovi kritike izvora i temeljite analize doći do prikaza povijesnih zbivanja kako je to zaista bilo u prošlosti.

Vojne operacije i ubojstva civilnog, nenaoružanog stanovništva zbivala su se tijekom Drugoga svjetskog rata na prostoru visoravni (platoa) Vlašića, u selu Korićanima i oko njega. Poslije Drugoga svjetskoga rata pobjednici su konstruirali događaje i zbivanja po gore navedenom crno – bijelom obrascu, ne navode i imena stradalih i poginulih Hrvata od postrojbi Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ-e, koja je do 1943. imala naziv Narodnooslobodilačka odred vojske i dobrovoljačka odred Jugoslavije – NOV i DOJ, a od 1943. Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odred Jugoslavije – NOV i POJ., te od 1. siječnja 1945. Jugoslavenska armija - JA) i sve okolnosti u kojima je došlo do njihova stradanja. Baveći se žrtvama Drugoga svjetskoga rata neka su mi zbivanja vezana uz Korićane bila nejasna i nelogična. U Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu slučajno sam pronašao nekoliko izvora koji su me izazvali da pokušam odgonetnuti događaje i zbivanja vezana uz stradanja žitelja Korićana u Drugom svjetskom ratu. Budući su me izvori upućivali na arhivsko gradivo u Arhivu Bosne i Hercegovine, stupio sam s istim u suradnju i dobio nekoliko zanimljivih informacija i jedan vrlo vrijedan dokument - izvor¹ koji mi je dopunio sliku zbivanja i stradanja ovoga sela u Drugom svjetskom ratu. Ovaj je rad pokušaj prikaza tih zbivanja, posebno zločina koji se dogodio u prosincu 1941. i o kojem se i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (NDH-a) do sada malo ili nimalo nije govorilo i pisalo. Rad se bavi lokalnom ili zavičajnom povijesti kao dopuna širim regionalnim, državnim i nacionalnim povijesnim zbivanjima.

Korićani uoči i poslije etkom Drugoga svjetskog rata

Korićani su selo na zaravni planine Vlašića (1943 m). Čine ga dva sela: Donji i Gornji Korićani između 1250 i 1330 m nadmorske visine² i po tome pripadaju naseljima s najvišom nadmorskom visinom u Bosni i Hercegovini (B i H). Donje Korićane većim dijelom naseljava stanovništvo srpske nacionalnosti i pravoslavne vjere, a u manjem dijelu hrvatsko stanovništvo katoličke vjere. Gornji Korićani su selo u potpunosti naseljeno Hrvatima katolicima. Do 1918. mjesto je pripadalo općini Vlahovići sa sjedištem u Turbetu i kotaru Travnik. Poslije rata od 1923. Kraljevstvo SHS je organizirano u 33 oblasti, a jedna od tih oblasti bila je Travnička sa sjedištem u Travniku. Kotarevi su

---

¹ Ovdje posebno zahvaljujem djelatniku Arhiva Bosne i Hercegovine g-dinu Andreju Rodinisu koji mi je omogućio da dođem do izvornih podataka o Korićanima u Drugom svjetskom ratu.

² Ivo Ašić, *Hrvati s Korićanima u Srednjoj Bosni: podijeljeno hrvatsko selo*, Politički zatvorenik, prosinac 2008., br.201., 11-12. <http://www.hrvatskipolitickiuznici.hr/content/view/full/1633/4/>, 12. 7. 2013.; <http://www.hercegbosna.org/vijesti/bih/koricani-opustosena-katolicka-zupa-na-platou-vlasica-zarasla-u-korov-3712.html>, 10. 03. 2012.

pojmovno zamijenjeni srezovima³, ali su u većem dijelu ostali nepromijenjeni. Općine su velikim dijelom ostale iste⁴. Uvođenjem šestosijećne diktature 1929. srez Travnik i dio Travničke oblasti ulazi u sastav Primorske banovine⁵, a općinska uprava i raspodjela ostaje slična ranijoj. Primorska banovina i srez Travnik pripali su sporazumom Cvetkovića – Maček 27. travnja 1939. novoosnovanoj Banovini Hrvatskoj⁶. Cijelo vrijeme između dva svjetska rata selo Korićani su vjerojatno pripadali općini Vlahovići - Turbe⁷.

Za problem kojim se ovdje bavimo i pokušavamo ga riješiti važno je vidjeti koliko je stanovništva živjelo u Korićanima pred početak Drugog svjetskog rata. Posljednji popis koji nam daje stanovništvo po selima je onaj iz 1921. koji je rađen prema upravnoj podjeli u Austro-Ugarskoj 1910. Po tome popisu Korićani su 1921. imali ukupno 745 stanovnika a od toga pravoslavni, 292, a katolici 453⁸. Budući da je ovdje vjerski sastav stanovništva jednak nacionalnom to znači da je 1921. u Donjim i Gornjim Korićanima bilo 292 pripadnika srpskog i 453 pripadnika hrvatskog stanovništva. Udio srpskog pravoslavnog stanovništva po popisu je nešto manje od 40%, a hrvatskog katolika nešto više od 60%. Iako nisu publicirani rezultati popisa stanovništva 1931. po naseljima, ukupan broj stanovnika u Korićanima te godine bio je 921 stanovnik⁹. Uzmemo li u obzir gornje odnose u vjerskom i nacionalnom udjelu stanovništva, prema tome bi u Korićanima 1931. bilo oko 360 pravoslavni Srbi i 560 katolika Hrvata. Jedan od izvora iz Drugog svjetskog rata koji nam može pomoći za stanje stanovništva je Općinski šematizam katoličke Crkve iz 1939. u kojem je popis svih katolika župa i vjernika katolika u Kraljevini Jugoslaviji. Prema tom šematizmu katolika župa Svetog Ilije Proroka u Korićanima dio je Travničkog dekanata, Gugošskog arhiđakonata i Vrhbosanske nadbiskupije. Upravitelj župe je Alojzije Žagar koji je do početka i sam rat u župi sa 632 katolika i Hrvata¹⁰. Mjesto i župa okruženi su stanovništvom drugih nacionalnih pripadnika, većim

³ *Almanah Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, (dalje: Almanah)* sv. III., 8. dio., 495.-496. Srezovi Travničke oblasti su bili: Bugojno, Duvno, Glamoč, Jajce, Livno, Mrkonjić Grad, Prozor, Travnik Zenica i Žepče.

⁴ HR HDA 367., Statistika, Republički zavod za statistiku Socijalističke Republike Hrvatske, kut.64., *Službene novine SHS*, godina X, sreda, 20. juna, 1928, br. 139, XLVI. U biti nije bilo promjena što se tiče Korićana kao sela i općinske vlasti od 1910. do 1945., odnosno 1948.

⁵ *Almanah*, sv. IV., 416., 420., 422., 427., 437., 438. Površina Primorske banovine bila je tada 19368 km² gdje je živjelo 881211 stanovnika. U Primorskoj banovini bili su srezovi: Benkovac, Biograd na moru, Hvar, Imotski Knin, Livno, Makarska, Metković, Mostar, Preko, Senj, Split I. i II., Supetar, Šibenik i Travnik. Glavni grad bio je Split koji je imao oko 40 000 žitelja. Općine sreza Travnik bile su: Bila Bužinić, Opara, Vitez i Vlahovići – Turbe. U općini Vlahovići – Turbe kojoj su pripadali Korićani živjelo je tada 6110 stanovnika.

⁶ Srez Travnik je 1939. imao površinu od 809 km² kao i ranije kotar, gdje je živjelo 45 386 stanovnika. Površina Banovine Hrvatske bila je 66 615 km² gdje je živjelo 4 024 601 stanovnik. Vidi: Dr. Pavlaković, *Banovina Hrvatska politička, administrativna i ekonomska struktura*, Zagreb, 1939., 73 i 86.

⁷ Isto, 147.

⁸ *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. januara 1921. godine.*, Državna štamparija Sarajevo, 1932., 218.

⁹ HR HDA 367., Statistika, Republički zavod za statistiku Socijalističke Republike Hrvatske, kut.55.

¹⁰ Krunoslav Draganović, *Općinski šematizam Katoličke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939., 146. Župu je osnovao nadbiskup Josip Stadler 1878. izdvojivši je iz dotadašnje župe Svetoga Antuna Padovanskog u Dobretićima. Crkva je izgrađena 1935. Budući da su svi katolici bili Hrvati, to je vjerski i nacionalni sastav istovjetan. Uzme li se u obzir da je od popisa stanovništva 1931. do popisa koji nam je dan šematizmom (1. siječnja 1937.) prošlo 5 godina i 9 mjeseci, te kako je u tom periodu došlo do porasta od 72 Hrvata katolika, to je za pretpostaviti da su Korićani Drugi svjetski rat dočekali s oko 700 katolika Hrvata i oko 400 pravoslavaca Srba, što čini ukupni broj od oko 1100 žitelja Korićana.

dijelom pravoslavnim Srbima, a manjim dijelom muslimanskim Bošnjacima – Hrvatima¹¹. Ovo hrvatsko naselje je otok izme u raznolikog vjerskog i nacionalnog stanovništva i u ratnim je situacijama u posebno teškim i složenim okolnostima. Stanovništvo se bavilo sto arstvom, ratarstvom, šumarstvom i primarnom preradom drveta. Ovome treba dodati izuzetno važan zemljopisni položaj Kori ana na padinama Vlaši a, na kontaktu šumovitog i livadsko – pašnja kog otvorenog dijela vrha Vlaši a poznatog pod nazivom Paljenik¹². Gestratešku ulogu i zna enje naselja i prostora pove ava prijevoj i raskrižje putova prema Banja Luci, Kotor Varošu, Travniku i Jajcu, odnosno izme u dolina rijeka Bosne, Lašve, Vrbasa, Ugra i Vrbanje. Zato je razumljivo da e razne vojske i vlasti nastojati na razne na ine ovladati ovim prostorom.

Napad Njema ke na Kraljevinu Jugoslaviju 6. travnja 1941. prošao je gotovo nezapaženo i vijest o tome je došla s prili nim zakašnjenjem. Tako er, s obzirom na udaljenost od glavnih gradskih i vojnih središta i glavnih prometnica tijekom njema kog napada na ovom se prostoru nisu odvijali nikakvi ratni sukobi. U Travniku je bilo sjedište 27. puka jugoslavenske vojske koji se nakon mobilizacije povukao odmah i 6. travnja prešao preko Save prema Brodu i Slavoniji. Jedno je vrijeme ovuda prolazio i a ki bataljun, koji se poslije 15. travnja povukao prema Jajcu i Mrkonji Gradu gdje je i došlo do jednog od rijetkih sukoba izme u njema ke i jugoslavenske vojske prije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije 17. travnja 1941¹³. Tako su postrojbe Wermachta ušle bez ikakvog otpora u Travnik 17. travnja¹⁴. Proglašenjem NDH-a po Slavku Kvaterniku 10. travnja 1941. ovaj je prostor, zajedno s itavom B i H ušao u sastav te države. Civilna i vojna vlast u Travniku je formirana ve 22. travnja 1941¹⁵. Uslijedila je upravna i vojna organizacija nove države. Po toj novoj organizaciji, Kori ani su pripali op ini Turbe, kotaru Travnik i župi Lašva - Glaž sa sjedištem u Travniku¹⁶. Crkvena je organizacija ostala ista, a vojna se tek uspostavljala. U njoj je važno mjesto zauzeo Travnik

---

¹¹ Ovdje koristim oba nacionalna pojma i Hrvat i Bošnjak za muslimansko stanovništvo, iako se pojam Bošnjak ne koristi od 1918. godine i ponovo se uvodi tek 1990., te je i danas u nacionalnom smislu zbujuju i i još nedovoljno artikuliran.

¹² J. Dui , *Planine i planinarstvo u Srednjoj Bosni*, Zagreb, 2008., 41.

¹³ Njema ke vojne postrojbe na prostoru NDH-a smjestile su 51. armijski korpus, a na prostoru B i H 132. diviziju sa središtem u Banja Luci i 183. sa sjedištem u Sarajevu. Podjelom NDH-a izme u Njema ke i Italije ovaj je prostor pripao njema koj okupacijskoj zoni. Vidi: *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do danas*, Sarajevo, 1994., 273 – 274. amil Kazazovi , *Travnik u Narodnooslobodila kom ratu*, Travnik, 1969., 42. (dalje: . Kazazovi).

¹⁴ Vjenceslav Topalovi , *Srednja Bosna ne zaboravimo hrvatske žrtve 1941. - 50. / 1991. - 95.*, Zagreb, 2001., 88. (dalje Vj. Topalovi). Prilikom zauzimanja Travnika poginuo je samo kapetan I. klase Gligorovi , kojega su prema Kazazovi u, u pokušaju razoružavanja ubili komandir policije u Travniku Jozo Nevisti i ustaša Ivo Suši . Vidi: . Kazazovi , 42.

¹⁵ Vj. Topalovi , 310.; . Kazazovi , 63. – 72.; *Zlo ini na jugoslavenskim prostorima u prvom i drugom svjetskom ratu, zbornik dokumenata, t.I. Zlo ini Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945.*, Beograd, 1993., dok.373., 998. (dalje: Zlo ini na jugoslavenskim prostorima). Gradona elnikom Travnika je imenovan Namik Ibrahimpaši , dogradona elnikom dr. Ivan Jelinovi , velikim županom velike župe Lašva – Glaž dr. Nikola Tusun, dožupanom Muhamed Sudžuk, tajnikom župe Hamid Trebinjac, kotarskim poglavarom Marko Mati , ustaškim stožernikom poru nik Johan Dovgan, kojega je kasnije zamijenio Petar Paradžik, logornik je bio Mirko Zec Baškarad, stožernik muške ustaške mladeži Ljuban Puškari , ustaški tabornik Travnika je Drago Zli ari , upraviteljem župske redarstvene oblasti Muhamed Smajilbegovi , zapovjednikom oružni kog krila Vilim Švob, kojega je kasnije zamijenio bojni Bervaldi, predsjednik sudbenog stola Juraj Raef, kotarskim predstojnikom Vladislav Bernadžikovski, a predstojnikom kotarskog suda Marko Mati .

¹⁶ Dr. Hrvoje Velzek, *Popis imena mjesta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb, 1942., 544-545, 589. (dalje: H. Velzek); Rafael Landikuši , *Priručnik o politici koj i sudbenoj podjeli Nezavisne Države Hrvatske sa abecednim popisom ob ina – gradova – kotareva, te popisom i ustrojstvom svih državnih ureda – ustanova i škola po njihovim sjedištima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.*, Zagreb, 1942., 17, 27, 79, 86. Prema istom izvoru op ina Turbe tada ima 12 313 stanovnika, 344.

kao jedno od Domobranskih popunidbenih zapovjedništava u NDH-a u kojem je bila jedna od šest pješačkih pukovnija NDH-a osnovanih u B i H¹⁷. Iako je grad odmah dobio svog stožernika, organiziranje vojnog dijela ustaškog pokreta (ustaške vojnice) išlo je teško i sporo, pa je zato i prva organizirana ustaška vojna postrojba u Travniku nastala dosta kasnije i to kao satnija¹⁸. Moguće je da je stvaranje i širenje ustaške vojnice u Travniku bilo slabije nego li drugdje, jer je Travnik bio značajno i važno središte domobrana kao vojne sastavnice NDH-a. Vrijeme postupne i mirne organizacije i funkcioniranja vlasti prolazi, a dolaze burna i olujna vremena u kojima se ne štedi nikoga.

Korijeni od lipnja do prosinca 1941. godine

Sve ovo što se događalo u Travniku, B i H i NDH-a Korijanima i njezinim žiteljima nije značilo puno. Selo i njegovi stanovnici na obroncima Vlašića živjeli su prilično izolirano od svega što se događalo, svojim ustaljenim životom u kojem je svaki dan bio nova borba za život, a sve što je išlo dalje značilo je toliko koliko se sažimalo u njihov životni prostor. No mnogi nisu tako mislili, oko njih su mnogi koji ih žele uklopiti i uključiti u svoje planove. O tome što se događalo u tim vremenima imamo ponešto otkrivenih izvora, koji su dio tih planova drugih i daju nam kakvu – takvu sliku na osnovi koje možemo sagledati svu težinu i surovost života na tim prostorima u to vrijeme.

Tu je prije svih Zapisnik sastavljen 20. lipnja 1946. Zemaljskoj komisiji za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača u Sarajevu (B i H) u kojem nam svjedoci: Jovan (Danilo)¹⁹ Milanović, star 31 g., Adam (Simo) Jokanović, star 41 g., Vojin (Milan) Slavnić, star 32 g., Jozo Blažević, star 30 g. i Martin (Petar) Baltić, star 42 g. svi iz Korijana, te Šolaja (Hamzo) Meho, star 37 g. i Mević²⁰ (Ibro) Salko, star 43 g. iz Sažića²¹ daju pregled zbivanja na ovom prostoru tijekom Drugoga svjetskog rata u svrhu otkrivanja zločina i zločinaca okupatora i njihovih pomagača. Iako ne govore o svim zločinima i zločinicama, pregled je važan jer koliko – toliko daje pregled događaja koji su se zbivali na ovome području, a što nam može biti kakav – takav putokaz u što to nijem prikazu povijesnih

---

17 Vj. Topalović, 310., Dr. Mladen Colić, *Oružane snage NDH-a u Bosni i Hercegovini 1941. godine*, u Historija naroda Bosne i Hercegovine, naučni skup održan 7.- 8. 10. 1972., Sarajevo, 1973., 502. (dalje M. Colić). Zapovjednik III.

Zbornog područja je pukovnik Kozelj, zapovjednik mjesta pukovnik Zuch, zapovjednik 9. pješačke pukovnije bio je prvo Artur Gustović, a potom jedno vrijeme potpukovnik Šram, a poslije njega pukovnik Franjo Šmerc.

18 M. Colić, 505.-508.; Dr. Damir Jug, *Oružane snage NDH sveukupni ustroj*, Zagreb, 2004., 202., 210.; . Kazazović, 70. – 72.; Davor Marijan, *Ustaške vojne postrojbe 1941. - 1945.*, magistarski rad, Zagreb, 2004., 26. i 29. navodi 2. satniju XVIII. bojne sa sjedištem u Travniku, a svoju samostalnu XVII. staja u ustašku bojnu pod zapovjedništvom V. stajačeg djelatnog sdruga Travnik organizira prema ustroju od 15. prosinca 1942.

19 Tamo gdje su zgrade imena su oteva, odnosno roditelja.

20 Po onome koliko poznajem prezimena na ovome prostoru ovdje bi trebalo biti Melić. Selo se zvalo Sazić. Vidi: H. Velzek, 418.

21 Arhiv Bosne i Hercegovine, Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača – Sarajevo, kut. 219., Zapisnici sa saslušanja, Zapisnici – Travnik, grad i srez, inventarni broj: 55 027., (dalje: Zemaljska komisija, zapisnik br. 55 027.). Ovaj je Zapisnik mala kronologija zbivanja, odnosno povijesti Korijana tijekom Drugoga svjetskog rata nastala prema sjećanju svjedoka. To ne znači da i prema njoj ne treba biti kritičan, dapače. Ali je za jedno ovako malo mjesto dobra podloga i put za temu koja se obrađuje.

zbivanja.

U slijede em odlomku ispitiva i Zemaljske komisije gore navedene svjedoke upozoravaju da imaju "predstavniku iste iskazati sve što znaju o zločinima koje su počinili okupatori i njihovi pomagači i u Korićanima i Sažici za vrijeme okupacije, te iza toga daju ovaj zajednički zapisnik²²". Dakle njihova je obveza i zadatak govoriti samo o onim zločinima koje su počinili okupatori i njihovi pomagači, a ne svi sudionici ratnih zbivanja i svih počinjenih zločina i oni iznose te činjenice. Već je time napravljena selekcija izvora i podataka, a time u najmanju ruku nepotpuna istina i povijest. To ne znači da svjedoci nisu iznosili i činjenice koje su govorile i o zločinima pripadnika Narodnooslobodilačke vojske (NOV-e), ali to su vjerojatno i zapisnici, a predstavnik Zemaljske komisije zanemario i nisu učinili u zapisnik, jer bi to bilo suprotno onim zadacima i ciljevima koji su im zadani u okviru rada iste komisije.

Svjedoci kažu dalje da je poslije dolaska Nijemaca i organizacije "ustaške" vlasti (dalje vlasti NDH-a) u Travniku, došlo i do organizacije ustaša u Korićanima. Taj posao i zadatak je preuzeo rojnik²³ Anto Pari²⁴ iz Korićana. U stvaranju ustaške vlasti i organizacije pomagao mu je i glavnu riječ vodio navodno župnik u Korićanima Franjo Udavić. Ustaše su imale prostorije u bivšem Križarskom domu²⁵ koji su oni nazivali ustaškim. U dokumentu se ne iznosi kada je počinelo organiziranje ustaške vlasti i organizacije u Korićanima. No, budući se koriste pojmovi koji su se počinili koristiti poslije 24. lipnja kada je donesena odluka o činovima, vrijeme formiranja ustaške organizacije u Korićanima ne bi trebalo stavljati prije toga datuma. Najvjerojatnije je stvaranje ustaške organizacije u Korićanima bilo u lipnju i srpnju 1941.

Kada ovdje govorimo o ustaškoj organizaciji podrazumijevamo stvaranje ustaških vojnih postrojbi - ustaške vojnice. Prema pravilima ustaške organizacije sela su bila najniži stupanj organizacije ustaških

---

22 Isto.

23 *Ustaša*, godište XI., br.1., 22. svibnja 1941., 4., Ustav Ustaše, Hrvatskog oslobodilačkog pokreta prema točki 3. Ustava Ustaše – Hrvatskog oslobodilačkog pokreta ustaške vojne postrojbe sastoje se od rojeva, tabora, logora, stožera i Glavnog ustaškog stana (dalje Ustaša). M. Colić, 505., bilj. 38. navodi kao ustaške vojne postrojbe rojeve, vodove, satnije i bojne. 24. lipnja 1941. je donesena odluka o činovima u ustaškoj vojsci, pa su tako do tada činovi bili: dočasnik, rojnik, dovođenik i vodnik, a činovi činovi: zastavnik, poručnik, natporučnik, satnik, bojnik, potporučnik, pukovnik i krilnik.

24 Anto Parić, sin oca Ive i majke Ivke, rođen Saratlija (Topalovići navodi netočno Seratlija) rođen 11. 2. 1904. u Gornjim Korićanima, Hrvat, rimokatolik, oženjen, supruga Ana, rođena Šimunović, zvana Zele. Otjeran krajem 1943. iz sela (G. Korićani) u šumu kod Gorine kuće u Donjim Korićanima gdje je na „narodnom sudu“ osuđen i prema osudi javno strijeljan. Potom je sahranjen na mjesnom groblju u Gornjim Korićanima. Zapisnik kao godinu smrti navodi 1943., ali i Vjekoslav Topalović i Mirko Blažević navode 1944., a Ivo Tubanović i dr. u Jajčkom žrtvoslovu kao godinu smrti se navodi 1942. Vidi: Vj. Topalović, 434.; Mirko Blažević, *Ratni zločini ne zastarijevaju*, Hrvatska misao, Nova Bila, 59., kolovoz – rujna 2001. (dalje: *Ratni zločini*); 6.; Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Ašić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungi, *Žrtve Drugoga svjetskoga rata, poraća i Domovinskoga rata na području župa Dobretići, Jajce, Korićani, Ključ, Liskovica, Podmilačje i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad*, Nova Bila, 2009., 87. (dalje: Ivo Tubanović i dr.).

25 Nije jasno je li to bio poseban dom ili su križari koristili župnu kuću za svoje sastanke i djelovanje. Da su križari u Korićanima imali posebno izgrađen dom za sebe nije mi zamislivo. Prije bih rekao da se radi o pokušaju isticanja političke uloge i značenja Katoličke crkve i njezinih svećenika kao suradnika okupatora i pomagača i protivnika Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP-a) i NOVJ-e, te križara kao takvih i pokreta otpora protiv novih narodnih vlasti koji su pod tim nazivom djelovali poslije Drugog svjetskoga rata u nekim dijelovima bivše NDH-a.

vojnih postrojbi, a roj²⁶ je bio njihov najniži organizacijski oblik. Koliko je vojnika uključio Anto Pari u svoj roj izvor ne navodi, a ni mi do sada to nismo saznali, što je važno za probleme kojima se bavimo i želimo ih riješiti. U svakom slučaju mogao je imati najviše dvadeset, a po svoj prilici između deset i petnaest pripadnika. No, za ovu situaciju i zbivanja koja će uslijediti važno je ukazati i na stvaranje ustaške milicije – esto nazivane i "divljim ustašama", koja je kasnije proglašena paravojnom vojnom formacijom²⁷ i koje su najviše nastajale od mještana pojedinih sela ili područja, na kojima su djelovale najčešće neovisno od bilo kakvih državnih vojnih zapovjedništava. Stanovništvo je u tim područjima u pravilu bilo miješanog nacionalnog i vjerskog sastava, a ustaška milicija je formirana s ciljem obrane i zaštite uglavnom hrvatskog stanovništva. Formiranje tih postrojbi, koje su zapravo bile specifične naoružane seoske straže, bez ikakvih vojnih uniformi i obilježja i koje su većim dijelom uključivale sela i stanovnike – noću (manje danju) od mogućih upada ostataka kraljevske jugoslavenske vojske i četnika ili odmetnika organiziranih u gerilske odrede, koji su se već tada pojavili u nekim dijelovima NDH-a. Prve su divlje ustaše nastale u Hercegovini, a potom u Lici i Bosni. Dio je njih uskoro je bio osvetu, teror, paljenje, pljačku i likvidacije uglavnom srpskog pravoslavnog stanovništva. Na to su ih poticali njihovi logornici, tabornici i rojnici s ciljem uklanjanja Srba iz tih, uglavnom mješovitih područja. Zbog načina svoga djelovanja nazvani su divljim ustašama, a bili su strah i trepet i civilnim i vojnim vlastima i oružništvu. Takvo ponašanje i djelovanje navodno je uvjetovalo još veću odmetanje i bijeg srpskog stanovništva od zakonitih vlasti NDH-a i širenje njihova pokreta s ciljem obrane srpskog pravoslavnog stanovništva. Poslije podizanja ustanka srpskog naroda prvo u Hercegovini, pa u Lici i Zapadnoj Bosni krajem srpnja došlo je do njegova širenja prema istočnim i središnjim dijelovima Bosne. Zbog negativnog djelovanja „divljih ustaša“ na širenje ustanka, Poglavnik 9. kolovoza 1941. donosi odredbu "da postrojbe koje su postrojene kao oružana pomoć (divlje ustaše) imaju smjesta prestati sa svakom djelatnošću". Dio je postrojbi likvidiran i razoružan odmah, dio je uključiven u djelatne i priključne bojne ustaške vojnice, ali je dio nastavio djelovati i djelovao poluilegalno sve do 1945²⁸. Korijeni su bili upravo jedno od takvih mješovitih mjesta, okruženo uglavnom srpskim stanovništvom i čini se da je pored roja koji je osnovao rojnik Anto Pari, od srpnja do studenog 1941. oružjem naoružao ili pribavio oružje za hrvatsko stanovništvo, što u strahu za vlastitu egzistenciju i opstanak, što i zbog zastrašivanja srpskog stanovništva kojim je bilo okruženo. Imaju li se u vidu brojni odnosi snaga, samo su nerazumni ljudi mogli razmišljati o zastrašivanju i mogućem protjerivanju tog stanovništva. Samo je po sebi razumljivo da se okolno i susjedno srpsko stanovništvo

---

26 Ustaša, god. XI., br.1., 22. svibnja 1941., 4., Roj je ustaška postrojba u jednom selu veličine jedne desetine, tj. sačinjavalo ga je do deset vojno organiziranih ljudi. Poslije 1942. pojam roj je zamijenjen pojmom zbir, a rojnik pojmom zbirnik. Vidi: Narodne novine 13. kolovoza 1942., Petar Požar, *Ustaša dokumenti ustaškog pokreta*, Zagreb, 1995., Propisnik, 277. - 315.

27 U literaturi se često može naići i na pojam ustaška milicija, milicija, a kada je u pitanju hrvatsko stanovništvo islamske vjere muslimanska milicija.

28 M. Colić, 505. - 508.; D. Jug. 257. - 259.; D. Marijan, 132; Amir Obhodžić, Mario Werhas, Bojan Dimitrijević, Zvonimir Despot, *Ustaška vojnica 1.*, Zagreb, 2013., 79. (dalje: Ustaška vojnica 1).

nije više osjealo sigurnim, bez obzira na sve moguće okolnosti, o kojima se može samo špekulirati. Kako god bilo ovim naoružavanjem Hrvata Korićana, Korićani su za susjede Srbe postali "ustaško gnijezdo" koje ih ugrožava i za koje su od sada i oni smatrali da ga treba ukloniti.

Osobito zanimljiva osoba koja nam se pojavljuje ovdje i u drugim spisima i na drugom mjestu je Franjo Udovič. Dok se ovdje pojavljuje samo kao Franjo Udovič, u jednom drugom spisu pojavljuje se kao Fra Franjo Udovič, župnik u selu Korićani, rukovoditelj ustaškog terora u Bosni i jedan od svećenika u Bosni koji se time ističu. Prema konstataciji Državne komisije za utvrđivanje ratnih zločina i njihovih pomaga u inventarni broj 12 846. i izjavi Sime Jokanovića, tada predsjednika općinskog narodnog odbora Vitovlje OZN-i, on je jedan od prvih ustaša koji je s puškom u ruci sudjelovao u paljenju sela Korićani i Imljani²⁹. Isti je stoku koju su ustaše zaplijenile prilikom zauzimanja sela Janj i dotjerali u Travnik najviše podijelio Hrvatima Korićana. Najviše stoke je davao onima koji su mu bili najodanije služili. On je došao za upravitelja župe u Korićanima poslije župnika Žagara (Alojzija) koji se u svemu vrlo dobro odnosio prema srpskom življu, zbog čega je i smijenjen. Dolaskom Udoviča došlo je do naoružavanja hrvatskog katoličkog stanovništva koje je organizirao Udovič³⁰.

Zapisnik Zemaljske komisije kao prvi akt ustaškog nasilja u Korićanima navodi dolazak seoskog kneza Nike³¹ sa oružnicima, na 50 dulum³² veliko zemljište, koje je u zakupu od Školskog odbora držao Simo Slavnić. Zemljište je bilo zasijano krumpirom, ječmom i zobi. Pored oružnika doveo je i domaće Srbe i zapovijedio im da sruše ogradu i utjeraju stoku i goveda koja su uništila sve plodove na zemlji³³. Nije isključeno da su ova stoka i goveda ista ona koja u svome svjedočenju spominje predsjednik općinskog odbora Vitovlja Simo Jokanović. Naravno da je ovim činom nanijeta šteta, ali seoski je knez u tom trenutku vjerojatno i sam morao slušati više civilne i policijske (oružnici) vlasti koje su imale zadatak smjestiti višak stoke koja je došla s drugog područja NDH-a uslijed ratnih djelovanja. Spisom izgledno ne razlikuje ustaše kao stranaku vojsku i oružnike kao redarstvene snage za provođenje zakona. Uostalom i sam seoski knez je mogao biti i Srbin, jer NDH-a nije odmah mijenjala civilni dio vlasti, posebno seoske knezove 1941. Ni za ovaj događaj nemamo to nu vremensku odrednicu, ali događaj je mogao biti u kolovozu ili rujnu 1941.

Prva stradanja žitelja Korićana nisu bila u samom selu Korićani, nego u tada njegovom općinskom

²⁹ Osim u ovom dokumentu drugdje se ne navodi paljenje sela Imljani, ali je poznato prema usmenim izvorima i na širem prostoru.

³⁰ HR HDA 1561 Služba državne sigurnosti (SDS) Republike Hrvatske sekretarijata unutrašnjih poslova, sign. 001.4, inventarni broj 12 846.; Izjavu je 26. srpnja 1945. dao Simo Jokanović, predsjednik općinskog odbora Vitovlje (koje je tada – 1945. bilo općina u kojoj su bili Korićani) Odjeljenju zaštite naroda (OZN-a) za B i H. Drugi dio izjave odnosi se na događaje o kojima se govori kasnije. Vidi još: *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima dijela katoličkog klera*, Zagreb, 1946., 156. Svi moji pokušaji da to ne utvrdim o kojoj se osobi radi nisu uspjeli. Ono što sam uspio saznati usmeno o toj osobi jeste da je isti, ako je bio svećenik, kasnije napustio tu službu i umjesto toga se zaposlio se u državnoj službi. Po završetku rata je emigrirao i navodno je prepoznat u Argentini. Vidi: Miroslav Akmađža, *Spisi komisije za vjerske poslove N. R. Hrvatske o katolicima i svećenicima u iseljeništvu*, Tkalčić, br.11., Zagreb, 2007., 420. i 453.

³¹ Prezime nije navedeno, pa se ne može zaključiti o kojem je Niki riječ. Možda bi se moglo usmenom predajom doći do spoznaje o kojem je Niki riječ ili se radi o nekoj drugoj osobi.

³² Jedan dulum (dunum) je 1000 m²

³³ Zemaljska komisija, zapisnik br. 55 027.

središtu Turbetu. Po etkom kolovoza 1941. tamo su policijske snage NDH-a iz Travnika stupile u širu akciju uhi enja, zatvaranja i likvidacije lanova Komunisti ke partije Jugoslavije (KPJ) uz pomo ustaša iz Sebeši a pod zapovjedništvom Alojzija uri a, strojovo e u poduze u Ugar. Oni su u tom poduze u na radu uhitili osumnji ene: Trivu i Milu Jokanovi a i Trivuna Slavni a, otjerali ih i zatvorili u Travnik gdje su nedugo iza toga likvidirani³⁴. Me utim, prema Vjeneceslavu Topalovi u glavna uhi enja lanova Mjesnog komiteta KPJ Travnik se izvode ve od kraja travnja, a nastavljaju kroz svibanj i lipanj, kada se nad istim lanovima vode sudski procesi na Prijekom sudu u Travniku. Najve i broj su enih osu en je na smrtne kazne koje su u ve ini izvršene u Travniku³⁵. Topalovi ne spominje nikakva uhi enja i likvidacije nikoga iz Travnika ni okolo u kolovozu 1941.

Po etkom kolovoza (2. 8. - Ilindan) 1941. na platou Vlaši a Ilija Slavni ³⁶ održava masovne sastanke na kojima poziva puk na ustanak protiv tadašnje hrvatske vlasti u Travniku, odnosno NDH-a. Pet dana poslije, 7. kolovoza 1941. održan je sastanak više od 200 seljaka, uglavnom Srba iz sela Imljani³⁷, Kori ani i okolnih sela u šumi na Petrovom polju koji je vodio isti Ilija Slavni . Na njemu je donesen jednoglasan zaklju ak da se digne ustanak i povede akcija protiv hrvatske (ustaške) vlasti³⁸. Ove sastanke treba promatrati i kroz zapovjed komandanta etni kih gorskih štabova eneralštabnog pukovnika Draže M. Mihajlovi a iz kolovoza 1941. o formiranju etni kih jedinica. U njemu on daje i naputke za izvršenje zadataka etni kih postrojbi jugoslavenske vojske³⁹. Sve aktivnosti vezane uz gore navedenu zapovjed navedene su u daljnjem tekstu, a i Ilija Slavni je svoju djelatnost usmjerio tim putem i na sli an na in, te se paralelno s organiziranjem pobune pod vodstvom KPJ-u i Josipa Broza, organizira i pobuna pod vodstvom Draže Mihajlovi a.

Osim što su na visokoj nadmorskoj visini, istaknutog geostrateškog položaja i zna enja, zna aj Kori ana isti e se i time što je to mjesto na granici naroda (Hrvata, Srba i Bošnjaka – muslimana), vjera: rimokatolici, pravoslavci i muslimani, kultura: zapadnoeuropske, pravoslavno-slavenske i orijentalne. I po novoj upravnoj i teritorijalnoj organizaciji NDH-a Kori ani su grani ni dio prostora župe Lašva – Glaž, kotara Travnik i op ine Turbe prema župama Pliva – Rama i Sana – Luka,

---

34 Isto.

35 Vj. Topalovi , 89.

36 Ilija Slavni ro en je 1908. u Donjim Kori анима kod Travnika. Poslije Drugoga svjetskoga rata umirovljen je u inu majora (bojnika) u pri uvi. Uo i Drugoga svjetskog rata radio je kao šumski radnik. Jedan je od organizatora ustanka 1941. oko Kori ana, Petrova polja i Šipraga s lanovima KPJ. Do svibnja 1942. bio je zapovjednik Imljanske ete. U svibnju 1942. postaje lan KPJ-u, kada odlazi s dijelovima etvrtog Krajiškog NOP odreda u Bosansku Krajinu gdje sudjeluje u ofenzivi na Kozari. Poslije toga se vra a na podru je Imljana i Kori ana gdje obavlja brojne funkcije: komandant mjesta Kotor Varoš, zapovjednik bataljuna (bojne) i etvrtog Krajiškog NOP odreda, pa Banjalu kog NOP odreda, zapovjednik podru ja za Srednju Bosnu, zapovjednik okruga Kotor Varoš – Banja Luka. Izabran je 1944. za lana II. Zasjedanja ZAVNOBIH-a (Zemaljsko antifašisti ko vije e narodnog oslobo enja Bosne i Hercegovine). Poslije rata obavljao je brojne društveno – politi ke funkcije. Nositelj je brojnih ratnih i mirnodopskih odlikovanja, kao i Partizanske spomenice 1941. *Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u 1941. - 1945.*, Kotor Varoš, 1985., 324.

³⁷ Imljani su susjedno selo Kori анима s desne strane rijeke Ilomske, desnog pritoka rijeke Ugar, dok su Kori ani na lijevoj obali iste rijeke.

³⁸ Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u 1941. – 1945., 89.

³⁹ *Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodila kom ratu jugoslavenskih naroda, dokumenti etni kog pokreta*, tom IV., knj.1., dok.2., 11.-14., (dalje: *Zbornik NOR-a*)

kotarevima Jajce i Kotor Varoš, op inama: Seoci, Skender Vakuf, Maslovare i Šiprage. Rubna, pograni na područja uvijek su teža za nadzor i upravljanje i tako je to bilo i u slučaju Kori ana. Zato da bismo bolje razumjeli što se događalo u ovo vrijeme i tijekom Drugoga svjetskog rata u Kori anama, potrebno je promatrati situaciju i stanje i kod susjeda, odnosno u pograničnim susjednim dijelovima. Pogranični dio koji je pripadao župi Pliva – Rama, kotaru Jajce i općini Seoci čini uglavnom hrvatsko rimokatoličko stanovništvo koje je bilo zadovoljno stvaranjem države hrvatskog naroda i naravno da se u ovoj fazi nije uključivalo ni u kakve aktivnosti i djelovanja protiv NDH-a. U tom smislu, hrvatski katolički stanovnici Kori ana su se mogli osloniti na pomoć njihove strane, ali uglavnom nisu, čini mi se upravo radi upravno – teritorijalne organizacije i nerazumijevanja značajnih prometnih veza kada je u pitanju organizacija i upravljanje prostorom. U velikoj župi Sana Luka, kotaru Kotor Varoš i općinama Skender Vakuf, Maslovare i Šiprage sve je suprotno. U tom dijelu prevladava srpsko pravoslavno stanovništvo, od početka nepovjerljivo prema hrvatskoj državi i svemu što ona čini i pokušava činiti. Osim toga i zakoni i uredbe vrhovnih središnjih vlasti NDH-a djelovali su diskriminacijski, neprijateljski i negativno izraženi prema pravoslavnom srpskom stanovništvu⁴⁰, pa je često i ono što su predstavnici lokalne vlasti činili s dobrim namjerama bilo osuđeno na propast zbog nepovjerenja u više državno zakonodavstvo i organe vlasti. Etničko – partizanski ustanak u NDH-a je imao svoje središte na tromezi Like, Dalmacije i Bosne i otuda se širio prema istoku, sjeveru i jugu. Početkom kolovoza s lijeve strane Vrbasa, s područja Manjača ustanici, odmetnici - pobunjenici su prešli na desnu obalu Vrbasa i na područje planine Čemernice koje su označili kao svoje novo područje aktivnosti i djelovanja. Na Veliku Gospu 1941. gerilski odred na Tisovcu, kojega su kasniji pisani izvori i literatura nazivali Čemernički partizanski odred napao je općinsko mjesto Skender Vakuf, porazbijali su i opljačkali poštu, napali i oružničku postaju, ali bez uspjeha. Pri tome su napadu poginula i dvojica boraca napadača⁴¹. Odmetnici postupno zauzimaju prostor između rijeka Vrbasa, Vrbanje, Ugra i planine Vlašića na kojem ometaju telefonsko – telegrafске i cestovne komunikacije⁴², ali i uspostavljaju svoje veze i šire ustanak, uključuju i u njega nezadovoljnike i za život uplašeno srpsko stanovništvo

---

⁴⁰ Ovdje treba istaći da mnogi zakonski akti koje je donijela Nezavisna Država Hrvatska nisu bili diskriminatorski prema autohtonom srpskom pravoslavnom stanovništvu, iako su mijenjali neke dotadašnje pojmove. Tako je jedna od prvih zakonskih odredbi ona o zaštiti državi od 17. travnja 1941., velikim dijelom preuzeta od Kraljevine SHS, odnosno Jugoslavije. Vidi: *Zbornik zakona i naredaba Nezavisne Države Hrvatske, godina 1941., sv. I. XII.*, br.1.-1258., br.13., 8. (dalje: *Zbornik zakona*). Jedna od prvih takvih je zabrana uporabe ćirilice 25. travnja 1941. *Zbornik zakona* br.48 i 49., 26. Zakonska odredba o državljanstvu ne izdvaja direktno ni jedan narod osim hrvatskog, ali isti će zaštitu hrvatskog naroda i države. Najspornija je odredba o rasnoj pripadnosti koja izdvaja arijevsku rasu kao posebno zaštićenu, ali navodi Židove koje se ovom odredbom diskriminira, koji su i kako se odnositi prema njima. Srbi se ovdje ne spominju. Slična toj odredbi je i odredba o zaštiti arijevske krvi i časti Hrvatskog naroda. Sve tri naredbe su donesene 30. travnja 1941. *Zbornik zakona* br.75., 76. i 77., 42.-44. Jedina zakonska odredba koja je zakonski mijenjala one temeljne je Ministarska naredba o nazivu „grkoistočne vjere“ kojom se nakon osnivanja NDH-a mijenja dotadašnji naziv „srpskopravoslavna vjera“ u skladu s novim državnim uređenjem. *Zbornik zakona* br.388., 293. Ni u jednom zakonskom aktu Srbi se ne spominju, pogotovo ne u tzv. rasnim zakonima.

⁴¹ Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u 1941. - 1945., 96. - 97.; *Zbornik NOR-a*, t.IV., knj.1., Beograd, 1951., dok.182., 404., dok.266., 596., dok.270., 603.-605.

⁴² *Zbornik NOR-a* t.IV., knj.1., dok.318., 723., 325., 747.

koje ovdje prevladava u ve ini. Širenje ustanka i djelovanje odmetnika pobunjenika u skladu je sa zapovijedi o osnivanju etni kih i partizanskih odreda.

Navodno je, prema dokumentu Zemaljske komisije, maltretiranje i zlostavljanje srpkog pravoslavnog stanovništva u Kori anima po elo ve oko Gospojine⁴³ 1941. kada je Zdravko (Mato) Šimunovi⁴⁴ došao s puškom u ku u Ilije Slavni a⁴⁵ i otjerao ga u šumu zvanu Omanja a. Tamo ih je do ekao Luka (Frano) Belobrk⁴⁶, zvani Jagoda, koji je sada u zatvoru, Stipica (Mato) olakovi⁴⁷, sada nepoznatog boravišta i Frano (Juro) Luki⁴⁸, kojega su kasnije ubili etnici. Oni su Iliju poslije mu enja ubili i bacili na nepoznato. O na inu mu enja pri ali su sami kasnije, a ubojstvo je navodno izvršio Luka Belobrk, zvani Jagoda⁴⁹.

im su doma e ustaše preuzele vlast, krajem kolovoza 1941. selo je poslije zajedni kog dogovora odlu ilo svakih pet dana davati po tri taoca⁵⁰, Srbina koji su odlazili u Travnik. Tvorci tih zapovijedi bili su Anto Pari i Frano Udovi . Me utim, to vjerojatno nije to no. Tvorci tih zapovijedi su više vojne i civilne vlasti iz Travnika koje usmenim putem šalju zapovijedi seoskim vlastima u Kori anima. Da je to tako govori i to da taoci ne ostaju u Kori anima, pa ak ni u op inskom središtu Turbetu, nego idu u Travnik. Taoci su vlastima u Travniku bili osiguranje da ne e do i do pobune, što je i bilo sve dok isti nisu odbili odlaziti u Travnik. Srbi se pozivaju na ono što se dogodilo njihovim mještanima koji su radili u Turbetu i Iliji Slavni u, odlu ili su odbiti davanje taoca od kolovoza 1941., što nije isti smisao. Zato je sedam ustaša i to Frano Bilobrk - Jagoda, Pile Bilobrk⁵¹, koji je poginuo, Stipo Dujmovi⁵², koji je poginuo, pod zapovjedništvom rojnika Ante Pari a opkolili ku u u kojoj se nalazilo 12 Srba koji su se tamo sastali i vjerojatno dogovarali slijede e akcije. Srbi iz ku e su uspjeli pobje i, a ubrzo poslije otišlo je još 25 Srba iz sela u šumu, u odmetnike. Nisu li pri ovoj akciji odmetnici ubili stradalnike koje Topalovi spominje kao poginule u Imljanima? Rojnik Anto Pari odmetnicima je ponovo preko Sime

---

43 Nije jasno radi li se o rimokatoli koj ili pravoslavnoj svetkovini.

44 Budu i ga nema ni u jednom popisu žrtava postoji mogu nost da je preživio rat.

45 Ne radi se o kasnijem zapovjedniku etni kih i partizanskih postrojbi na ovom prostoru.

46 Bilobrk Luka, zvani Jagoda, sin Frane i Ore, ro . Dujmovi , ro en 21. 10. 1915. u Gornjim Kori anima, rimokatolik, pripadnik hrvatskih oružanih snaga umro ljeti 1946. od zlostavljanja na Križnom putu, u komunisti kim logorima i gore navedenom zatvoru. Ivo Tubanovi i dr., 78.; Vj. Topalovi , 430.

47 Stipo olakovi , zvani Joja, sin Mate i Ankice, ro .Mati , ro en 8. 10. 1910. u Kori anima, pripadnik hrvatskih oružanih snaga (seoske straže). Poginuo 1944. Mirko Blaževi , *Popis poginulih iz župe Kori ani u II. svjetskom ratu*, Hrvatska misao, br. 58., ožujak – srpanj 2001., Nova Bila, 2001., 16 (dalje: Popis poginulih); Ivo Tubanovi i dr., 81.; Vj. Topalovi , 431.

48 Frano Luki , sin Jure i Ivke, ro . Blaževi , ro en 3. 6. 1919. u Gornjim Kori anima, Hrvat, rimokatolik, pripadnik hrvatskih oružanih snaga (seoske straže) uhi en i ubijen u prosincu od partizansko - etni kih odmetnika. Ratni zlo ini, 5; Ivo Tubanovi i dr., 84.; Vj. Topalovi , 431.

49 Zemaljska komisija, zapisnik br.. 55 027.

⁵⁰ . Kazazovi , 104.

51 Pile Bilobrk, zvani Poljar, sin Ive i Marije, ro . Dujmovi , Hrvat, rimokatolik, pripadnik Hrvatskih oružanih snaga (seoske straže). Poginuo na Oš eniku 20. prosinca pri napadu etnika na selo. Vj. Topalovi , 430.

52 Stjepan Dujmovi , zvani Jeluši , sin Mate i Jele, ro . Grgi , ro en 29. 6. 1899., pripadnik Hrvatskih oružanih snaga (seoske straže), uhi en od partizansko – etni kih odmetnika u prosincu 1941. u Gornjim Kori anima i vjerojatno likvidiran. Popis poginulih, 17.; Ivo Tubanovi i dr., 83.; Vj. Topalovi , 432.

Milanovića poručivao da dođu na dogovor, što su oni odbili⁵³. Iako se u zapisniku navodi da je u akciji bilo sedam ustaša, ovdje ih se poimence navodi samo četvoricu. Gdje su i koja su ostala trojica? Možemo li gornjoj četvorici pridružiti četvorku koju u popisu žrtava spominje Vjenceslav Topalović, ali on ne navodi mjesto stradanja u Korićanima, nego u Imljanima? On ih navodi kao stradale civile, a nikakve ustaše. Nije li moguće da je ta „ustaška akcija“ bila neko civilno i „narodno“ predstavništvo Hrvata iz Korićana kao predstavnika za pregovore i prema Imljanima, ne znamo? U svakom slučaju Topalović navodi pogibiju Baltića (Pile)Sivro⁵⁴, Bjelobrk(Juro)Janko⁵⁵, Bjelobrk(Juro)Vido⁵⁶ i Nerovića (Ivo) Vladimir⁵⁷ u studenome 1941. u Imljanima⁵⁸. Koloplet stradanja i smrti je poeo.

„Krvavi prosinac“ 1941. u Korićanima - veliki do danas prešućeni zločin

Poslije zbivanja u kolovozu i rujnu 1941. prema Zapisniku dolazi do smirivanja. Jedino što je ljude uznemiravalo bili su dolasci Josipa Epeta⁵⁹ i njegovo nagovaranje ljudi (pravoslavaca –Srba) da se pokrštavaju. A tamo se već u listopadu počelo govoriti o pripremama neke akcije na Korićane. Kada se govor o toj akciji u studenome proširio i o njemu su saznale i NDH-a vlasti, odlučili su Korićanci Srbi koji su bili u šumi zajedno sa svojim drugovima da se od toga osiguraju, te da oni razoružaju mjesne ustaše. Jedne su većeri opkolili mjesto i poslali izvidnice da pozovu Franju Udovića i Antu Parića da sa svojim ljudima odlože oružje. Ovi na to nisu pristali i pri početku razoružavanja razvila se borba. Akcija je svršila tako da su ustaše u selu razoružane i da je iz sela odvedeno 46 ljudi kao taoci. U ovoj je borbi, prilikom razoružavanja, poginulo 12 „ustaša“ i jedan borac Borjanske čete. Domaće (hrvatsko) stanovništvo uglavnom se tada povuklo iz sela, a ustaše su brzo iza toga izvršili i organizirali akciju na selo i palili i ubijali koga su našli⁶⁰.

Iz opsežnog i solidno sastavljenog Zapisnika Zemaljske komisije saznajemo dosta o zbivanjima u ovo vrijeme. Prvo, što je važno, jeste da se situacija smirila, ali da su napetosti i strah ostale. Mir je po svjedocima Zapisnika narušavao jedino Josip Epet iz Travnika svojim dolascima u Korićane i pozivima Korićanima (pravoslavnim Srbima) da se pokrštavaju, odnosno prije u pravoslavlja na katoličanstvo. Izgleda je to bilo samo verbalno i potaknuto „evanđeoskim žarom“ samog Epeta i ostalo

---

⁵³ Zemaljska komisija, zapisnik br.. 55 027.

⁵⁴ Baltić Sivro, sin Pile i Luce, rođen 1926., Hrvat, rimokatolik, pripadnik hrvatskih oružanih snaga. Kao civila ubili ga četnici u Imljanima u studenome 1941. Vj. Topalović, 429.

⁵⁵ Bjelobrk Janko, sin Jure i Mare, rođen 1926. Hrvat, rimokatolik, . Kao civila, ubili ga četnici izvan borbe u studenom 1941. u Imljanima. Vj. Topalović, 430.

⁵⁶ Bjelobrk Vido, sin Jure, rođen 1920., Hrvat, rimokatolik. Kao civila ubili su ga četnici izvan borbe u Imljanima. Vj. Topalović, 430.

⁵⁷ Nerović Vladimir, sin Ive i Mandić, rođen 1920., RKT, Hrvat. Kao civila ubili ga četnici u studenome 1941. u Imljanima.

⁵⁸ Vj. Topalović, 429., 431.

⁵⁹ Isti je bio tabornik u Turbetu koji je bio općinsko središte za Korićane. Vidi: Zločini na jugoslavenskim prostorima, dok. 373., 998.

⁶⁰ Zemaljska komisija, zapisnik br.. 55 027.

je bez rezultata, odnosno bez prijelaza. Međutim, moguće je da je ova priča i izmišljena i konstruirana, budući se zapisnik piše poslije rata s ciljem osuđivanja svih onih koji su bilo kako sudjelovali na suprotnoj strani. Moguće je i isto Epet sućen ili veći likvidiran, pa je ovim bilo potrebno još jednom opravdati njegovu osudu ili likvidaciju. I sada dolazi važan i zanimljiv dio iskaza u kojem se kaže kako se u listopadu sve više pojavio „govoriti“ o pripremama neke akcije na Korijani. Ovdje dolazimo do primjera promidžbenog (propagandnog) djelovanja post festum – poslije događaja. Naime svjedoci nam ovim „govorom“ žele dočarati atmosferu prije događaja posljedica kojeg je genocidni zločin nad svojim susjedima i sugrađanima. Tim se opisom nastoji opravdati taj zločin koji je učinjen. Pored toga ovo je primjer djelovanja „govora“, odnosno „glasina“ u selima i prostorima gdje je slaba i neorganizirana službena vlast i prijenos informacija i gdje onaj tko prije pošalje za sebe povoljniji glas biva u znatnoj prednosti. Ovakav primjer „glasine“ imamo i isto u Drugom svjetskom ratu i uopće u ratovima. Dakle, zbog tih glasina, odmetnuti stanovnici Korijana u šumi odlučili su naoružati se i osigurati razoružavanjem domaćih ustaša. Svjedoci su ili previdjeli ili zaboravili da su nešto malo prije izjavili kako se srpsko stanovništvo Imljana i Korijana već od početka kolovoza 1941. okuplja u šumama oko sela na masovnim zborovima i organizira za buduće akcije. Najvažnije je na temelju tih zborova i okupljanja Ilija Slavnić. Prema tome Ilija Slavnić se s dijelom nezadovoljnog i pobunjenog srpskog stanovništva Imljana i Korijana odmetnuo već početkom kolovoza i unatoč pozivima hrvatskih vlasti i žitelja Korijana nije se više htio vratiti u normalan civilizacijski život, kao i najviše i dio njegovih istomišljenika i suboraca. On se nalazi na temelju vojne postrojbe koja je nastala i prema napucima Draže Mihajlovića, ali i Josipa Broza i KPJ-u. O mobilizaciji ljudstva i materijalnih sredstava govore nam zapovjedi Draže Mihajlovića iz rujna⁶¹ po kojima se ravnaju i Gajić i Slavnić. Sporazum između štaba NOPO B i H i štaba bosanskih etničkih odreda za formiranje zajedničkog operativnog štaba i zajedničkih organa vlasti na oslobođenoj teritoriji⁶² govori o zajedničkom zapovjedanju i vođenju akcija, te daje novi polet odmetničko – pobunjeničkom pokretu u B i H. Ranije je navedeno da je ustanak u NDH-a počeo na području Hercegovine, Like, Dalmacije i Bosanske Krajine odakle se širi prema istoku i to je širenje vremenski vrlo brzo, jer se Ilija Slavnić i društvo okupljaju već 2. kolovoza 1941. Već tijekom kolovoza 1941. odmetnici ugrožavaju prometnice i telefonsko – telegrafске veze, a u rujnu vrše prve napade na oružničke postaje u Šipragama i Maslovarama⁶³. Iz ovoga je jasno da je vijest o ustanku u Zapadnoj Bosni došla i do Srednje Bosne, da te veze jako dobro funkcioniraju i da se i u Srednjoj Bosni radi na uspostavljanju i formiranju vojnih oblika pobune i ustanka, odnosno vojnih postrojbi, te da je samo pitanje vremena kada će se to i na ovome prostoru dogoditi. Osnivanje gerilskog odreda na Tisovcu⁶⁴ (kasnije je preimenovan u

⁶¹ Zbornik NOR-a, t.XIV., dok.4., 19.-22., i dok.5., 23.-25.

⁶² Isto, dok.7., 29.-31.

⁶³ Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u 1941. - 1945., 101. – 102.

⁶⁴ U početku ti se odredi zovu brojevima: 1., 2., 3. i 4. Vidi: isto, 102.-103.

Skendervakufsku etu), potom Borjanske ete (oko Šipraga i Maslovara) putokaz je i drugim nezadovoljnicima, pobunjenicima i odmetnicima. Tako nastaje i Imljanska eta⁶⁵ 7. studenoga 1941. u šumi Potkres kod Imljana⁶⁶. eto je zvana i etom na Djevoja koj Ravni jer je tamo imala svoj logor⁶⁷. U etu su bili uklju eni pobunjeni stanovnici Imljana, Kori ana, Kruševa Brda, Grabovice, Kobilje, Vlatkovi a i okoline Šipraga. Tijekom ljeta i jeseni na teren su dolazili i komunisti, uglavnom iz Banja Luke i vršili svoju promidžbu za ustanak. U studenom je na teren došao Petar Gaji s još nekoliko komunista, potražio Iliju Slavni a, zamolivši ga pri tome da osnuju vojni odred – etu, što je on i prihvatio. Za zapovjednika ete postavljen je Branko Maksimovi ⁶⁸, a Petar Gaji za politi kog komesara⁶⁹. U sjedištu Imljanske ete na Djevoja koj Ravni izgra ene su barake za više od 100 ljudi koje su gradili majstori iz Grabovice, a voditelj gradnje je bio iz Kobilje. eta je odmah s 40 ljudi zauzela položaj prema Šipragama u kojima je bila oružni ka posada. U prvoj polovici studenoga pobunjeni ko – odmetni ke snage opkolile su oružni ku postaju i mjesto Maslovare. Oružni koj postaji u Maslovarama je od NDH-a vlasti iz Kotor Varoša poslana pomo u hrani i streljivu. Imljanska eta je na cesti Kotor Varoš – Maslovare, kod Obodni kog Visa 17. studenoga 1941. do ekala u zasjedi opskrbu i stupila s njom u borbu. Poslije kra e borbe domobrani, koji su nosili pomo , su se povukli u Kotor Varoš. U toj borbi je poginuo zapovjednik Imljanske ete Branko Boži , a za zapovjednika je postavljen Husein Alagi ⁷⁰.

Ve poslije osnivanja Imljanske ete, 10. studenoga 1941. je došlo do sastanka Imljanske, Borjanske i Blatni ke ete na kojem je odlu eno da e te tri ete stupiti u akciju na selo Gornje Kori ane (Balti e⁷¹) koje drži hrvatska vojska. Na sastanku je dogovoren i napravljen plan napada⁷². Ovu akciju i napad imamo zabilježene u nekoliko izvora, pa vidimo što i kako su oni o istoj stvari pisali.

Jedan od prvih izvora o napadu na Kori ane je Izvješ e 2. oružni ke pukovnije br. 697. od 18. prosinca 1941. u kojem se navodi da su „ etnici napali selo Kori ane, kotar Travnik i oteli 100 pušaka sa streljivom i 15 bombi“. Ubijeno je oko 20, a ranjeno oko 15 seljaka Hrvata, a 50 ih je otjerano. Selo je

⁶⁵ U svim izvorima objavljenim poslije rata, kao i literaturi koristi se naziv: Imljanska partizanska eta. Budu i u ovo vrijeme etnici i partizani nastupaju zajedni ki smatram da je najjednostavnije rješenje sve postrojbe nazivati samo prema imenima mjesta ili drugih zajedni kih pojmova, a ne etni ke ili partizanske. Imljani su selo s lijeve strane rijeke Ilomske, a Kori ani (i Donji i Gornji) su s lijeve strane, izme u rijeka Ilomske i Ugra. Ostala sela su zapadno i sjeverozapadno od Kori ana, prema Skender Vakufu, danas Kneževu, Šipragama i Maslovarama.

⁶⁶ Kazazovi prema navodima Ilije Slavni a kao datum osnivanja Imljanske ete daje 7. studenoga 1941. .Kazazovi , 105. Na drugom mjestu kao datum osnivanja te ete navodi se 8. studenoga iste godine. Vidi: Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u 1941. - 1945., 104.-105.

⁶⁷ Podrazumijeva se vojni logor u kojem su smješteni vojnici. Djevoja ka Ravan je pašnja ko-šumski prostor sjeveroisto no od Kori ana na putu prema Šipragama.

⁶⁸ Prema drugom izvoru prvi je zapovjednik ete Branko Boži iz Grabovice. Vidi: Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u 1941. - 1945., 104.

⁶⁹ Vjenceslav Topalovi navodi da se zapovjednik zvao Maksimovi , bez poznavanja ostalih podataka o njemu. Vidi: Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u, 104., VJ. Topalovi , 89.

⁷⁰ Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u, 105. Ovdje se navodi da je prvi zapovjednik Imljanske ete bio Branko Boži , a u ve ini druge literature Branko Maksimovi .

⁷¹ Gornji Kori ani su nazivani i Balti ima zbog brojnosti i zna enja tog prezimena

⁷² VJ. Topalovi , 90.

oplja kano, crkva demolirana, a župni stan zapaljen⁷³. Zanimljivo je da je i za izvješ e, prema redoslijedu navo enja, važnije koliko je oteto pušaka, streljiva i bombi, nego koliko je stradalih ljudi. O tome koji su to ljudi nema ni rije i. Izvješ e završava time kako je selo oplja kano, crkva demolirana, a župni stan zapaljen. Ovom je paljenju župnog stana i rušenju crkve jedan od uzroka mogao biti i novi župnik Franjo Udovi , ali i vjerska netrpeljivost.

Izvješ u Zapovjedništva II. Domobranskog zbora od 22. prosinca 1941., pišu i o partizanskim akcijama ne zahva a i podru je Kori ana, jer je ono izvan njihovog zapovjedništva. Ipak ovaj je izvještaj ilustrativan kako bismo vidjeli situaciju, tko vodi i zapovjeda na prostoru izme u Vrbasa, Vrbanje, Ugra i Vlaši a. To izvješ e navodi 10 vojnih logora kojima je zajedni ki komandant – zapovjednik bivši u itelj Uroš Drenovi , koji je zapovjednik i na lijevoj obali Vrbasa, na daleko ve em prema prostoru i brojnijim uklju enim ljudstvom u pobuni i ustanku od ovoga na Vlaši u. Od tih 10 logora na gore spomenutom podru ju su logori u: Grabovici (kotar Kotoriš e), Dujakovcima u planini Osma i – Tisovac i na planini emernici gdje je i bolnica⁷⁴. Budu i je Drenovi bio i ostao etnik jasno je tko je nositelj pobune i zapovjednik i na ovom prostoru.

Kori ani su bili u nadležnosti III. Domobranskog zbora. Zapovjedništvo istoga šalje izvješ e o akcijama ustanika na podru ju Bosne i Hercegovine u prosincu 1941. Naime oni navode kako je njihov vod vodio akciju iš enja terena oko sela Kori ani od ustanika od 11. do 18. prosinca 1941. Tako izvješ e navodi kako je vod ve 11. prosinca bio u Gostilju, 8 km južno od Kori ana, što je nemogu e, jer su u tom slu aju isti mogli do i u Kori ane i prije iti pobunjenike – odmetnike u onome što su oni u inili u zoru 11. ili 12. prosinca. ak, štoviše, navode kako su se ve 11. prosinca razmjestili oko rijeke Ugar, ali su tu zaustavljeni od pobunjenike paljbe. Vod je, vjerojatno na teren izišao tek po obavijesti o upadu, ubijanju, paljenju, rušenju i odvo enju uhi enih žitelja sela Kori ana. Za to niju i sigurniju analizu ovoga dokumenta trebalo bi imati originalan dokument, ukoliko on postoji. Naime i ovdje se vidi mala, ali nebitna konstrukcija. Ona se sastoji u rasporedu domobranskih snaga oko rijeke Ugar 11. prosinca. Nije vjerojatno da bi oni išli istiti teren i ekali na obali rijeke – potoka, jer su ih u tome onemogu ili pobunjenici vatrom, a do istoga sela nemaju ni 5 km. I pri tome slušali puš anu paljbu i gledali paljenje ku a u Kori anima tijekom tog jutra, a ne bi ništa pokušali u initi, niti bi u svome izvješ u išta o tome spomenuli. Dolazak domobranskog voda bi se prije mogao staviti poslije 12., najvjerojatnije na 13. prosinca kada se vod raspore uje na crti bojišnice sela: Balti i (Gornji Kori ani) – Šišava – Mudrike - Ponir⁷⁵. Ostali dio djelovanja domobranskog voda e biti prikazan kasnije.

U izvještaju Štaba III. Krajiškog Narodnoslobodila kog partizanskog odreda (NOPO) od sije nja 1942.

⁷³ HR – HDA – 1197, Oružni ko krilno zapovjedništvo Dubrovnik, kut.1., tek. br.388., 22. 12. 1941.

⁷⁴ Zbornik NOR-a t. IV., knj.1., dok. 190., 530.

⁷⁵ Zbornik NOR-a t. IV., knj.2., dok. 197., 566. – 567.

Glavnom štabu NOPO za Bosnu i Hercegovinu o izvršenim akcijama odreda u prosincu 1942. spominje se nešto detaljnije akcija u Kori anima. Prema tome izvješ u akcija je izvedena 18. prosinca 1941., a izveo ju je VI. bataljun. Tom je akcijom izvršen napad na „ustaško gnijezdo“ Kori ane, pri emu je zarobljeno 50 pušaka i 40 ustaša iz istog sela, dok ih je 30 ubijeno u borbi. Zarobljenici, osim dvojice koji su zadržani kao taoci, strijeljani su u logoru. Osim pušaka, zarobljena je i velika koli ina drugog ratnog materijala. Zapaljeno je 20 ustaških ku a iz kojih se pružao otpor⁷⁶,

Sli no se, ali kra e izvješ e spominje i u Izvještaju Operativnog štaba NOPO za Bosansku Krajinu 5. ožujka 1942. Glavnom štabu NOP-a i DV (Dobrovolja ke vojske) za Bosnu i Hercegovinu o razvoju ustanka u Bosanskoj Krajini. I u ovom se izvješ u, gotovo istim redoslijedom spominju brojke zarobljenih pušaka, materijala i ljudi, kao i likvidiranih⁷⁷. Ne spominju se zapaljene ku e, jer se vjerojatno na toj razini to cenzuriralo.

Zanimljivo je da su i u oba ova izvješ a važnije puške, nego ljudi, ali je broj zarobljenih pušaka dva puta manji nego u izvješ u Oružni kog krila, što bi približno moglo biti i to no. No, ostali brojevi nisu baš najto niji, iako su približni. Za broj ubijenih nije udno, jer su tu neto nosti uvijek mogu e i oni koji daju izvješ a naj eš e daju ve e brojke. Što je bilo s dva ili više nelikvidiranih zarobljenika, tko su oni bili i do kada su korišteni kao taoci, to ne znamo na osnovi ovoga izvora? To je ostalo nepoznato do danas. Vjerojatno su još tada bili taoci koji su korišteni za razne nužne poslove odmetnika - pobunjenika.

Dnevno izvješ e oružništva od 29. prosinca 1941. o važnim doga ajima na teritoriji NDH i zlo inima ustaša u srpskim selima Kori ani i Imljani donosi zapravo ve navedeno izvješ e Zapovjedništva III. Domobranskog zbora. Zanimljivo je da oni ove zlo ine i akciju iš enja stavljaju u vrijeme od 13. – 16. prosinca⁷⁸, što je to nije vrijeme, iako po gornjem dokumentu to ne izgleda tako. I ovom emo se izvješ u vratiti kasnije.

Prema kazivanju Ilije Slavni a u knjizi . Kazazovi a položaji prema Kori anima su zauzeti uve er 10. prosinca, a napad je po eo u zoru 11. prosinca 1941⁷⁹. Na selo su napadale Maslovarska, Blatni ka i Imljanska eta sa 105 pušaka i 2 puškomitraljeza. Najspremnija za obranu je bila posada u župnikovoj ku i i ona je odmah odgovorila na napad. Odatle je otpor bio i najja i, a i ostali mještani su se pokušavali probiti prema toj ku i. Drugi su se jednostavno razbježali i okolo posakrivali na sve strane.

⁷⁶ Zbornik NOR-a t.IV., knj.2., dok.6., 26. – 32.

⁷⁷ Zbornik NOR-a t.IV., knj.3., dok.93., 296.

⁷⁸ Zlo ini na jugoslavenskim prostorima, dok.368., 933.

⁷⁹ . Kazazovi , 111., bilj. 1. navodi izjavu Ilije Slavni a kako je napad izvršen u etvrtak 12. maja (mogu e da je tiskarska pogreška, treba biti prosinca). U izvješ u 3. žandarmerijskog puka od 24. prosinca piše... „dne 11. prosinca oko 7 i 8 sati jedna grupa od oko 300 naoružanih pobunjenika izvršila je napad na selo Kori ane, kotar Travnik i nakon nepuna dva sata zauzela selo, spalila ku u župskog ureda, pu ku školu i etiri ku e vi enijih osoba“. (Dokument se uva u Arhivu Muzeja revolucije u Sarajevu, F – XII, dosje 119, str. 167.). U jednom drugom izvješ u Zapovjedništva III. Domobranskog zbora iz Sarajeva od 13. prosinca 1941. piše: „... jutros 11. ov. m. odmetnici su po eli napad na selo Kori ane (18 km s.z. od Travnika)...“. (Dokument se uva u IIRP – Institut za istoriju radni kog pokreta Sarajevo, MF 3/13). Ovo je i najranije poznato izvješ e o tom doga aju.

Upravo su njih najviše poslije uhitili i odveli u zarobljeništvo. Poslije dva sata borbe zauzeta je i župnikova kuća i time su Korićani bili osvojeni. Nakon borbe na bojištu je ostalo 27 mrtvih ustaških milicionera, a 47 ih je zarobljeno⁸⁰. Od napada poginuo je jedan pripadnik Maslovarske ete. Zaplijenjeno je dosta oružja, municije i opreme koja je pripala prema dogovoru Imljanskoj etici, a koja je poslije ove borbe narasla na 200 pripadnika, od kojih su 144 bila naoružana. Eta se povukla u jedan šumarak u Donje Korićane gdje ju je narod dočekao i nahranio. Nedugo iza toga već i dio ete bio je upućen na zadatak pomoći Skenderovskoj etici u borbi s tamošnjim oružnicima, a manji je s Blatni kom i Maslovarskom etom ostao na položajima⁸¹.

Usmeni izvori zapisani u Komisiji za utvrđivanje žrtava Drugoga svjetskog rata daju nešto drugačiju sliku zarobljavanja Hrvata Korićana nego Ilija Slavnić. Oni naime govore o tome kako se tijekom napada sve stanovništvo povuklo u katoličku crkvu Svetog Ilije proroka zbog njezine vrste i veće sigurnosti. Po zauzimanju Gornjih Korićana 46 muškaraca izdvojeno je iz crkve, uhićeno i odvedeno u zarobljeništvo⁸². S obzirom na naćin gradnje kuća od drveta u Korićanima to bi moglo biti toćno, tim više što je jedan dio poginulih u Donjim Korićanima i izgorio u takvim domovima.

Vjenceslav Topalović u pregledu povijesnih zbivanja na području oko Travnika navodi dogovor Imljanske i Blatničke ete i Borjanskog odreda od 10. studenog 1941. o napadu na Gornje Korićane (Baltiće) koje drći hrvatska vojska. 12. prosinca 1941. Imljanska i Blatnička eta i Borjanski odred su napali i zauzeli selo Gornje Korićane. Bila je to prva akcija na platu Vlačića. Pri tom su zarobili 47 ustaških milicajaca, a ubili 14. Oduzeto je 65 pušaka, veća kolićina soli i sanitetskog materijala. Imljanska eta je imala jednog poginulog. Svi zarobljeni su odmah strijeljani⁸³. Iako u pregledu navodi da se događaj zbio 12. prosinca 1941. na kraju popisa stradalih žrtava, u post scriptumu, kao dan stradanja navodi 8. prosinca 1941. što se ne slaće i nejasno je radi ćega ovakva dvojba⁸⁴.

Sva izvješća navode samo brojeve stradalih, a ne i imena i prezimena osoba. Moćemo to shvaćati i razumijevati kod pobjednika razumljivim, jer pobjednike to uglavnom i ne zanima. Treba uzeti u obzir da veliki broj stanovnika na ovom prostoru nije bio ni pismen. To se na odrećeni naćin moće reći i za hrvatsko stanovništvo u Korićanima. Ali, meću Hrvatima je vjerojatno bilo pismenih i bilo je onih koji

---

⁸⁰ . Kazazović, 112., bilj.1., navodi da prema izvješću u 3. žandarmerijskog puka od 24. prosinca piše da su u: „...borbi na Korićanima poginule 22 osobe rimokatolika-Hrvata... etnici su zarobili 47 muškaraca iz sela Korićane, kotar Travnik te ih prema sigurnim podacima otjerali 15. ov. m. u Skeneder Vakuf...“ (Dokument se ćuva u Arhivu Muzeja revolucije u Sarajevu, F – XII., dosje 119., str. 167.). Ilija Slavnić u svome iskazu je naveo da je zarobljeno 47 ustaških milicionera, a 14 je poginulo. Većina iskaza navodi 47 zarobljenih. Ako je to tako onda bi broj preživjelih zarobljenika morao biti veći od dva ili ćetiri koji se spominju. I opet ostaje pitanje identiteta tih koji nisu ubijeni.

⁸¹ . Kazazović, 110. – 112.

⁸² HR HDA 1944., Drćavna komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskog rata, ser.II., kartoteka žrtava, kut.428., bijeli omot: Travnik, bijeli omot trake: Korićani, karton Luke Pejića, sina Jure i Mare, roć. Dujmvić, star 21 god.

⁸³ Vj. Topalović, 90.

⁸⁴ Isto, 435. Topalović navodi pod P. S. (Post scriptum) da su sve ubijene osobe u prosincu, ubijene 8. prosinca što je nemoguće, jer je prema svim izvorima, pa i njemu samome do napada došlo poslije 10. prosinca 1941. Zarobljene su osobe po njemu ubijene nekoliko dana kasnije i prebaćene u zajednićku masovnu grobnicu (jamu) u Tisovcu, kod Skender Vakufa (Knećeva), nikada nisu ekshumirana i tamo se nalaze do danas. Ubiti tolićke ljude na jednom mjestu i potom njihove leševe prenositi na drugo mjesto udaljeno i 20 km od stratišta po loćim putevima nećini mi se logićnim.

su prema dužnostima koje su obnašali bili obvezni napraviti popis stradalih. Razumljivo je da više razine vlasti kao oružni ki pukovi, krila, vojne organizacije i postrojbe i drugi ukoliko s terena ne dobiju iste popise ne mogu to napraviti sami. Prema komunikaciji i dokumentima nema ni želje, ni zahtjeva tih viših oružni kih (policijskih) i vojnih vlasti da se bilo kakav popis traži i dobije. Ovaj je događaj, osim u Korićanima i na užem prostoru oko Travnika ostao nepoznat i prešućen do početka XXI. stoljeća. Da je to tako govori nam i publikacija koju je izdalo Ministarstvo vanjskih poslova NDH-a u kojoj su navedena gotova sva odmetnička zverstva i pustošenja u NDH-a⁸⁵, ali o događajima u Korićanima nema ni riječi. Vjerojatno tih propusta ima još, pa je vrijedno takve događaje zabilježiti i istražiti. Što se tiče pobjedničke strane, čudno je da su uopće naveli ikakve podatke o stradanjima, a o ekvivalenti i imena bilo bi previše. Uostalom kod njih se u izvješćima rijetko nalaze i imena njihovih stradalih boraca, a kamoli da bi pisali protivnička.

Kao što je iz gornjih izvješća, iskaza i prikaza vidljivo sporno je i samo vrijeme kada se ovaj događaj zbio. Većina izvješća kao datum napada i zauzimanja sela Gornji Korićani daje jutarnje sate u četvrtak 11. ili 12. prosinca 1941.⁸⁶ U ovome radu te datume smatram najpouzdanijim i prihvaćam. U svakom slučaju događaj nije mogao biti prije 10. prosinca, niti poslije 13. prosinca 1941. Ovo je važno kako bi se mogla bolje razumjeti neka zbivanja poslije ovih datuma.

Tko vodi napad i sudjeluje u njemu? Iz svih je izvješća jasno da napad vodi Imljanska četa, te da joj kao pripomoć služi Blatnička četa. Postoji i treći dio koji je različitog naziva. U većini izvora je to Borjanski odred ili četa, ali se u nekim izvorima pojavljuje i kao Maslovarska četa. Čini mi se da je za ovu priliku bolje koristiti pojam Borjanski odred, jer i nastupa s tim nazivom. Pogledajmo kojim postrojbama pripadaju napadači. U izvorima partizanskog podrijetla naglašava se kako su svi ti odredi partizanski odredi, te bi i ovi zločini po tome bili samo partizanski zločini. U NDH-a izvorima navode se pobunjenici, odmetnici i četnici. Dok su prva dva pojma neutralna, pojam četnici imao je tada, a i kasnije tijekom rata dobio je još jasnije svoje idejno i političko obilježje i usmjerenje. Međutim kada NDH-a izvori u ovo vrijeme navode pojam četnik oni ga promatraju primarno kao neprijatelj hrvatskog naroda i hrvatske države, a tek potom borac za velikosrpsku ili jugoslavensku državu. Početak ustanka i njegovo širenje imalo je više etničko protuhrvatsko obilježje (posebice prije 22. lipnja 1941.), iako se ustanku od početka priključuju i brojni komunisti, prije svega iz taktičkih razloga. S druge strane ovaj

---

⁸⁵ *Odmetnička zverstva i pustošenja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u prvim mjesecima života Hrvatske narodne države*, Zagreb, 1942.

⁸⁶ Zanimljivo je da je istog dana, ali oko 14 sati popodne Romanijski odred napao i zauzeo Kalovita Brda sa samostanom Družbe kćeri Božje gdje su uhićeni i poslije mućeni Drinske mućenice: s. Jula Ivanišević, s. Berhmanna Leidenix, s. Kristina Bojanc, s. Antonija Fabijan i s. Bernardete Banja, te je odveden je nepoznati svećenik, dvije djevojčice iz Dječjeg doma: Vesna Petrić i Roza Telenek, te mještani: Josip Pavićević, Marica Telenek, Marija Vidmar, Marija Šens, Štefica Presjének i Šimo Pavićević. I ovaj zločin, kao i brojni prije i poslije pripisan je kasnije u partizansko-komunističkim izvorima i literaturi četnicima, iako je sve te akcije koje vodi Romanijski odred navode kao partizanske. I ovdje, kao i u Korićanima, ono što je dobro je partizansko, a što ne valja je etničko. I u Kalovitim Brdima i u Korićanima četnici i partizani u ovo vrijeme nastupaju zajedno i to je njihovo zajedničko zlodjelo. Vidi: Ustaška vojnica 1., 320., bilj.596; Zbornik NOR-a t.IV., knj.2., dok. 180., 503.-505.

prostor je tradicionalno i povijesno vezan uz etništvo i etovanje kao oblik borbe. I tre e, u onom trenutku kada je nastala NDH-a u kojoj su ravnopravni bili Hrvati katolici i muslimani, Srbi su se osje ali diskriminirani, iako to nema ni u jednom zakonskom aktu. Istina srpskopравoslavna vjera je promijenjena u grkoisto nu i to su, uz zabranu irilice, jedini protusrpski ini NDH-a vlasti. Ipak Srbi su se vjerojatno osje ali žiteljima drugog reda i isklju enim iz te zajednice, odnosno države. Ve ina usmenih iskaza koja govori o tome doga aju navodi da su vojnici koji su došli u selo bili u odorama i sa znakovljem vojske Kraljevine Jugoslavije, dakle bili su etnici. Da se radilo o etnicima govori nam na jednom mjestu i Zapisnik Zemaljske komisije kada govori o djelovanju Frane Luki a Jurinog⁸⁷ kojega navodi kao stradalnika od etnika, a isti je u svim popisima žrtava stradao kao zato enik u akciji 11./12. prosinca 1941. I kasniji odnosi, ponašanja, djelovanja i razilaženja nam nedvosmisleno govore da su apsolutnu ve ini me u odmetnicima – pobunjenicima inili etnici. Bili su to više ljudi koji su štitili srpski narod na lokalnoj, zavi ajnoj razini, nego što su radili na provo enju velikosrpske ideje (ali jesu i to) u širim okvirima. Oni su bila neka vrsta „srpskih seoskih straža“, sli na „hrvatskim seoskim stražama“ poznatijim kao ustaška milicija. Naoružavanje Hrvata Kori ana izazvalo je strah kod susjeda Srba, koji su se sami naoružali i odmetnuli, potaknuti i glasinama sa strane i od pridošlica, smatraju i borbu kao jedini na in obrane i samozaštite. Kasniji su „konstruktori“ u povijesnim izvorima (koji su uglavnom pisani kasnije), iskazima svjedo anstava i literaturi sve loše i negativno u doga ajima prebacili na etnike, a sve pozitivno i dobro namijenili partizanima, a to je postupno ušlo i u narodnu usmenu tradiciju. U napadu na Kori ane, velikom su ve inom sudjelovali susjedi, Srbi, (i nešto dalji susjedi Srbi) ve inom lokalno – etni ki orijentirani, uz nešto malo partizana, me u kojima je jedan dio bio me u organizatorima pobune i ustanka. I ve i dio hrvatske literature i izvora ih navodi kao etnike. Nema sumnje da je izme u odmetnika – pobunjenika bilo i prokomunisti ki i partizanski orijentiranih osoba, ali su oni u ovo vrijeme u znatnoj manjini, makar bili i me u glavnim vo ama. Dakle, napada i pripadaju etni ko – partizanskom zajedni kom vojnom ustroju.

Tko su stradalnici? Najjednostavniji odgovor bio bi Hrvati – stanovnici Kori ana, uglavnom civili i nenaoružani. To je verzija koju iznose napadnuti i kasnije stradali. Na toj osnovi i tako pišu sva tri popisa žrtava stanovnika Kori ana u Drugom svjetskom ratu. Me utim da bi se doga aj dobro raš lanio i dobilo kakav – takav približno što to nije uvid treba vidjeti što o tome govori i napada ka i pobjedni ka strana koja je tako er sudjelovala u doga aju. Dobro je da s te strane ima dosta izvješ a koja jesu sli na, ali se ne podudaraju u potpunosti. Upravo nas te male razli itosti i detalji mogu dovesti do približno to nog odgovora. Najprije sva izvješ a isti u važnost oružja i municije i njega stavljaju na prvo mjesto. Oružja je u Kori anima bilo. Netko od vlasti NDH-a ga je donio. Tko, to ni ovdje, a ni svim akterima nije bitno. Prema tome do sukoba i napada na Hrvate Kori ana je došlo zbog oružja koje se našlo u Kori anima u rukama Hrvata. Pobunjenici – odmetnici osim što brane svoje

---

⁸⁷ Vidi ovdje str.7. bilj.40.

srpsko stanovništvo koje su oni sebi uzeli za zadatak zaštititi, vidjeli su dobru priliku i za vlastito naoružavanje s obzirom da se na jednom mjestu našlo dosta oružja. Većina partizanskih izvješća navodi kao stradalnike ustašku miliciju ili nešto rjeđe ustaše. Je li u Korićanima bila već tada organizirana ustaška milicija? Mišljenja sam da ustaška milicija tada još nije bilo organizirana, ali je vjerojatno da se na tome radilo i da se nešto slično pripremalo. Da se neki oblik vojne organizacije pripremao govori nam i brojno naoružanje i municija koja se u selu našla. Oružnika u Korićanima tada nije bilo, pa su oni isključivo oni. Ali bile su ustaše. Naime većina izvora navodi organizaciju i formiranje ustaškog roja pod zapovjedništvom ustaškog rojnika Ante Parića. I pregovori između predstavnika odmetnika – pobunjenika koji se vode ili krajem studenoga ili početkom prosinca 1941. govore da je Anto Parić glavni organizator ne samo ustaša, nego i bilo kakve vlasti NDH-a u Korićanima. Naime kada predstavnici Donjih Korićana, koje predvodi Ilija Slavnić, traže puštanje taoca iz Travnika, sve pregovore s njima i vlastima NDH-a (domobranima) u Gostilju vodi Anto Parić⁸⁸. Jedan detalj koji se zbija tijekom tih pregovora, a koji samo usputno spominje Ilija Slavnić ukazuje na moguća zbivanja. Ilija Slavnić je tada otišao s Antom Parićem u „popovku“, tj. župski ured, a koja je bila organizirana kao ustaški stožer, odnosno zapovjedništvo. Tamo je I. Slavnić telefonom razgovarao izravno sa zapovjednikom domobrana u Gostilju, Mandlacom⁸⁹. Anto Parić ga je primio kao prijatelja i čak mogućeg suborca za „obranu Bosne“. Dakle Ilija Slavnić je došao izravno u ustaški stožer u Gornjim Korićanima. Netko tko je jedan od glavnih zapovjednika pobunjenika došao je slobodan i ni od koga ometan u zapovjedništvo strane koju vidi kao neprijateljsku. Pa naravno da će gledati i promatrati kako je organizirana obrana mjesta koje imaju u planu napasti. I da će gledati i vidjeti sve oružje i municiju koja mu se našla u vidokrugu. Sve što se događalo u vrijeme napada ukazuje da je sve oružje bilo u župnikovoj kući i gdje je bio ustaški stožer. Kako se to zna? Sve nam to govori zapovjednik akcije, sam Ilija Slavnić. On kaže da je najjači i najveći otpor bio upravo iz „popovke“. Zašto? Jer je tamo bio ustaški stožer i jedini vojno organizirani dio sela. Da je to tako on dalje govori kako su ljudi iz ostalih kuća izletjeli polugoli i pokušali se probiti do župske kuće. Zašto su išli do te kuće? Zato što su znali da je tamo bilo i oružje i municija, a ne kod njih kako je to uobičajeno kada se radi o seoskim stražama, a što je zapravo bila ustaška milicija. Ostali su se razbježali i „posakrivali na razne strane“. Zašto bi netko tko ima oružje bježao i sakrivao se? Pa zato što zapravo nije imao tog oružja. Da je to tako kaže nam i I. Slavnić iskazom kako je tih najviše palo u zarobljeništvo⁹⁰. A koga je u zarobljeništvo najmanje palo? Po svojoj prilici onih koji su bili u župskoj kući, koji su najdulje pružali otpor i koji su imali i oružje i municiju. Kako to znamo? Tako jer su poslije sukoba isti živili i dalje obnašali razne funkcije u vlasti. A da je ustaška milicija možda uspostavljena u Gornjim Korićanima tek poslije 11./12. prosinca 1941. govori nam i navod Zapisnika Zemaljske komisije u kojem kaže da je

---

⁸⁸ . Kazazović, 107. – 109.

⁸⁹ Isto, 109.

⁹⁰ Isto, 110. – 111.

„od tog vremena (prosina 1941.) ustaška milicija stalno bila u Kori anama, a pravoslavni svi su bili izvan mesta sve do konca 1943.“. Naime, tada u listopadu 1943. partizani ponovo zauzimaju Kori ane⁹¹. Možemo zaključiti da su najveći broj stradalih Hrvata u Kori anama 11./12. prosina 1941. bili još civili, nenaoružani i goloruki. Dio koji se dokopao ili imao oružje, borio se i u borbi ili poginuo, ili preživio, ali je taj dio bio brojano najmanji. Jedan manji dio stradao je uslijed toga što su im pri obrani zapaljene kuće, kojom su prilikom i oni zapaljeni. Najviše stradalih su bili nenaoružani civili koji su pokušali spasiti se i skrivaju se u selu ili izvan sela, ali su ih dobro pripremljeni napadači i brzo pronašli, uhitili i u zarobljeništvu većinu likvidirali.

Prema Mirku Blaževiću i njegovu popisu stradalih pri napadu na Kori ane 11./12. prosina 1941. tijekom samog sukoba poginulo je u selu osam mještana Hrvata⁹², uglavnom civila, a zarobljeno ih je kasnije ubijeno 44. Ukupni broj stradalih je prema njemu 52.

Iste godine piše popis žrtava Vjenceslav Topalović. Njegov popis nam daje 56 žrtava 11./12. prosina 1941., a novost su žrtve koje su u toj akciji spaljene u kućama, njih pet⁹³. Svi spaljeni su iz Donjih Kori ana, gdje su Hrvati bili u manjini i vjerojatno su na taj način likvidirani iz osвете, a ne zbog toga što su imali oružje i branili se. Stradali su otac, tri sina i vjerojatno jedan u bližem srodstvu, što govori o paljevini najviše dvije kuće u Donjim Kori anama, jer su svi oni stradali u svojim kućama u Donjim Kori anama. Paljenje i ubijanje na taj način je bilo dosta često u Drugom svjetskom ratu u BiH, što je razumljivo radi taktike „spaljene zemlje“ i zbog drvenog materijala kojim su građene kuće koje je kao utvrđene objekte na taj način bilo lako uništiti. Etnički očišćen prostor bilo je zacrtano u svim velikosrpskim programima, kojih su provoditelji u Drugom svjetskom ratu bili i etnici, ali su u njima često sudjelovali i partizani ili kao sudionici ili kao promatrači. Njegov popis žrtava se tako er

---

⁹¹ Zemaljska komisija, zapisnik br. 55 027., 1.

⁹² Tom su prilikom poginuli u mjestu: Franjo Baltić, star 16 godina, Srećko Bilobrk, star 22 godine, Mato Polaković, star 66 godina, Petar Dujmović i sin mu Anto, star 6 godina, oba iz Donjih Kori ana, Ruža Dujmović, rođ. Glavaš, stara 17 godina, Josip Parić, star 20 godina i Marijan Parić, star 15 godina. U zarobljeništvu su ubijeni: Božo Baltić, star 19 godina, Ilija Baltić, star 34 godine, Miljenko Baltić, star 21 godinu, Pero Baltić, star 32 godine, Anto Bilobrk, star 55 godina, Branko Bilobrk, star 22 godine, Ivo Bilobrk, star 31 godinu, Jozo Bilobrk, star 28 godina, Mato Bilobrk, star 24 godine, Milenko Bilobrk, star 20 godina, Jakov Bilobrk, star 16 godina, Nikola Bilobrk, star 32 godine, Vid Bilobrk, star 21 godinu, Janko Bilobrk, star 15 godina, Anto Blažević, Juro (Ante i Mande, rođ. Parić) Blažević, Blaž Blažević, star 34 godine, Jakov Blažević, star 23 godine, Jure (Jozo i Luca, rođ. Baltić) Blažević, star 43 godine, Niko Blažević, star 39 godina, Niko Blažević, star 61 godinu, Augustin Dujmović, Franjo Dujmović, star 23 godine, Juro Dujmović, star 24 godine, Stjepan Dujmović, star 42 godine, Ilija Jakov ić, star 37 godina, Nikola Jakov ić, star 33 godine, Marko Krićan ić, star 37 godina, Mihael – Garjo Krićan ić, star 35 godina, Stanko Krićan ić, star 39 godina, Augustin Lukić, star 56 godina, Franjo Lukić, star 22 godine, Franjo Nikić, star 50 godina, Anto – Tunja Parić, star 46 godina, Pero – Perica (Niko Petar i Kata, rođ. Kepić) Parić, Danko Parić, Ivo Parić, star 55 godina, Jozo Pejić, star 28 godina, Luka Pejić, star 21 godinu, Mato Pejić, star 55 godina, Mijo Pejić, star 21 godinu i Stipo Bilobrk, star 31 godinu. Vidi: Popis poginulih, 13.-17 i Ratni zločini, 5.-8. Ivo Tubanović i dr., 75.-89. Ovdje su samo najvažniji podaci o poginulima zbog prevelikog prostora koji bi navođenje svih osobnih podataka stradalih zauzelo. Detaljniji se podaci mogu naći u do sada objavljenim popisima žrtava. Također u daljnjem tekstu neću navoditi već navedena imena, nego samo one osobe koje nisu ovdje navedene.

⁹³ Vj. Topalović, 429. – 430. Tom su prilikom zapaljeni: Bilobrk Anto, zvani Spalić, star 56 godina Bilobrk Ivo, star 31 godinu, Bilobrk Jozo, star 28 godina, Bilobrk Mato, star 24 godine, Bilobrk Milenko, star 20 godina. Mirko Blažević kao stradalog paljenjem u Donjim Kori anama navodi samo Milenka Bilobrka. Vidi: Popis poginulih, 14. On također stradali prilikom paljenja kuća u Donjim Kori anama. On također za Antu Bilobrka navodi da je zarobljen. Vidi: Popis poginulih, 13.

razlikuje i u broju poginulih, kojih je 14, odnosno 15⁹⁴, te stradalih u zarobljeništvu, njih 36, što je i najmanji broj stradalih poslije zarobljavanja.

ini se da je posljednji ra eni popis žrtava o Kori anima do sada uspio dati najto niji popis stradalih na ovom podru ju, pa i 11./12. prosinca 1941. On se ve im dijelom oslanjao na popis Mirka Blaževi a, ali je u nekim dijelovima prihvatio i rezultate Vjenceslava Topalovi a. Po tom popisu taj je dan u Kori anima poginulo 11 osoba, u paljevinama je stradalo 5 osoba, a poslije zarobljavanja likvidirano je 39 osoba, što ini ukupno 55 stradalih žitelja Kori ana⁹⁵ u samo jednom danu.

Dakle svi popisi žrtava Kori ana pri popisivanju stradalih žrtava Kori ana u pobunjeni ko – odmetni kom napadu 11. prosinca 1941, kre u se izme u 52 i 56 osoba, što je približno to na brojka koju možemo prihvatiti. Detaljnije pro iš avanje vjerojatno bi dovelo do sigurnijeg broja, ali bez obzira na to ovo je brojka koja govori o stradanju više od 8% ukupnog hrvatskog stanovništva Kori ana u jednom danu je doista veliko stradanje.

Ali stradanja u prosincu 1941. ne prestaju. Ovaj odmetni ko – pobunjeni ko napad uvjetovao je i reakciju viših vlasti NDH-a, odnosno njezinih vojnih postrojbi. Kao što smo ve saznali u Gostilju⁹⁶, desetak kilometara od Kori ana, je bila smještena jedna domobranska vojna postrojba kojoj je bio zadatak nadziranje reda i mira na tom prostoru, te po potrebi intervencije. Iz iskaza koji nam je dao Ilija Slavni može se zaklju iti da su sve probleme nastojali riješiti mirno, smiriti situaciju i tako zaustaviti pobunu ve inskog srpskog stanovništva u ovom dijelu B i H. Poslije ovoga i ovakvoga napada nije im preostalo ništa drugo nego intervenirati, a takvu su zapovijed po svoj prilici dobili i s viših zapovjednih mjesta. Evo kako tu intervenciju opisuju svjedoci Zemaljske komisije: „Doma e stanovništvo povuklo se uglavnom tada iz sela, a ustaše su ubrzo iza toga po etkom decembra izvršili i organizovali akciju na selo, palili i ubijali koga su našli. Ubijen je tada Slavni Dimo 50 god. star, bez obe noge, njega su na komade sekli. Njegovo dvoje dece sakati Nedo od 15 god. i drugi sin od 8 god. ubijeni su i ba eni u rupe. Slavni Luka 60 god. star, žena mu Mara 50 god. star(a)⁹⁷ i sin Petar⁹⁸ od 12 god. zaklani su.

⁹⁴ Vj. Topalovi , 428. – 435. Tom prilikom kada opisuje smrt Franje Balti a, Topalovi navodi kako ga je ubio susjed Srbin u Kori anima 1941. Vidi: Isto, 428. Nekoliko stranica dalje navodi kako je Dujmovi Rajko, sin Martina, star 20 godina ubio Franju Balti a, zbog ega je osu en na kaznu zatvora, odakle je pušten radi pristupanja ustašama. Iz ovoga zaklju ujem da Franjo Balti kolateralna žrtva, slu ajno stradala u sukobu, a da ga je Rajko Dujmovi po svoj prilici nehoti no ubio. Isto, 432. Me u poginulima, koje ne spominje Mirko Blaževi su: Mijo Kri an i , star 31 godinu, Stanko Kri an i , star 39 godina i Pero Pari , star 33 godine. Dva poginula prema Topalovi u su dvojbeni kao dvojnici, jer se ponavlja ve ina istih podataka, pa bi se moglo raditi o istim osobama. Prvi je Juro Blaževi , star 43 godine koji je po njemu stradao 11. prosinca 1941. Razlikuje se samo ime oca. Jednom ocu je ime Anto, a drugom Jozo. Mirko Blaževi navodi da je Antin Jure stradao 1944., a ne 1941. Druga dvojica dvojnika su Juro Dujmovi , sin Periše, ro en 1917. i Juro Dujmovi , sin Pere, zvani Periša, ro en 20. 10 1917. Ako se gornja dvojica stradalnika i Mogu nekako biti razli ite osobe, kod Dujmovi a mi se ini da se radi o zamjeni imena oca i nadimka.

⁹⁵ Ivo Tubanovi i dr., 75. – 89.

⁹⁶ Rije je o raskrižju puteva izme u Jajca, Travnika i Skender Vakufa, odnosno Kotor Varoša.

⁹⁷ U izvorniku piše star, vjerojatno je ispušteno a. U slijede im sli nim situacijama ispuštena slova imena biti e dopisana u zagradi.

⁹⁸ Luku Slavni a, ženu mu Maru i sina Petra spominje i Simo Jokanovi u izjavi odjeljenju OZN-e od 26. lipnja 1945. Vidi: HR HDA 1561 Služba državne sigurnosti (SDS) Republi kog sekretarijata unutrašnjih poslova, sign. 001.4, inventarni broj 12 846.; Dokumenti o protunarodnom radu i zlo inima dijela katoli kog klera, Zagreb, 1946., 156.

Slavni Dušana 65 god. stara spaljena je, ubijeni su još Jokanovi Jovo 13 god. star, Arseni Dušan 13 god. star, Slavni Max(ks)o 9 god. star, Slavni Blažo 7 god. star i Slavni Ostoja 2 god. star. Oni su još priklali Slavni Mitru 13 god. staru i Slavni Simonu, 3 god. staru i bacili ih u sneg. Po odlasku ustaša ovo dvoje dece je pronađeno i život im je spašen. U isto vreme doteran je u Koričane Pero Radovanovi, pok. Nike 65 god. star iz Šišave i njegovo dvoje unuđadi Nedo Radovanovi 14 god. star i Jovo Radovanovi 9 god. pa su i oni ovde zaklani. Ovom prilikom zapaljeno je i izgorelo 30 kuća sa svim štalama i ostalim prostorijama. Ovu akciju vodio je Kruno Alaupovi /ve osuđen/ trgovac iz Travnika sa ustašama iz Travnika i Koričana i(u)z pomoć domobrana pod vodjstvom poručnika Cebulo i Huseinbegovića. Domobrani koji su pomagali nisu ni ubijali ni palili, pa su se šta više i svadjali radi toga.

Od toga vremena ustaška milicija je stalno bila u Koričanima, a pravoslavni su bili izvan mesta sve do konca 1943. god. Kad su početkom oktobra 1943. partizani oslobodili Koričane, a sve ustaše koji su se oselili krivima pobjegli, Pravoslavno se je stanovništvo vratilo u mesto⁹⁹.

U drugom dokumentu izdanom po vojnim vlastima NDH-a¹⁰⁰ navodi se operacija o kojoj smo već ranije nešto rekli. Izvješće govori o akciji jednog domobranskog voda od 11. do 18. prosinca 1941. Budući su bitne vremenske odrednice navedene, ovdje ću se osvrnuti na dio izvješća koji govori o borbama i žrtvama. Do prvih borbi s odmetnicima došlo je tek 14. prosinca na crti „s. Modri Do – s. G. Koričani – Grli (kota 1135). Borbe su vođene samo na desnom krilu gdje je otpor slomljen topovima i bacaćima“. Dan poslije, 15. prosinca vod je stigao na crtu: „Crni Vrh (k.1226) – Djekin Dol. Sukob je bio samo na desnom krilu sa pobunjenim stražama. Poginula su 4 pobunjenika i zaplijenjeno 9 kabanica, 2 gunja i nešto hrane“. Vod je 16. prosinc došao do crte: s. Ponorci – s. Makani i¹⁰¹ naišavši samo na mjestimični otpor“. Tijekom 17. i 18. prosinca vod se povukao u Travnik jer više nije nailazio na otpor pobunjenika.

Prvi dio Zapisnika Zemaljske komisije govori nam o vojnoj intervenciji na Vlaši u koju su izvele ustaše i pri tome napravile zločin ubijanja i masakriranja preostalog srpskog stanovništva u Koričanima. Pri tome oni navode i ustaškog zapovjednika Krunu Alaupovića iz Travnika, koji je tada osuđen. Slijedi popis stradalnika i način njihova stradanja, koji između ostaloga ima za zadatak opravdati presudu već osuđenog Alaupovića. Ipak, svjedoci navode na kraju odlomka da su u akciji sudjelovali i domobrani, pod zapovjedništvom poručnika Cebala i Huseinbegovića, ali da oni nisu činili zločin, dapače zbog zločina su se svađali. Vjerojatno s ustašama. Izvješće Zapovjedništva III. Domobranskog zbora govori nam pak samo o akciji i djelovanju domobranskih postrojbi. Na osnovu svega, kao i drugih usmenih svjedočenja i pisanih iskaza možemo zaključiti da je protunapad hrvatskih

⁹⁹ Zemaljska komisija, zapisnik br. 55 027., 2.

¹⁰⁰ Zbornik NOR-a t. IV., knj.2., dok. 197., Izvješćaj Zapovjedništva III. Domobranskog zbora o akcijama ustanika na teritoriju Bosne i Hercegovine u decembru 1941. godine, 567. – 568.

¹⁰¹ Makarić, vidi isto, 567., bilj.3.

snaga na Kori ane izveden izme u 12. i 16. prosinca 1941. i da ga je izvodio jedan vod domobrana i za sada nepoznat broj ustaša, nepoznate veli ine postrojbe, jer o tome nema pisanih izvora. Domobrani su u akciji, izme u ostaloga imali i podršku topništva (topovi i baca i). Najve e borbe vo ene su 14. i 15. prosinca, kada je vod po svoj prilici povratio prostor osvojen od pobunjenika. Pri vojnom djelovanju voda u izvješ u se navode 4 poginula pobunjenika. U Zapisniku se navodi 11 stradalih, uglavnom civilnih osoba. Pitanje koje se postavlja jeste: „Jesu li u izvješ u Zapovjedništva III. Domobranskog zbora navedeni samo poginuli na njihovom dijelu borbe ili svi? Moj zaklju ak bi bio da se vjerojatno radi samo o poginulima na prostoru domobranske odgovornosti, ako je akcija vo ena odvojeno. Slijede e pitanje bilo bi tko je izme u 11 stradalih žitelja Kori ana srpske nacionalnosti me u tom etvoricom, jer svjedoci svoje izvješ e daju dosta vremena poslije doga aja i navode poginule, opisuju i njihove smrti stravi nima i kao krivce vide samo ustaše, koje na osnovi toga treba osuditi za sve zlo ine. Ili su domobrani na svome sektoru ubijali pobunjene borce koje svjedoci ne navode? Možda nam može pomo i uporaba topništva koje nije uvijek pogalo to no samo vojne ciljeve, niti je navo eno da cilja samo vojne ciljeve. Me u stradalim srpskim civilima bili su uglavnom stariji i mla i, odnosno djeca, dakle oni koji se najmanje znaju i mogu se braniti. Ipak ne možemo isklju iti i nevojni ko ponašanje dijela ili itave ustaške postrojbe, koje je moglo i vjerojatno bilo potaknuto zlo inom odmetnika – pobunjenika od 11./12. prosinca 1941. i krvnom osvetom za te zlo ine. To tim više jer Zapisnik kaže da su me u ustašama bili pored ustaša iz Travnika i ustaše iz Kori ana. Kako se me u stradalnicima nalazi najviše iz obitelji Slavni , njih 9 iz tri obitelji, to bi moglo izgledati kao in osvete organizatoru i vo i pobune i napada na Kori ane 11./12. prosinca 1941. Iliji Slavni u. Nije isklju eno da je i do likvidacije zarobljenih Hrvata iz Gornjih Kori ana došlo iz još jedne krvne osvete, sada sa srpske strane, mada su to samo pretpostavke, s obzirom da ne znamo sve okolnosti likvidacija zarobljenika. Teško je sigurno govoriti o na inu likvidacija, jer su sva ovakva izvješ a poslije rata isticala zlo ine paljenja, mu enja, klanja i raznih drugih oblika koji su esto pretjerani u cilju što ve ih i težih presuda ili opravdanja vlastitih zlo ina i ubojstava. Da se prema ovim izjavama i svjedo enjima treba biti kriti an govori nam i dio izjave u kojem su djeca Slavni Mitra i Simona prvo priklandi, potom ba eni u snijeg, a poslije toga spašeni i ostali živi. Postavlja se pitanje tko ih je mogao spasiti, budu i su vlast na tom prostoru preuzele hrvatske snage? Naravno opet samo preostali Hrvati, jer su se preostali Srbi - pravoslavci ili povukli ili su pobijeni u „ustaškoj akciji“. I kako su mogli biti spašeni, ako su prvo „priklandi“? Ako je netko priklandi i to u snijegu, on teško može preživjeti. A da je bilo nešto tome sli no o tome bi sigurno bilo više napisa i pri a, jer to nisu esta preživljavanja.

Ovime „krvavi prosinac“ 1941. u Kori anima još nije završio. U Oš enicama je 20. prosinca 1941. ubijen kao civil od odmetnika – pobunjenika Pile Bilobrck, zvan Poljar¹⁰². Nije isklju eno da nadimak

---

¹⁰² Popis poginulih, 14.; Vj. Topalovi , 430. Oš enice su njive sjeveroisto no od Kori ana. Prema nekim izvorima njive se zovu Oš enik.

daje i Pilino zanimanje, te da je ubijen obilaze i polja, a od odmetnika – pobunjenika je procijenjen kao izvi a i obavještajac.

Ovoj godini treba dodati i neka nejasna stradanja koja su se o ito dogodila i koja su djelomi no u svezi s ratom i ratnim djelovanjima. Tako je prema M. Blaževi u Dragun Bilobrk, star 21 godinu izbo nožem nekog Kokalovi a iz Dobreti a (vjerojatno Meline) radi ega se prijavio u ustaše i stradao 1941. na nepoznatom mjestu¹⁰³. Vj. Topalovi navodi još jednu stradaluu žrtvu, a to je Branko Bilobrk, star 22 godine koji je po njemu ubijen tako što je 1941. ba en sa stijena u Imljanima. Isti podatak daje i M. Blaževi , ali Ivo Tubanovi idr. se za njega priklanja Uvjerenju koje 1945. izdaje Op inski NO Vitovlje, a prema kojemu je isti strijeljan od partizana 15. travnja 1943. u Imljanima¹⁰⁴. Budu i u to vrijeme u Imljanima nema partizana, a i radi toga što je uvjerenje nastalo tek 1945. radije se priklanjem navodima Blaževi a i Topalovi a. Prema tome ni dokument ne mora davati uvijek to ne podatke i prema tome voditi do prave istine.

Prva godina rata za stanovništvo Kori ana bila je najteža i po žrtvama najbrojnija, najokrutnija i najsirovnija. Posebno to vrijedi za hrvatsko, rimokatoli ko stanovništvo, koje je samo u toj godini, u dva mjeseca, studenome i prosincu izgubilo najmanje 58, odnosno najviše 62 stanovnika. To je skoro 10% svih hrvatskih, rimokatoli kih stanovnika ovog sela što je težak gubitak. Me u stradalima je samo jedna žena, a svi su ostali stradalnici muškarci. Stradali su razne dobi, ali najviše izme u 20 i 40 godina. Relativno je i veliki udio stradalih maloljetnika. Ovakvi gubici bili bi teški i za naselja s više stanovnika, kamoli ne za malobrojno hrvatsko stanovništvo Kori ana, koji upravo zato ne e sve do popisa 1991. do i do ve e brojke od stanovništva koje su imali 1939. godine.

I srpsko pravoslavno i civilno stanovništvo Kori ana stradalo je najviše 1941. Ukupni je broj stradalih 16, a i ovdje se radi o prema dobi razli itom stanovništvu. No u raš almbi tih stradanja vidi se da je kod njih najviše stradalih starih stanovnika i djece koji se nisu mogli ili željeli povu i iz sela. Ve ina zrelog stanovništva ostala je nedirnuta, jer ga tada u selu nije bilo i jer je bilo vojno organizirano. Od civila stradala su samo trojica i to na samom po etku rata i izvan Kori ana.

Zapisnik Zemaljske komisije i svi izvori komunisti ke i partizanske provenijencije kada govore o zbivanjima u Kori anima u prosincu 1941. nastoje kao uzro nike doga aja ista i i za to osuditi ustaše iz Kori ana, njihova djelovanja i „zvjerstva“. Me utim, iz gore navedenih izvora jasno je da ustaše ni iz Kori ana, a ni iz ostalih dijelova NDH-a (osim u jednom slu aju) nisu napravili ništa zbog ega bi uop e bili napadnuti, a onda potom na takve na ine ubijani i likvidirani u prosincu 1941. Tako er smo

¹⁰³ Popis poginulih, 14., Ivo Tubanovi i dr.; Vj. Topalovi , 429 ga navodi kao civila koji je stradao od etnika. Ali, on spominje Dragana Bilobrka sa sli nim podacima koji se kod Blaževi a i Ive Tubanovi idr. navode, samo što on navodi kako je njega (Dragana) ubo nožem Kokalovi , za kojega kaže da je etnik, što je nepoznat slu aj za taj kraj. ini mi se da je Topalovi pobrkao neke stvari i priklanjem se navodima Blaževi a i Ivo Tubanovi idr.

¹⁰⁴ Popis poginulih, 14., Ivo Tubanovi i dr., 77. Vj. Topalovi , 429. Uvjerenje je nastalo tek 1945., a 1943. u Imljanima i od Vlaši a do Vrbasa i izme u Ugra i Vrbanje nema partizana. Vlast imaju samo etnici i u Kori anima domobrani i oružnici. Kako je uvjerenje nastalo kasnije nije isklju eno da je ovako formulirano s o itom namjerom da se ne ostvari kakvo „pravo ratne žrtve“.

vidjeli da svi Srbi stradali u prosincu nisu stradali samo od ustaša i njihovih „zlo ina kih“ djelovanja, dio je njih (etiri) stradao i uslijed vojnih djelovanja u kojima su sudjelovali domobranci sa svojim topništvom što su oni i sami priznali. Ustaše su možda tek u posljednjem djelovanju izvršile ono što možemo nazvati krvnom osvetom, ali su im odmetnici – pobunjenici ko snage višestruko uzvratile likvidacijom zarobljenika. Teza kako su svi Hrvati ustaše koje treba u što većem broju ukloniti, posebno u granicama i relativno homogenim područjima dio je velikosrpskog programa i jedna je od krilatica etničko – partizanske pobune i ustanka u NDH-a 1941. Oni se u ovoj fazi primjenjivati vojnu taktiku spaljene zemlje i etničkog čišćenja nastalu u Srbiji u XIX. st. i razvijanu kroz XX. st., a posebno u Drugom svjetskom ratu u NDH-a, odnosno i kasnije, u devedesetim godinama XX. st. u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Ovakva su im područja bila ogledna za provođenje takve taktike i politike. Pobjednici – osloboditelji poslije Drugoga svjetskoga rata optužiti se i osuditi žrtve, te očeve i sinove žrtava za zločine koje su sami počinili. Prosinački napad i zločin nad hrvatskim stanovništvom Koričana 1941. proglasiti se i nazvati partizanskom oslobodilačkom akcijom, a ne etničko – partizanskim masakrom. Tako su iz toga zločina izbacili i svoje etništvo, ali i svoja zločinačka djela koja su počinili. Ali, ovdje se ide još dalje. Iako su za krvoproliće većim dijelom krivi bili etnici, manjim partizani, oslobodilačke partizanske vlasti oslobodili su te krivnje i jedne i druge, i formalno pravnom inverzijom su za sve okrivili i osudili ustaše. Sve do danas žrtve postadoše krivci što ih ubiše krvnici. Istinski se radi o zajedničkom etničko – partizanskom napadu i zločinima.

Razlaz etnika i partizana 1942.

Prosinačka zbivanja i stradanja stanovnika Koričana utjecala su i na vlasti NDH-a i na samo hrvatsko stanovništvo u Koričanima da se više i bolje organizira radi vlastite obrane. To, kao i potrebe odmetnika – pobunjenika za akcijama izvan Koričana na drugim prostorima i nove vojno – političke prilike na određeno vrijeme ostaviti se Koričane po strani borbenih djelovanja i stradanja.

Kod odmetnika – pobunjenika dolazi do promjena uvjetovanih novim političkim i vojnim odnosima na širem prostoru NDH-a. Talijanska vojska prema sporazumu s NDH-a je već od rujna 1941. ušla u drugu zonu koja se nalazi velikim dijelom na prostoru gdje operiraju odmetnici – pobunjenici. Talijanske okupacijske vlasti im nude mir, zaštitu i sigurnost uz uvjet povratka u svoje domove, pacifikaciju i lojalnost. Zato već tada kod odmetnika – pobunjenika dolazi do raslojavanja. Raslojavanje i razilaženje se pojačati uslijed slikih sporazuma i s vlastima NDH-a. Jedan dio je za suradnju s talijanskim i NDH-a vlastima, a drugi je protiv te suradnje i za nastavak borbe. Za ovaj prvi opredjelili su se etnici na čelu s Dražom Mihajlovićem, a za drugi partizani, na čelu s Josipom Brozom i KPJ-u.

I određeni događaji koji su se zbili u drugoj polovici 1941., posebice poslije rujna utjecali su na promjene ponašanja između odmetnika – pobunjenika. Naime pokret koji vodi KPJ-u, na čelu s

Josipom Brozom Titom najznačajniji dio ustanka po čemu je u srpnju u Srbiji. Tamo su se već od travnja nalazili i četnici pod zapovjedništvom pukovnika Dragoljuba Draže Mihajlovića. Dvojica vođa ustanka u početku su surađivali i vodili i nekoliko pregovora, ali kako je vrijeme teklo na terenu je dolazilo do sve većih nesporazuma. U biti, u pozadini je bila borba oko toga tko će od te dvojice vođa voditi ustanak. Već u rujnu je došlo do prvih sukoba vojnih postrojbi u Srbiji, koji su povećani i intenzivirani u listopadu, da bi u studenom Tito i partizani bili potpuno izbačeni iz Srbije, zajedni kom akcijom njemačkih snaga, Nedićeve vojske i Dražinih četnika. Tito je s preživjelim partizanima prešao na prostor NDH-a, u jugoistočne dijelove Bosne, na sjever zone koju su nadzirali Talijani. Talijanima u prvom trenutku nisu smetali, a činilo se da su na nekim prostorima s njima surađivali i bili i u nekoj vrsti sporazuma. Josip Broz preustrojava svoje preostale postrojbe i odlučuje se na daljnju borbu iz ovih područja. No i dalje apsolutnu većinu partizanske vojske čine Srbi, kako oni koji su kao takvi došli iz Srbije, tako i pobunjeno srpsko stanovništvo u NDH-a. Kod pobunjenika se ističe nacionalna nota, ali Josip Broz ih podvrgava pod svoje vojno zapovjedništvo, jer je to jedini način za širenje pokreta i on druge vojske nema. S druge strane i Draža Mihajlović pokušava objединiti sve prosrpski i velikosrpski orijentirane pobunjenike i staviti ih pod svoje zapovjedništvo. Tako početkom 1942. počinje borba za ljude, borce, prostor i zapovjedanje u Bosni i Hercegovini. Iako partizanski dokumenti već od srpnja 1941. spominju etničke elemente i borbu s njima, to u stvarnosti nije bilo tako. Naime, moramo imati u vidu da je već dio tih dokumenata nastao kasnije s ciljem veličanja vlastite borbe protiv svih.

Taktika Draže Mihajlovića je taktika čekanja i izbjegavanja sukoba pod svaku cijenu, te pravovremeno dizanje ustanka u skladu sa slabljenjem i odstupanjem okupatora i njihovih suradnika. Ova se politika vodi u suradnji s izbjegličkom vladom i Saveznicima. On je smatrao da se na ovaj način uvaju i snage i stanovništvo, prema kojem se, u slučaju borbenih djelovanja vrše odmazde. Stoga je on već i ranije u Srbiji stupio u svojevrstnu suradnju s Nijemcima, a s Talijanima u NDH-a, posebno u Dalmaciji i Hercegovini ta suradnja postoji od okupacije. On ide i dalje i potiče i suradnju četnika s vlasti NDH-a smatrajući i da tako štiti i čuva srpsko stanovništvo. Uroš Drenović, kojega smo vidjeli da se 1941. izdvaja kao zapovjednik svih odmetnika – pobunjenika u Bosanskoj Krajini, potpisuje prvi 27. ožujka 1942. mirovni sporazum s vlastima NDH-a u i oko Mrkonjić Grada¹⁰⁵ kojim postaje lojalan tim vlastima i odustaje od daljnjih bilo kakvih vojnih djelovanja protiv vlasti NDH-a. Taj sporazum vrijedi i za prostor s desne strane Vrbasa. Njega prate i pro-etnički nastrojani zapovjednici između Vrbasa i Bosne, u Srednjoj Bosni. Tako Lazar Tešanović Laza potpisuje takav sporazum 23. svibnja, a gospodar ovoga prostora Rade Radićini to posljednji, tek 9. lipnja 1942¹⁰⁶. Vlast na prostoru između Vrbasa, Ugra, Vlašića i Vrbanje preuzimaju četnici, a ono malo partizana uspijeva se izvući, napustiti ovaj

¹⁰⁵ . Kazazović, 179.; Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u, 130., Zbornik NOR-a t. IV., knj.5., dok.55., 155. – 162. Na strani 159. – 161. je tekst Sporazuma između četnika pod zapovjedništvom Uroša Drenovića a vlasti NDH-a.

¹⁰⁶ Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u, 130.

teritorij i priklju iti se partizanskim postrojbama na drugim prostorima.

S druge strane komunisti se na elu s Josipom Brozom Titom oslanjaju na Sovjetski Savez kao saveznika koji ih podupire u njihovoj borbi. Budu i se radi o revolucionarnom pristupu rješavanja prije svega socijalnih problema, te oni imaju za cilj rušenje svega iz „buržoaske“, gra anske me uratne Jugoslavije, logi no je da je do sukoba izme i etnika i partizana u neko vrijeme moralo do i. Dok je etni ki pokret, osobito na podru ju Bosne i Hercegovine još izrazito srpski nacionalni pokret, Josip Broz nastoji u svoj pokret sve više uklju iti i muslimansko stanovništvo, nezadovoljno svojim položajem u NDH-a. Koriste i socijalni faktor, on sve više nastoji sebi priklju iti i Hrvate. Za ovako širok i raznolik nacionalni koncept i pristup etnici još nisu spremni. I pristup vojnom zapovjedanju je druga iji. Josip Broz razvija svoj pokret centralisti ki, u kojem postoji vojni stožer – Vrhovni štab koji donosi sve odluke, prenosi ih dalje, vodi brigu o njihovu provo enju i objedinjuje postrojbe pod svojim nadzorom. Ovo objedinjavanje postrojbi je jedan od kamena spoticanja i važnih razloga za razlaz izme u etnika i partizana. Naime etnici e na ovim prostorima, a i u cijeloj Bosni i Hercegovini dugo zadržati lokalna obilježja i autonomiju djelovanja bez objedinjavanja vojnih postrojbi na itavom prostoru, centralizacije vojne hijerarhije i subordinacije, što e umanjivati i njihovu ukupnu vojnu snagu i zna enje. Do kraja Drugoga svjetskog rata ne e do i do objedinjavanja svih etni kih vojnih snaga u Bosni i Hercegovini, iako e tih pokušaja biti.

Do prvih trvenja i sukoba izme u etnika i partizana na ovom prostoru do i e još u prosincu 1941. i to tamo gdje je ustanak na ovom prostoru i po eo, u Javoranima kod Skender Vakufa. O tome saznajemo iz izvješ a Oružni kog krilnog zapovjedništva u Banja Luci od 25. sije nja 1942. u kojem je 14. prosinca 1941. poslije jednog sastanka izme u vodstava etnika i partizana došlo do sukoba izme u njih, poslije kojega su etnici protjerali partizane s ovoga prostora, te osnovali svoje zasebni logore u Tisovcu, koji je do sada bio zajedni ki, te manji logor u Vranjem Brdu. Ostale logore na prostoru izme u Vrbasa, Ugra, Vlaši a i Vrbanje i dalje drže partizani¹⁰⁷. Ni tri mjeseca poslije ovoga, 5. ožujka 1942. u selu Javoranima i Lipovcu došlo je do velikog sukoba izme u etnika i partizana u kojem je poginuo i etni ki zapovjednik poru nik Janko Tešanovi sa 170 etnika, „a nema ni broja“ poginulih partizana¹⁰⁸. Tako se pove ava razdor izme u odmetnika – pobunjenika i uslijed sukoba, osim podjele ljudi, dijeli se i teritorij. Tijekom travnja, a potom posebno svibnja itav e ovaj prostor do i pod nadzor etnika kojima zapovjeda Rade Radi .

Vlasti NDH-a u Travniku su ini se bili u velikoj akciji uhi enja cijelog Mjesnog komiteta KPJ-u za Travnik. O tome su saznali i lanovi istoga, pa su 16. ožujka 1942. odlu ili napustiti Travnik i oti i na „slobodni teritorij“, odnosno na teritorij pod nadzorom odmetni ko – pobunjenih snaga koji je bio

¹⁰⁷ Zbornik NOR-a t. IV., knj.3., dok.140., 419.

¹⁰⁸ Isto, dok. 166., 582. U bilješci 25. navodi se da je tu borbu vodio etvrti krajiški odred, na elu s Dankom Mitrovim i da je tom prilikom poginulo 17 partizana, a me u ranjenima je tada bio i dr Mladen Stojanovi .

na Vlaši u¹⁰⁹. Tamo će osnovati i svoju logor na Perli, a ne dugo iza toga i svoju četu¹¹⁰. Pojavljivanje pripadnika druge vjere i nacije, osim srpske i pravoslavne, za odmetnike – pobunjenike na ovom prostoru bila je novost koja je većinu njih iznenadila, ali su je barem privremeno prihvatili više kao pomoć i ugroženim ljudima. Znatno manji, prokomunistički i partizanski orijentiran dio odmetnika – pobunjenika vidio ih je kao svoje drugove i posve ravnopravne sebi. Oni će se na platou Vlaši prikupiti četvrtom krajiškom NOPO-u i već u travnju stupiti u neke napadačke akcije koje će završiti bez ikakvog rezultata, odnosno biti neuspješne¹¹¹. Ovaj neuspjeh, povezano djelovanje četničkih agitatora, kao i prelazak dvije grupe partizana iz Zeni kod NOPO-a novoosnovanom Travničkom odredu¹¹² utjecati će na to da će doći do još većeg udaljavanja između novopridošlih boraca – komunista iz Travnika i dotadašnjih „starih“ boraca. Do razmirica je došlo i zbog hrane koju je Travnički odred dobivao od Imljanske čete, a koja se po etkom svibnja obustavlja iz nepoznatih razloga. Djeluje i Rade Radić i njegov pokret nazvan „Valjak“¹¹³ zahvaljujući kojem je on postao zapovjednikom najvećeg četničkog prostora u Srednjoj Bosni i najznačajnijim zapovjednikom. Šireći se od Javorana na zapadu postupno je osvajao i istočne dijelove ovoga prostora gdje je 7./8. travnja 1942. preuzeo zapovjedništvo nad Maslovarskom četom¹¹⁴. U svibnju se u Imljansku četu vratio navodno ranije razoružani i protjerani Evrem Maršar¹¹⁵ i 14. svibnja potpuno preuzeo zapovjedništvo nad tom postrojbom. Već dan poslije, 15. svibnja krenuo je u akciju protiv Travničkog odreda tijekom koje su ubijena 4 pripadnika odreda, a ostali zarobljeni¹¹⁶. Budući su dotadašnji zapovjednici Ilija Slavnić i Petar Gajić na određenim mjestima pobijeni, oni su se navodno sa svojim istomišljenicima javno izdvojili iz čete, a zapravo vjerojatno tajno istupili s 10 do 15 pripadnika Imljanske čete koji su im pristupili i otišli s ovih prostora, prvo se prikupivši Skendervakufskoj četi¹¹⁷. Tako je i na ovim prostorima došlo do razlaza između četnika (većina) i partizana (manjina). Je li u ovo vrijeme došlo do jednog od četničkih masovnih zločina, kako to navode neki izvori, nedaleko od Perle, u Ovojnoj Brvi¹¹⁸,

¹⁰⁹ . Kazazović, 121. – 134., Zbornik NOR-a t. IV., knj.3., dok.162. Kazazović navodi da su krenuli 16. ožujka 1942. i da ih je krenulo 21, a u dokumentu objavljenom u Zborniku navodi se da je 14 komunista „odbjeglo“ 17. ožujka iz Travnika, gdje su se u redarstvu vodili kao sumnjivi.

¹¹⁰ Isto, 135. – 142. Tada i tamo će osnovati i Okružni komitet KPJ-u za Travnik.

¹¹¹ . Kazazović, 151. – 158. Radi se o napadu na oružničku postaju u Mehuriću u kojem je sudjelovala i Imljanska četa.

¹¹² Isto, 159. – 168.

¹¹³ Isto, 179. – 180.

¹¹⁴ Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u, 120. – 121. 31. 3./1. 4. 1942. Četnici su u sukobu s partizanima u Jošavki likvidirali između ostalih i dr. Mladena Stojanovića. U jugoslavenskoj partizanskoj historiografiji ti su sukobi poznati pod nazivom „četnički pučevi“, iako se radilo o međusobnoj borbi za prevlast nad borbama, postrojbama i prostorom. U skladu s tim može se govoriti i o „partizanskim pučevima“, jer je pristup isti.

¹¹⁵ Iako je u iskazima i dokumentima Evrem Maršar istaknut kao zapovjednik i vođa protiv komunista pobunjenih četnika, te je sudjelovao u likvidaciji dijelova Mjesnog komiteta KPJ, nepoznato je da je za to bio bilo kako osuđen.

¹¹⁶ . Kazazović, 169. – 190.

¹¹⁷ . Kazazović, 184. – 185.; Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u, 122. – 123. Dok prvi izvor govori o 12 boraca koji su se prikupili Slavniću drugi izvor navodi 15 boraca. Sve u svemu premalo prema broju boraca Imljanske čete kojih je bilo oko 150, što potvrđuje moju tvrdnju da su ti odmetnici – pobunjenici od početka bili i ostali u velikoj većini četnici.

¹¹⁸ Ovojna Brva je katunsko naselje jugoistočno od Korićana. Katunska su naselja privremena naselja stotara koja se sastoje od katuna (ovdje na Vlaši u su to kolibe) u kojima oni žive i štala (ovdje zvanih košara ili pojata) za stoku.

kojega su žrtve bili Hrvati, vidjeti ćemo kasnije. Poslije ovoga slijedi zatišje uvjetovano sporazumom između etnika, Nijemaca, Talijana i NDH-a vlasti. Partizani su uglavnom napustili ove prostore koje od svibnja nadziru etnici i NDH-a vlasti, svako u svome dijelu. Partizani se prvi put vraćaju u veći dio dijelu 29. kolovoza 1942. kada V. crnogorska brigada vrši veliki pokolj u selu Bistra¹¹⁹. Borbe se vode za Jajce i prostor između u Jajca, Donjeg Vakufa, Bugojna i Travnika. Budući su i Korinani na ovom prostoru i oni su na udaru partizanskih postrojbi. Partizani su prvo 25. rujna zauzeli Jajce, 29. rujna osvajaju oružni ku postaju Ponir¹²⁰, a potom 30. rujna i Goleš, Gostilj i Korinane iz kojih se povlači domobranska posada¹²¹, a s njom vjerojatno i jedan dio pučanstva. Tijekom listopada zauzimaju i ostala okolna sela i ponovo nadziru prostor Vlašića. Pri ovim operacijama nisu poznata ubojstva civila ili zarobljenika. Poslije ponovnog zauzimanja Jajca 25. studenoga 1942. po partizanima, dolazi do protuudara hrvatsko – njemačkih snaga, zbog čega se partizanske postrojbe povlače u Pougharje¹²², rubni, kontaktni prostor Korinana. Istodobno partizani početkom prosinca upadaju i na prostor planine Čemernice, između u Ugra, Vrbasa i Vrbanje s uporištem u Skender Vakufu¹²³, gdje su do tada apsolutnu vlast imali etnici. U pojedinim prostorima pregovaraju etnici i partizani o prelasku itavih pojedinih etničkih postrojbi partizanima¹²⁴, što nije ni ovdje isključeno. Nije isključeno da je nazočnost i boravak partizana u Pougharju izazvao etnike da u Pougharju ponovo pljačkaju i ubijaju lokalno hrvatsko stanovništvo, ali partizani ne ulaze zbog toga s njima u sukob i ne sprječavaju ih u njihovoj pljački. Svjedoci Zemaljske komisije navode kako se zločin u Ovoj Brvi dogodio uslijed djelovanja etnika iz Vitovlja, što je moglo također biti i u ovo vrijeme. Zbog ovih ispada etnika Zapovjedništvo hrvatske vojske traži zapovjednika etnika Lazu Tešanovića na pregovore u Travnik kako bi ga upozorili na ovakva djelovanja vojnika koji su pod njegovim zapovjedništvom, ali i kako bi dogovorili buduća vojna djelovanja.

U ovoj je godini najmanje stradalih žrtava, njih svega dvije. Od tih stradalnika jedan je kao vojnik stradao u Drvar, a drugi kao civil u Korinani¹²⁵. Razloge treba gledati u tome da je borbi te godine na ovom prostoru bilo najmanje i da su na njemu najmanje svoju vlast ostvarivali partizani i s njima povezane postrojbe.

Stanovništvo u njima boravi uglavnom u kasno proljeće, na kraju ljeta i početkom jeseni zbog ispaše stoke.

¹¹⁹ Vj. Topalovi, 92.; Stipo Pili – Blanka Matković, *Borbe za Travnik u listopadu 1944.*, Bosna Franciscana, god. XIX., broj 35., Sarajevo, 2011., 135. (dalje: Stipo Pili – Blanka Matković); Tada je ta brigada likvidirala 79 zarobljenih hrvatskih vojnika. Zbornik NOR-a t. IV., knj. 7., dok. 416., 417., dok. 440., dok. 457., dok. 484.

¹²⁰ Zbornik NOR-a t. IV., knj. 7., dok. 187., 414.

¹²¹ Zbornik NOR-a t. IV., knj. 7., dok. 188., 416.-417.

¹²² Zbornik NOR-a t. IV., knj. 8., dok. 109., 193.-194. U Zborniku piše Poughar, točno je Pougharje dok se u bilj. 1. navodi objašnjenje kako je to kota 1157, kako bi objasnili ime. Radi se o prostoru između u planina Ranje, Kik, Galice i rijeke Ugar koji danas čini općinu Dobretići. Ista pogreška se nastavlja u svim slijedećim dokumentima.

¹²³ Zbornik NOR-a t. IV., knj. 8., dok. 114., 223.-224., dok. 115., 225.-226.

¹²⁴ Zbornik NOR-a t. IV., knj. 8., dok. 212., 447.-450.

¹²⁵ Popis poginulih, 16.; Ratni zločin, 6.; Ivo Tubanović i dr. 79., Vj. Topalovi, 431. U Drvaru je stradao Ivo Blažević, 37-godišnjak, star 43 godine, a u Gornjim Korinani je od etnika zadavljen Vladimir Lukić, star 21 godinu.

Uvod u rasplet Drugog svjetskog rata u Kori anima – 1943. godina

Budu i stradanje civila u Ov joj Brvi ima kao vremensku odrednicu i tri različite godine u različitim izvorima, zadatak je ovdje utvrditi što to nije vrijeme i okolnosti tog stradanja. U tom smislu jedni popisi stradanja vezana uz Ov ju Brv stavljaju u 1942., drugi u 1943., a treći u 1944. godinu. Kako smrt Luke Luki a svi popisi žrtava stavljaju u 1943., a po svjedocima Zemaljske komisije on je ubijen nešto prije obitelji Bartulovi , smatram da ova stradanja treba staviti u 1943. Tim više jer nam se u dokumentu Zemaljske komisije navodi i mjesec ovih stradanja, a to je ožujak. Radi se o cijeloj jednoj obitelji i jednoj osobi koja se vjerojatno tu našla slučajno¹²⁶. Evo što kaže zapis Zemaljske komisije: „Marta meseca 1943. god. sašao je etnik Boško Trivkovi , Jovin iz Vitovlja, 32 god. u Ov ju brv kraj Kori ana i tu uhvatio Luku Luki a, pok. Mile, pa ga ubio motkom kroz prsa. Posle nekoliko dana ovaj isti Boško Trivkovi upao je u ku u Pere Bartulovi a 50 god. starog, koji je stanovao u Ov em brvu, pa ga zaklao, a zatim zaklao i njegovu snaju Lucu i njoo dvoje dece, žensko od 7 god. i muško od 5 god.“¹²⁷. Opi podaci nekih osoba ne slažu se s podacima u do sada objavljenim popisima žrtava, ali je to razumljivo s obzirom da svjedoci i ne idu previše za tim podacima i na više preciznijih izvora kojima su se koristili popisiva i žrtava. Po popisima u ovo vrijeme je stradao i Ante Nerovi . Kako prema popisima ima još stradalih 1943. u Ov joj Brvi prihva am to nijim podatke dane u Zemaljskoj komisiji, tim više jer imaju logičan i određeni kronološki slijed. Ipak ostavljam i mogućnost da je ovih 5 osoba stradalo i u svibnju 1942. kao osobe koje su bili nepoželjni svjedoci etni koj akciji na Perli. Ovdje se postavlja pitanje jesu li etnici u ožujku 1943. mogli i smjeli izvoditi ovakve teroristi ke akcije, zbog mirovnih sporazuma koje su od ožujka do lipnja potpisali s NDH-a¹²⁸? Odgovor je pozitivan jer u ratu uvijek ima i na e se izdvojenih pojedinaca koji ponekad rješavaju i svoje stare osvetni ke i privatne probleme. A jedan od glavnih problema etnika kroz cijeli Drugi svjetski rat je samovolja lokalnih vo a i nemogućnost ostvarivanja vrhovne vojne vlasti nad svim vo ama i postrojbama. Nije isključeno ni to da je Boško Trivkovi izabran i zbog još nekih svojih sli nih djela, pa je za sve on odgovarao. Svjedoci Zemaljske komisije i ovdje su ispustili jednog stradalnika koji je vjerojatno stradao prije svih gore navedenih. Radi se o Vladi ili Vladimiru Nerovi u¹²⁹ kojeg su tako er etnici, po svoj prilici Trivkovi evi ili i on sam ubili u Šišavi. Budu i je Šišava selo izme u

¹²⁶ Popis poginulih, 13.; Ivo Tubanovi i dr., 76.; Vj. Topalovi ., 429. i 433. Tom su prilikom stradali Bartulovi Luca, k i Ante i Mare. ro . Kriki , stara 21 god.; Bartulovi Petar, sin Marka i Mare, ro . Majdan i , stra 62 godine; Bartulovi Petar, sin Stipe i Luce ro . Slebur, star 4 god., njezina sestra Ana, stara 3 godine i Nerovi Anto, sin Ive, star 16 god.

¹²⁷ Zemaljska komisija, zapisnik br.. 55 027., 2. Na stranici 4 je popis stradalih u Kori anima na kojem je i ovih 5 stradalnika.

¹²⁸ Zbornik NOR-a t. IV., knj.5., dok.155., 409. Zapovjednik posade u Kori anima je 6. lipnja 1942. dobio proglas etnika iz Skender Vakufa da se upozorava pravoslavna sela na desnoj obali Ugra da ne plja kaju po katoli kim selima na lijevoj obali Ugra. Iz ovoga možemo zaklju iti da je plja ke do tada bilo. Proglas se vjerojatno odnosi i na ostale kriminalne radnje, pa prema tome i ubijanja.

¹²⁹ Ratni zlo ini, 6.; Ivo Tubanovi i dr., 86.; Vj. Topalovi ., 429. i 433.

Trivkovi e va Vitovlja i O je Brvi, vjerojatno se Vlado prvi našao na putu i udaru Boška Trivkovi a i njegovih vojnika. Mogu e su Trivkovi i njegovi ljudi ova ubojstva izveli zbog sumnji u neku obavještajnu djelatnost ovih ljudi za druge vlasti i vojske? Zanimljivo je da su tada na ovom prostoru partizani u ovo vrijeme imali vlast i da ako nisu pomagali, ali nisu ni poduzimali ništa kako bi sprije ili ta ubojstva Hrvata. Tijekom 1942. partizani, sli no Talijanima u Dalmaciji, esto promatraju ili ni im ne spre avaju takva etni ka djelovanja prema hrvatskom stanovništvu u Bosni, Hercegovini i Dalmaciji. Sti e se dojam kako oni zapravo štite etnike da odrade prljavi posao za njih, za koji e kasnije partizani dio etni kih vo a osu ivati. Iako dokument Zemaljske komisije govori o tome kako poslije svibnja 1942. u Kori anima nije bilo partizana, to na osnovi objavljenih dokumenata Zbornika NOR-a koje smo gore naveli ne odgovara istini. Naime, kada dokument Zemaljske komisije govori da u Kori anima nema partizana on misli na partizane iz Kori ana.

U drugom dokumentu, Izvješ u zapovjedništva Oružni kog krila Travnik od 22. velja e 1943. govori se o tome kako su napuštene oružni ke postaje Kori ani, Kori ani – Karaula, Rastovo, Orahovo – Mehuri i druge, te kako je sve ljudstvo u Travniku i bližoj okolici Travnika¹³⁰. Op a bojna relacija Pete pješa ke divizije za travanj od 8. svibnja 1943. kaže nam kako je u sela Donje i Gornje Kori ane 9. travnja došlo oko 2000 partizana, a vo a jednog bataljuna prepoznat je kao Ilija Klari ¹³¹. Budu i se radi o doma em ovjeku Iliji Slavni u, dokument Zemaljske komisije nam tako izravno govori kako ga u to vrijeme ne smatraju „svojim“. Dokument iste postrojbe za 12. travnja kaže da su ja e partizanske snage smještene po selima Donji i Gornji Kori ani i Vitovlje, gdje je i ambulanta s 250 ranjenih i oboljelih od tifusa¹³². Prema Jaja kom žrtvoslovu ovom vremenu pripada strijeljanje Branka Bilobrka, sina Ante i Luce, ro . olakovi , pripadnika seoske straže (ustaška milicija) strijeljanom od partizana 15. travnja 1943. u Imljanima¹³³. Prema izvješ u Pete oružni ke pukovnije od 26. travnja 1943. na podru ju sela Kori ana je oko 1000 partizana koji su 9. travnja dostigli sela Vitovlje, Mudrike, Gostilj, i Hamandži e¹³⁴ i tako se približili Turbetu. Zato dolazi do njema ko – hrvatske protuofenzive u kojoj sudjeluje 373. pješa ka divizija. Iz Dnevnog izvješ a od 4./5. svibnja saznajemo da ta postrojba vrši izvi anje terena od osi a prema Gostilju¹³⁵. Prema kasnijim izvješ ima izvidnica saznajemo da su partizani u selima izme u Vlaši a, Travnika i Vrbasa plja kali hrvatsko stasnovništvo¹³⁶. Izvidnice i potjernice dolaze u sukob s partizanskim zasjedama, ali hrvatska vojska, ima vremena i snage, izme u

¹³⁰ Zbornik NOR-a t. IV., knj.10., dok.337., 716.-718.

¹³¹ Zbornik NOR-a t. IV., knj.13., dok.289., 718. Nije to no da se vo a preziva Klari , nego Slavni .

¹³² Isto, 719.

¹³³ Ivo Tubanovi i dr., 77. Budu i je uvjerenije izdano od Op inskog vije a Narodnog odbora Vitovlje pod brojem 5150/45, dakle izdano je tek poslije rata ne mora zna iti da je taj podatak i dokument to an. Tim više jer dokument nije do sada nigdje objavljen, a i da jeste nije napravljen u vrijeme doga aja nego po „nekim“ sje anjima. I Topalovi i Blaževi stradanje stavljaju u 1941., samo Topalovi u stijene u Imljanima, a Blaževi u prosinac 1941. Topalovi i i Blaževi ne navode mjesto i vrijeme sahrane, a Ivo Tubanovi i dr. navodi 16. 4. 1943. Vidi još: Popis poginulih, 14.; Vj. Topalovi , 429.

¹³⁴ Zbornik NOR-a t. IV., knj.12., dok.303., 627.

¹³⁵ Zbornik NOR-a t. IV., knj.14., dok.30., 293.

¹³⁶ Isto, dok.140., 316.

ostaloga štititi i stada ovaca na Vlaši u¹³⁷. Zaklju ujem to na osnovi izvješ a od 8. svibnja 1943. prema kojem su partizanske snage odba ene sjeverno od Kori ana, prema Vrbanji. Pri tom se partizanski gubici kre u od 50-60 poginulih i oko 150 ranjenih. Vode se borbe, a i gubici 373. pješake pukovnije su znatni¹³⁸. Tom prilikom Nijemci u napadnim akcijama koriste i zrakoplovstvo, pa je mogu e da su uslijed tih djelovanja ili kasnijih topni kih akcija stradale 2 civilne osobe, Hrvati iz Kori ana¹³⁹. Ali, ve 10. lipnja partizani X. brigade su ponovo na ovom prostoru u zasjedi do ekali domobransko – njema ku patrolu pri emu su zarobili jednog njema kog vojnika i deset domobrana, a pet su ubili, te zarobili nešto ratne opreme i materijala¹⁴⁰. Istog dana prema zapovijedi XII. NOU divizije razmještaju se brigade na nove prostore, pa se tako zapovijeda i likvidacija bolnice u Kori anima u narednih deset dana¹⁴¹. Prema izvješ u oružni ke postaje u Turbetu od 10. lipnja došlo je do borbe izme u njema ko-hrvatskih snaga i partizana kojima je zapovjednik jednog bataljuna Ilija Slavni sa zamjenikom Jovom Slavni em, a zapovjednik je drugog bataljuna Frano Rai iz Jajca. Partizanske snage se procjenjuju na oko 3000 boraca¹⁴². Sredinom lipnja te su se snage povukle iz Kori ana prema Jajcu. Druga grupacija partizana povukla se sjeveroisto no od Kori ana prema rijeci Vrbanji¹⁴³. Tijekom srpnja na platou Vlaši a i oko Travnika nema zna ajnijih borbi, ali partizani se kre u dolinom Vrbasa s ciljem osvajanja Gornjeg Povrbasja. Tijekom kolovoza osvajaju Donji Vakuf, Jajce, Gornji Vakuf i Bugojno, te prostor zapadno i jugozapadno od Travnika¹⁴⁴. Kapitulacija Italije 8. rujna 1943. dala je novi polet i snagu NOV i POJ-u u naoružanju, materijalno tehni kim sredstvima i materijalu, ali i ljudstvu, kako onom talijanskom koje je prešlo na stranu NOVJ-e, tako i novomobiliziranom s prostora koji su do tada bili pod talijanskom vojnom okupacijom. Nedostatak sredstava i municije koji je bio kod partizana na Vlaši u (u Kori anima) do sredine lipnja ovim je sredstvima vjerojatno popunjen. Prema zapovijedi štaba Prve proleterske divizije štabu Prve brigade za pokret prema Turbetu od 24. kolovoza 1943. možemo zaklju iti da NOVJ tada ponovo nadzire Gostilj i osi e, prostor u blizini Kori ana. Isti štab izdaje dan kasnije zapovijed o zauzimanju Turbeta iz koje se prema smještaju, rasporedu i pravcima kretanja postrojbi može zaklju iti da je sav prostor sjeverno i sjeveroisto no od tog mjesta pod nadzorom partizanskih postrojbi, te da je sva djelatnost partizanskih postrojbi usmjerena ka osvajanju Turbeta i Travnika¹⁴⁵. Kori ani se u dosada objavljenim dokumentima Zbornika ne pojavljuju nigdje,

¹³⁷ Isto, dok.148., 332., dok.156., 345., dok.160., 352., dok.164., 361.-362., dok.212., 454., dok.218., 469.-470., dok.219., 473.

¹³⁸ Zbornik NOR-a t. IV., knj.13., dok.185., 394.

¹³⁹ Zbornik NOR-a t. IV., knj.14., dok.167., 369.; Ratni zlo ini, 6.-7., Ivo Tubanovi i dr., 84.-85., Vj. Topalovi , 433. Tom prilikom stradala su djeca Sofija Luki , stara 6 godina i Vlado Luki , star 12 godina.

¹⁴⁰ Zbornik NOR-a t. IV., knj.14., dok.19., 44.-45.

¹⁴¹ Isto, dok.26., 46.-49., dok.26., 59.-61., dok.37., 75.-76., dok.49., 101.-102.,

¹⁴² Zbornik NOR-a t. IV., knj.14., dok.220., 476., dok.222., 480.. dok.221., 482.

¹⁴³ Isto, dok.238., 546.-548.

¹⁴⁴ M. Hoti , *Ratna hronika Bugojna, Bugojno*, 1969., (M. Hoti); 54.-59., Stipo Pili – Blanka Matkovi , 137.-138.; Zbornik NOR-a t. IV., knj.16., dok.194., 494.-497.

¹⁴⁴ Zbornik NOR-a t. IV., knj.16., dok.71., 198.

¹⁴⁵ Isto, dok.80., 247.-248., dok. 86., 260.-261., dok.156., 412.; dok.159., 422.; dok.166., 433.; dok.196., 499.; dok.197.,

osim u svjedo enju Zemaljske komisije. Ali na osnovi ostalih dokumenata objavljenih u Zbornicima dokumenata NOR-a koji govore o rasporedu i pravcima kretanja postrojbi NOVJ-e i drugim mjestima u blizini Kori ana možemo zaklju iti da su partizani Kori ane doista zauzeli krajem rujna ili najkasnije po etkom listopada, pored Zemaljske komisije koja govori o dolasku partizana u Kori ane i povratku pravoslavnog stanovništva. Po svoj prilici tada se s tim pravoslavnim stanovništvom partizanima priklju io i ve i dio etnika koji su tamo ostali nakon Slavni evog odlaska u svibnju 1942. O tome da su Kori ani pod partizanskom vlasti govori nam tek Izvještaj XI. NOU divizije Vrhovnom štabu NOVJ i POJ o situaciji u Centralnoj Bosni od 20. listopada 1943. u kojem se govori o organizaciji vojne teritorijalne vlasti izme u Vlaši a, Vrbanje, Vrbasa i Ugra po kojoj je u Kori anima smještena partizanska straža, po svoj prilici najniži oblik teritorijalne vojne vlasti NOVJ-e (iste su bile i u Vrbanji i Klupama), a viši oblik su komande mjesta u: Skender Vakufu, Šipragama, Kotor Varošu i Prnjavoru¹⁴⁶. Dakle, od po etka listopada 1943. do kraja rata, uz manji prekid po etkom 1944., potpunu vlast na ovom podru ju imaju partizani kojima zapovijeda Ilija Slavni i koji e krajem 1943. i po etkom 1944. izvršiti mobilizaciju preostalog i srpskog i hrvatskog stanovništva u svoje postrojbe. Sredinom listopada 1943. partizani osvajaju Turbe i tada te krajem studenoga pokušavaju osvojiti Travnik¹⁴⁷, ali bezuspješno.

Svjedoci Zemaljske komisije kažu da je od prosinca 1941. do listopada 1943. u Kori anima ustaška milicija, dok iz dokumenata NDH-a saznajemo da je tamo bila domobranska posada i oružnici koji su se povukli. Tako imamo govora o tri vrste vojnih formacija iz razli itih dokumenata. Budu i je ustaška milicija ve u kolovozu 1941. zakonski bila zabranjena u NDH-a, ona je ponegdje mogla i preživjeti, ali ne i do 1943., pogotovo ne na ovako turbulentnom i stalnim borbama izloženom prostoru. Možemo re i da je ustaška milicija u Kori anima završila svoju misiju, ako je uop e i postojala, najkasnije u prosincu 1941. i da se poslije toga može govoriti samo o regularnim postrojbama NDH-a koje su na ovom prostoru inili domobrani i oružnici. Budu i se esto govori i o dvojnim oružni kim postajama, mogu e je da oružni ka postaja i oružnici nisu ni bili u Kori anima, nego u Karauli, a da se postaja samo formalno vodila i u Kori anima. Postavlja se pitanje zašto svjedoci Zemaljske komisije iz Kori ana spominju samo ustašku miliciju, te zašto ne spominju vlast partizana tijekom 1942. i 1943. do listopada? Ustaška se milicija od istih vjerojatno spominje i jer je zakonski ukinuta i zbog zlo ina koje je po svjedocima ista po inila, iako nije smjela ni postojati. Ovo se posebno podrazumijeva kao opravdanje s obzirom na zbivanja, su enja i likvidacije koje e se po partizanima dogoditi krajem 1943. a koje su izvedene upravo za te i takve zlo ine i zlo ince. Razlog zašto se ne spominju partizani prije listopada 1943. je taj što na ovom prostoru nije bilo „doma ih“ partizana, kojih se ve ina kako

---

500.-501.; dok.201., 510.-511.; dok.202., 513.; dok.203., 514.-515.; dok.206., 520.-521.; dok.207., 521.-522.; dok.208., 522.; dok.210., 523.-525.

¹⁴⁶ Zbornik NOR-a t. IV., knj18., dok.117., 298.

¹⁴⁷ Milan In i , *Borbe za Travnik*, Beograd, 1969., 9; Stipo Pili – Blanka Matkovi , 136; Zbornik NOR-a t. IV., knj18. dok.65., 161.

smo vidjeli u svibnju 1942. opredjelila za etnike. A kako su ponovo postali partizani? U dokumentima o tome nema govora. Najvjerojatnije tako da su se ti bivši etnici odazvali na poziv svoga nekadašnjeg zapovjednika koji se u ovo vrijeme vratio na ove prostore i sebi pridobio iste, koji ubiše dobar dio članova Mjesnog komiteta KPJ-u za Travnik. Naime, od rujna 1942. do listopada 1943. na ovim prostorima bile partizanske postrojbe koje nisu s ovih prostora. Prema popisu žrtava Vjenceslava Topalovića dva sporna stradalnika imaju se ista imena spominju, a koji su na dva različita načina stradali. Prvi je Anto Perić, star 37 godina. Stradao je 1. listopada 1943. Osoba s istim imenom i prezimenom je dijete rođeno 2. 10. 1941., a ubijeno u siječnju 1943. u Donjim Korićanima po partizanima. Drugi je Blaž Perić, rođen 5. 6. 1911. sa svim istim podacima osim vremena stradanja. Jedan je stradao u siječnju 1943., a drugi 1. listopada 1943.¹⁴⁸ Blaževići i Tubanovići nemaju ni jedno od tih prezimena. Topalović je najvjerojatnije imao više popisa na kojima je slovo **a** pretvorio u **e** i tako su nastale i nove osobe i prezimena kojih tamo uopće nema. Budući su ova stradanja vezana uz tzv. „narodna suđenja“ smatram da sva ova stradanja možemo staviti u listopad (1.) 1943. te da se radi o po jednoj, a ne dvije osobe. Periće bi trebalo potpuno izbaciti jer su oni nastali zamjenom prezimena Perić. Uostalom ni u jednom popisu žrtava, osim kod Topalovića nema osoba s tim i takvim podacima. Ni prema usmenim razgovorima sa žiteljima Korićanima nisam mogao saznati da takvo prezime uopće postoji u Korićanima. Uzmemo li u obzir sve informacije koje nam daju izvori, narodna suđenja i strijeljanja po njima možemo staviti u listopad 1943., a vezana su uz povratak u Korićane nekadašnjeg zapovjednika partizana i nešto njegovih suboraca, te svih onih koji postadoše u svibnju 1942. g. etnici. Da je do takve preobrazbe došlo govore nam i svjedoci Zemaljske komisije, koji pored povratka „doma ih“ partizana, govore i o povratku pravoslavnog stanovništva iz izbjeglištva svojim domovima¹⁴⁹ koje se vratilo sa svojom vojskom. To civilno stanovništvo cijelo je vrijeme zaštićeno svojom vojskom - etnicima bilo po obroncima Vlašića i emernice od svibnja 1942. – listopada 1943., a koji se, s dolaskom ja ih partizanskih postrojbi preobražavaju u partizane i kao takvi se vraćaju u Korićane, koji su zapravo još od rujna 1942. pod vlašću partizanskih postrojbi. U izvorima nema dokumenata koji bi ukazivali na to da je bilo tko od tih etnika odgovarao za stradanja članova Mjesnog komiteta KPJ-u Travnik. O tome šuti i Kazazović u svojoj knjizi. Zašto? Ali, zato ima krivih Hrvata i tog 1. listopada 1943. strijeljane su tri osobe na „narodnom suđenju“¹⁵⁰. Svi su oni vjerojatno strijeljani poslije dobro „pripremljenog“ javnog narodnog suđenja u šumi kod Korine kuće, a smrtni ostaci su im preneseni u groblje u Gornjim Korićanima. Na osnovi svjedočenja u Zemaljskoj komisiji možemo zaključiti da su strijeljani kao organizatori ustaške milicije u Korićanima i „glavni“ krivci za sve zlo i zločine koji su se dogodili u Korićanima, posebno za događaje u prosincu 1941. Ustaše i ustašku miliciju, koju su

¹⁴⁸ Vj. Topalović, 435., Ratni zločini, 7.

¹⁴⁹ Zemaljska komisija, zapisnik br. 55 027., 2.

¹⁵⁰ Ratni zločini, 7.; Ivo Tubanović i dr.; Vj. Topalović, 434. Još su strijeljani: Ivo Lukić, star 33 godine; Anto Perić, sin Ive, star po Blaževiću i Topaloviću 39 godina, a po S.Rogoz-Šola 36 godina i njegov brat Blaž star 35 godina.

nazivali i divljim ustašama, divljacima, banditima i razbojnicima, bilo je najlakše osuditi, bez obzira jesu li doista i u inili ono za što ih se teretilo. A sam Anto Pari , imaju i puno povjerenje u svoga susjeda Iliju Slavni a, o ekuju i njegovu podršku za mir, istoga vodi u svoje zapovjedništvo u prosincu 1941., otkriva svoje vojne zalihe i daje Slavni u ideju za akciju. Koliko povjerenja za svoga budu eg krvnika. To je i razlog zašto svjedoci ne spominju vlast drugih partizana prije listopada 1943., te zašto kažu da je „od toga vremena (prosina 1941.) ustaška milicija stalno bila u Kori anima“, što smo vidjeli da ne odgovara istini i primarnim izvorima koje smo gore naveli. Od listopada 1943. u Kori anima i njihovoj blizini nema više borbi, pa e sva stradanja i žrtve poslije biti uglavnom izvan Kori ana, osim poratnih represija i ubijanja. U ovoj su godini stradala su još dva žitelja Kori ana, jedan u zra noj luci Rajlovac kod Sarajeva u bombardiranju¹⁵¹, a drugi na nepoznatom mjestu i na nepoznat na in. Oba su bili hrvatski vojnici.

Posljednje godine rata – 1944. i 1945. i poratno doba

Svi popisi žrtava u Kori anima su enja narodnih sudova i likvidacije po njima stavljaju u 1944. Svjedoci Zemaljske komisije njihove likvidacije stavljaju na po etak listopada 1943. u vrijeme kona nog „oslobo enja“ Kori ana i platoa Vlaši a i emernice. Poslije neuspjelih osvajanja Travnika u listopadu i studenome 1943. partizani utvr uju i poja avaju svoje crte obrane na Vlaši u u sije nju 1944¹⁵². Ali poslije neuspjelog osvajanja Banja Luke 31. prosinca 1943./1. sije nja 1944. njema ko – hrvatske snage izvršile su protuudar po svim postrojbama NOVJ-e i na svim pravcima od Banja Luke kako bi što dalje od grada odbacili te postrojbe i nanijeli im što ve e gubitke. Ovaj je protuudar u jugoslavenskoj vojnoj historiografiji poznat pod nazivom VI. neprijateljska ofenziva, a o njemu i njegovim posljedicama govore nam i svjedoci Zemaljske komisije. Mjesto je ponovo napustio najve i dio civilnog srpskog pravoslavnog stanovništva, ali i ljudi sposobnih za borbu. U tom njema ko - hrvatskom napadu stradale su tri osobe: dva Hrvata i jedan Srbin, zapaljena jedna ku a, te je po injena znatna materijalna šteta plja kom dobara i sredstava stanovništva¹⁵³. Zanimljivo je da sve vojske plja kaju, a samo partizani uzimaju po zakonu. Na prostoru Vlaši a tada operira XIII. proleterska brigada „Rade Kon ar“, a bolnicu koja je u Kori anima osigurava I. proleterska brigada. Tada njema ko – etni ke snage iz pravca Kotor Varoša i Maslovara idu u napad prema Kori anima i desnoj obali Ugra radi ega se poja ava obrana oko bolnice i na lijevoj obali Ugra. Dva dana poslije prostor

¹⁵¹ Ratni zlo ini, 5. i 6.; Ivo Tubanovi i dr., 84. i 85.; Vj. Topalovi , 433. Stradali su: Milovan Luki , star 24 godine i Mato Nerovi , star 23 godine u Rajlovcu.

¹⁵² Zbornik NOR-a t. IV., knj21., dok.17., 61.-62.

¹⁵³ Zemaljska komisija, zapisnik br.. 55 027., 2.

Vitovlje - Kori ani – zauzele su njema ko - etni ke snage, zbog ega štab I. proleterske brigade zapovijeda štabu V. Kozarske – krajiške brigade napad na taj prostor i njegov povratak. Partizanske se snage povla e prema jugozapadu u pravcu Donjeg Vakufa, ali se uskoro poslije toga i vra aju¹⁵⁴. Ve u drugoj polovici sije nja 1944. partizanska vojska ponovo zauzima ovaj prostor i od tada do kraja rata gospodari njime u potpunosti. Daljnje operacije i borbe vode se uglavnom ispod platoa Vlaša, u dolinama Vrbasa, Lašve i Bosne, na glavnim komunikacijskim pravcima. Pored lokalnog zna enja za BiH, ti pravci imaju i šire zna enje jer se njima povla e njema ke vojne snage iz Gr ke prema Njema koj. U to vrijeme od travnja do lipnja 1944. njema ko – hrvatske snage temelj svojih djelovanja i najve e snage bacile su na prostor Zapadne i Jugozapadne Bosne s ciljem uništenja Vrhovnog štaba i zapovjednika partizanskih postrojbi Josipa Broza Tita. Budu i u svome naumu nisu uspjele, dolazi do protuudara partizanskih snaga i njema ko – hrvatske snage se postupno povla e. Partizani i NOVJ zauzimaju u Gornjem Povrbasju Gornji Vakuf 28. srpnja 1944¹⁵⁵. Slijede i cilj snaga NOVJ-e bio je Travnik, kojega su ve 1943. pokušali osvojiti. Ovoga puta cilj je zna ajniji jer je Travnik isturena obrana na komunikaciji kojom se iz Gr ke povla e njema ke snage. U grad se slilo i ogromno mnoštvo prognanika i izbjeglica, ali i hrvatskih vojnika iz Zapadne Bosne, Gornjeg Povrbasja i iz samih Kori ana i sela sjeverno i zapadno od Travnika. Poslije osvajanja tih dijelova oko Travnika, trebalo je osvojiti dijelove južno i isto no od Travnika. Po etkom rujna NOVJ osvaja Kreševo i Fojnicu, južno od Travnika, te Kakanj isto no od pruge Sarajevo – Zenica. Napokon 9. rujna osvajaju na zapadu Bugojno, a 13. rujna na jugoistoku Busova u i Vitez. Istoga dana NOVJ zauzima i Turbe¹⁵⁶ na zapadu i tako se Travnik našao u potpunom okruženju. Dio poginulih i stradalih iz Kori ana upravo je stradao u borbama za Travnik u listopadu 1944.

Kada promatramo mjesto i vrijeme stradanja 1944. najjasnija i najjednostavnija su ona vezana uz borbe za i oko Travnika. U sva tri dostupna popisa žrtava isti je broj stradalih u Travniku - pet¹⁵⁷. Pri tome se ve em dijelu njih navodi da su stradali na ciglani u Turbetu. U Turbetu je bilo Zapovjedništvo V. korpusa i najvjerojatnije OZN-e. To je bilo mjesta na kojem se odlu ivalo o daljnjoj sudbini ve ine zarobljenih iz Travnika¹⁵⁸, ali su likvidacije najvjerojatnije vršene i drugdje pa su i stratišta i grobišta na nekim drugim mjestima. Za dio stradalih samo se navodi Travnik i 22. listopada 1944. što zna i da su poginuli tijekom borbi u to vrijeme u samom Travniku ili su poslije borbi negdje likvidirani. Ovome vremenu treba pridodati i jednog stradalnika kojega gotovo svi popisi žrtava stavljaju u prijelaz

¹⁵⁴ Zbornik NOR-a t. IV., knj.21., dok.33., 101.-102.; dok.48., 160.-162.; dok.50., 165.-166.; dok.53., 177.-178.; dok.58., 187.-188.; dok.60., 196.-198.; dok.62., 209.-211.; dok.66., 216.-218.; dok. 68., 237.; dok.72., 257.

¹⁵⁵ Stipo Pili – Blanka Matkovi , 137.;Zbornik NOR-a, t.IV., knj.26, dok.145-151., 549-565., knj.27., dok.182.,720.-724.; knj.28, dok.129, 532-535.

¹⁵⁶ M. Hoti , 65., Stipo Pili – Blanka Matkovi , 137.; Zbornik NOR-a, t.IV., knj.29. dok.50., 218., bilj. 8. i 9., dok.144., 604.-611., dok.165., 706., bilj.5., dok.166., 708.-709., bilj.3. i 5., dok.172., 721.,

¹⁵⁷ Popis poginulih, 13.-17.; Ratni zlo ini, 5.-8.; Ivo Tubanovi i dr., 75.-89.; Vj. Topalovi , 428.-435. Poginuli su: Ivo Bilobrk, ovalija, star 46 godina; Jozo Bilobrk, Crni, star 32 godine; Anto olakovi , star 36 godina; Franjo Luki , izmo, star 43 godine; Anto Niki , Laco, star 36 godina i Anto Šimunovi , Sekula, star 18 godina.

¹⁵⁸ M. In i , 143., Stipo Pili – Blanka Matkovi , 167.

1944./5., me utim budu i je stradanje istoga vezano uz borbe u Travniku i zarobljavanje u zarobljeni ki logor u Ciglani u Turbetu¹⁵⁹ on je tako er, vjerojatno stradao tada.

Dio stradalih u Kori ana je 1944. stradao na razli ite na ine, ali su to pojedina na stradanja na razli tim mjestima. Na taj je na in likvidirana jedna osoba po NOVJ, tako što je ba ena sa stijena kod Kori ana¹⁶⁰, jedan je stradali ubijen u Peji a ku i, a jedan poginuli u borbama kod Busova e 13. rujna 1944. Travnik su 4. sije nja 1944. bombardirali savezni ki zrakoplovi i pri tome je stradao i jedan dje ak iz Kori ana¹⁶¹, a u jesen 1944., u savezni kom zra nom bombardiranju poginula je i jedna osoba iz Kori ana koja je išla u berbu kukuruza¹⁶². Te je godine stradalo i jedno dijete nesretnim slu ajem od zaostale avionske bombe¹⁶³.

U popisima žrtava u 1944. najve e su razlike u popisiva a kod ostalih, uglavnom hrvatskih vojnika. Dok tih stradalnika kod Blaževi a ima pet kod Ive Tubanovi a idr. ih je šest a kod Topalovi a osam¹⁶⁴. Stradali su uglavnom u hrvatskoj vojsci i mjesto stradanja je do danas nepoznato. Ovdje nisu uklju ene žrtve narodnih sudova koji su prema Blaževi u i Topalovi u likvidirane 1944.

Najve i udio stradalih u ovom periodu odnosi se na nepoznato mjesto stradanja i na neodlu nost s obzirom na godinu. Naime popisiva ima je vjerojatno zbog dvojbenih podataka o stradalnicima koji su govorili i o 1944. i o 1945. godini kao vrijeme stradanja naveli obe godine. Najvjerojatnije je da je najve i broj tih stradalnika stradao ili pri borbama prilikom povla enja hrvatskih vojnih snaga ili poslije borbi i Bleiburga, kao zarobljenici i na Križnom putu. I njihov se broj prema popisima žrtava prili no slaže. Blaževi i Topalovi nam tako iznose na taj na in 20 stradalih, a Ivo Tubanovi idr. 22 stradala¹⁶⁵. Od ovih dvadeset stradalnika jedan je stradao kao pripadnik Wermachta, odnosno njema ke vojske, jedan kao civil, dva kao pripadnici partizanskih postrojbi, a ostali kao pripadnici hrvatske vojske. Svi su oni stradali na nepoznatim mjestima, osim civila koji je živ ba en s neke od stijena oko Kori ana i jednoga vojnika koji je stradao negdje na Kozari.

¹⁵⁹ Ratni zlo ini, 7.; Ivo Tubanovi i dr., 88.; Vj. Topalovi , 434. Radi se o Ruži Pari , supruzi Jure, zvanog Šudlonja. Ruža je bila iz Hercegovine, pa je to razlog zašto je nepoznato djevoja ko prezime.

¹⁶⁰ Ratni zlo ini, 6.-7.; Ivo Tubanovi i dr., 75.-89.; Vj. Topalovi , 428. S Kori anskih je stijena živ ba en i tako ubijen: Anto Nikoli , Bagac, star 41 godinu, Ivo Bilobrk, olak, star 58 godina je poslije mu enja ubijen u Peji a ku i i Frano Blaževi , Birtaševi , star 31 godinu koji je poginu u Busova i.

¹⁶¹ Ratni zlo ini, 7.; Ivo Tubanovi i dr., 88.; Vj. Topalovi , 434. Poginuli je: Marko Peji , star 16 godina.

¹⁶² Ratni zlo ini, 7.; Ivo Tubanovi i dr.; Vj. Topalovi , 434. B Stradala je Ruža Pari , stara 27 godina.

¹⁶³ Popis poginulih, 16.; Ivo Tubanovi i dr., 80.; Vj. Topalovi ., 431. Stradali je Mihael Blaževi , star 10 gpdina.

¹⁶⁴ Popis poginulih, 13.-17.; Ratni zlo ini, 5.-8.; Ivo Tubanovi i dr., 75.-89.; Vj. Topalovi , 428.-435. Poginuli su: Radovan Balti , star 25 godina; Juro Blaževi , Gardijan – Birtaševi ; Marko Blaževi , star 32 godine; Luka Bilobrk, star 29 godina; Stipo olakovi , Joja, star 34 godine; Rajko Dujmovi , star 23 godine i Anto Šimunovi , Sekula, star 18 godina.

¹⁶⁵ Popis poginulih, 13.-17.; Ratni zlo ini, 5.-8.; Ivo Tubanovi i dr., 75.-89.; Vj. Topalovi , 428.-435. Poginuli su: Bare Bilobrk, star 18 godina; Luka Bilobrk, star 29 godina; Nikola Bilobrk, star 37 godina; Pile Blaževi . Kre an, star 27 godina; Bogdan Blaževi , star 25 godina (partizan); edomil Blaževi , star 21 godinu; Stipo Blaževi , star 31 godinu; Tugomir Blaževi , star 24 godine; Dragun olakovi , Kuža, star 34 godine; Jozo Dujmovi , star 18 godina; Martin Dujmovi , star 54 godine, ba en sa stijene; Tadija Dujmovi , Jeluši , star 21 godinu; Anto Kri an i , Lošo, star 31 godinu; Radovan Luki , Beljanov, star 26 godina; Mato Nerovi , star 24 godine; Juro Pari , Šudlonja; Sre o Pari , star 24 godine (Kozara); Niko Pari , star 21 godinu (partizan); Pavo Peji , star 22 godine; Šimun Peji , star 21 godinu. Dva više koja se nalaze kod S. Rogoz – Šola su svrstani u ranije vrijeme stradanja.

1945. godina je godina u kojoj se uz stradanje vežu pojmovi Bleiburga i Križnog puta. Budući je Bleiburg mjesto predaje hrvatske vojske i stradanja relativno manjeg broja vojnika i civila u odnosu na Križni put koji je trajao dulje i na kojem je znatno više stradalih. Popisi žrtava u ovom se slučaju najmanje slažu. Prema Blaževi u stradalih je na Križnom putu 10, prema Ivi Tubanovi i dr. 13, a najviše stradalih na Križnom putu ima Topalovi 18¹⁶⁶. U ovom su dijelu i nastale najveće razlike u ukupnom broju stradalih. Većina stradalih na Križnom putu su bili hrvatski vojnici, a samo je jedan bio pripadnik Wehrmachta. Svi stradali su bili vojnici. Ni jednom od njih nije poznato mjesto stradanja, kao ni grobište.

Posljednju skupinu stradalih čine poratni stradalnici. Njihov je broj ujedno i najmanji. Ukupno su četiri stradalnika, a u 1945. su dva stradala¹⁶⁷, a u ostale dvije godine po jedan 1946¹⁶⁸ i 1947¹⁶⁹.

Ovdje ćemo reći i o poginulim partizanima, Srbima i pravoslavcima iz Kori ana, kojih je većina tako er stradala 1944. i 1945., ali vjerojatno nešto i ranije. No o vremenu njihova stradanja nisam došao do podataka, pa sada dajem one koje daje Zapisnik Zemaljske komisije¹⁷⁰. Zanimljivo je da tih podataka nisam našao ni u do sada dostupnim izvorima i literaturi. Stoga možemo na žalost zaključiti da ni sve partizanske žrtve nisu spominjane, niti su im podizani ikakvi spomeni. Ukupan broj stradalih partizana je dvadeset sedam od kojih su tri Hrvata koji se spominju u svim hrvatskim popisima žrtava, samo je Šimun Peji naveden kao žrtva partizana. Dakle ukupan broj poginulih Srba pravoslavaca u partizanima je dvadeset četiri. Možebitni popis stradalih etnika iz istoga sela nisam do sada našao, iako je i takvih stradalnika sigurno bilo i iz ovoga sela. Ako takvih nebi bilo, etnici bi bili

¹⁶⁶ Popis poginulih, 13.-17.; Ivo Tubanovi i dr., 5.-8.; S. Rogož-Šola, 75.-89.; Vj. Topalovi , 428.-435. Budući se ovdje javljaju velike razlike to će popis stradalih prema autorima popisa biti naveden inicijalima njihova imena u zagradi. Na Križnom putu stradali su: Bare Bilobrk, star 19 godina; Ljuban Bilobrk, star 20 godina; Niko Bilobrk, star 35 godina; edomir Blaževi , star 22 godine (V. T.); Dragun Blaževi , star 26 godina; Franjo Dujmovi , sin Ive i Luce, ro Luki , star 27 godina; Franjo Dujmovi , sin Ive i Ruže, ro . Balti , star 28 godina; Ljuban Dujmovi , star 26 godina (V. T.); Smiljan Dujmovi , star 23 godine (V. T.); Anto Jako i , Papa, star 33 godine; Juro Kri an i , Kuža, star 20 godina; Mirko Luki , star 21 godinu; Nikica Nerovi , star 36 godina (V. T.); Niko Nerovi , star 32 godine; Dobreta Pari , star 27 godina; Jozo Pari , sin Ive, Reponja (V. T.); Pero Pari , star 30 godina (V. T.); Ivo Šimunovi , Ivanaga, star 19 godina; Matej Šimunovi , star 39 godina (V. T.).

¹⁶⁷ Ratni zločini, 6., Ivo Tubanovi i dr., 85.; Vj. Topalovi , 433. Tako se s Križnoga puta vratio Marijam Matić i nedugo poslije umro iste godine od posljedica Križnoga puta. Na samom Križnom putu u logoru, najvjerojatnije u Prnjavoru, Petra Vujinović iz Donjih Kori ana je ubila Stipana Nerovića, starog 22 godine iz Gornjih Kori ana. Topalovi kao mjesto ubojstva navodi Prijedor, ali je vjerojatnije da se radi o Prnjavoru.

¹⁶⁸ Popis poginulih, 14., Ivo Tubanovi i dr., 85.; Vj. Topalovi , 430., Zemaljska komisija, zapisnik br. 55 027., 1. Te je godine u Kori anima umro Luka Bilobrk, Jagoda, star 31 godinu od posljedica mučenja u logorima i zatvorima narodne vlasti neposredno nakon rata, najviše 1945. godine. I u samom Zapisniku Zemaljske komisije se navodi da je u zatvoru odnosno pritvoru zbog svoga djelovanja 1941. godine.

¹⁶⁹ Popis poginulih, 14., Vj. Topalovi , 430., Ivo Tubanovi i dr., 78.

¹⁷⁰ Ivo Tubanovi i dr., 82. Stradali je Lovro Dujmovi , koji je umro po povratku iz logora od posljedica mučenja 1947. u Gornjim Kori anima gdje je i pokopan.

¹⁷¹ Zemaljska komisija, zapisnik br. 55 027., 2. Poginuli pravoslavni Srbi partizani su: Dušan Jokanović , Luka Jokanović , Milin, Spasoje Jokanović , Gavro Jokanović , Božo Jokanović , Luka Jokanović , Stepanov, Vladimir Jokanović , Branko Jokanović , ura Jokanović , Sekula Jokanović , Ne o Jokanović , Todor Slavni , Gavro Slavni , Milenko Slavni , Dušan Slavni , Mirko Slavni , Jovan Slavni , Branko Slavni , An elko Slavni , Vojin Slavni , Niko Slavni , Nedo Slavni , Andra Slavni i Nikola Marić . Navedena su i tri Hrvata: Bogdan Blažević , Niko Pari i Šimun Peji . Dok su dva prva i navedena kao stradalnici u partizanima, Šimun Peji se navodi kao osoba koja je stradala od partizana 1944./45. Međutim postoji i mogućnost da je tijekom borbi prešao na stranu partizana i tako u njima i stradao. Vidi: Ivo Tubanovi i dr., 89.; Vj. Topalovi , 435.

najuspješnija vojska u povijesti, jer smo vidjeli da ih je bio veliki broj. Istina je da su se uvali i izbjegavali izravne borbe, ali u ratu vojnici i postoje zbog borbi. Stoga smatram da treba u znak pijeteta, bez obzira na ideologiju, vjeru, naciju i mišljenje, spomenuti i etni ke stradalnike i odati dostojno poštovanje prema njima kao mrtvima i na taj na in dati cjelovitiju, jasniju i bolju sliku povijesnih zbivanja. Bilo bi dobro kada bismo dobili i takav popis, kao i popise svih žrtava, sa što više podataka. Tako bismo bili sigurni u žrtve koje to doista i jesu, a to bi bio i velikoj ve ini njih jedini sprovod, sahrana ili parastos. Prošlost bi nam i povijest bila bogatija. Pokazalo bi to i da smo spremni za novi zajedni ki život pored stradalih nam predaka.

Brojdbeni pokazatelji i odnosi

Poslije svega i brojdbeni pokazatelji i odnosi mogu nam upotpuniti sliku stradanja i odnose u Kori anima u Drugom svjetskom ratu. U ovom u se prikazu ograni iti na opisu kategorija i odnosa me u njima. Žrtve su stradale u odre eno vrijeme, one su odre ene, poznate ili nepoznate dobi, stradale su na odre enom mjestu i odre enom prostoru, kao pripadnici ovih ili onih postrojbi ili kao civili, na ovaj ili onaj na in, a sve to su izvele poznate ili nepoznate postrojbe, ustanove ili osobe.

Daleko najve i broj stradalih je 1941. godine. Prema razli itim izvorima i popisima broj stradali te godine kre e se izme u 70 i 73 osobe, što je gotovo polovica ukupnog broja stradalih. U tom broju prevladavaju civili i kod srpskog i kod hrvatskog stanovništva. Istina kod Hrvata se prema izvorima može govoriti o zarobljenicima, ali svi su ti zarobljenici uhi eni bez vojni kih odora i oružja, pa se prema tome moraju i tretirati kao civili. Slijede e je obilježje da je stradalih Hrvata šest puta više nego Srba. U 1942. dolazi do smirivanja situacije, što se može zahvaliti i mirovnim sporazumima etnika s njema kom vojskom i ustanovama NDH-a. Borbe su prestale, pa je broj stradalih pao na svega dva. Ali se ve 1943. popeo na više od deset, ali manje od dvadeset što se može smatrati još podnošljivim. U obe godine ve inom su stradali civili, a tek neznatno vojnici. Zanimljivo je da u ove dvije godine prema do sada dostupnim podacima nemamo stradalih me u pravoslavnim srpskim stanovništvom. Sigurno je jedan od razloga taj što se stanovništvo povuklo s odmetnicima i živjelo kao prognanici, odnosno izbjeglice na prostoru pod njihovim nadzorom, daleko više i bolje zašti eno nego da je ostalo u Kori anima. Broj stradalih u zadnje dvije godine rata znatno se pove ao. Iako je on prema sigurnim podacima 1944. samo deset, s obzirom da se istraživa i za veliki broj stradalih nisu mogli odlu iti izme u 1944. i 1945. kada je broj stradalih ne manje od dvadeset, dio stradalih iz te nejasne vremenske odrednice pripada 1944. Broj stradalih na Križnom putu je oko osamnaest, pa je broj hrvatskih žrtava u ove dvije godine blizu pedeset. Ovome treba dodati i sedam stradalih koji su vremenski neodre eni. U ove zadnje dvije godine najvjerojatnije je izginulo i najviše partizana, iako za te stradalnike nažalost

nemamo vremensko odre enje stradanja. Njih je stradalo ukupno dvadeset sedam, uglavno Srba, osim tri Hrvata, što je i u ovom vremenu dva puta manje nego je udio stradalih Hrvata. Za razliku od prvih godina rata kada su uglavnom stradali civili, u zadnje dvije godine rata ve inu stradalih predstavljaju vojnici i borci.

Dob stradalnika je tako er raznovrsna. U jugoslavenskoj se historiografiji NOP-a esto posebno isti u zlo ini prema maloljetnicima, iako ni partizani nisu zaostajali u tim likvidacijama. U Kori anima je osam stradalih koji su bili mla i od 15 godina, doda li se 16 mla ih od 19 godina dobijamo brojku od 24 maloljetne stradale osobe što je ujedno i druga najbrojnije stradala dobna skupina. Najviše stradalih je u dobnoj skupini od 20 – 24 godine, njih je 28. U slijede im skupinama 25 – 29 godina i 30 – 34 godine je 17, odnosno 19 stradalih, što je gotovo isti broj. U skupini 35 – 39 godina je 11 stradalih. Veliki je broj stradalih koji su stariji od 40 godina, njih 19. Nepoznate dobi stradanja je 21 osoba, što i nije tako veliki broj s obzirom na izvore koji su korišteni. Iz ovih se podataka može zaklju iti da je najve i dio stradalog hrvatskog stanovništva u Kori anima najvitalniji dio stanovništva. Trebati e pedeset godina da Hrvati Kori ana dostignu broj stanovnika prije Drugog svjetskog rata. A tada e slijediti drugi rat. Za srpske žrtve možemo govoriti da su prema izvorima ve im dijelom stradalnici djeca i starije stanovništvo, a da je najmanje stradalo najvitalnije stanovništvo. Taj najvitalniji dio stanovništva vjerojatno su stradali kao partizani i borci, ali za neke zaklju ke ipak trebamo pouzdanije podatke.

Što se ti e spolne strukture najviše je stradalo muško stanovništvo, što je normalna posljedica svih ratova u kojima muškarci ine najve i dio ratom obuhva enog stanovništva. To vrijedi i za hrvatsko i srpsko stanovništvo. Ovdje je problem taj što najve i dio stradalih nisu stradali kao vojnici i borci nego kao civili. Drugi je problem taj što u ovim surovim planinskim krajevima u ovo vrijeme prevladava patrijarhalno društvo u kojem muškarac ima primarnu zada u uzdržavanja obitelji i održanja života.

Istraživanje pripadnosti stradalnika tako er je dosta teško i problemati no. esto nije jasno jesu li neki pripadnici civili, jesu li vojnici, jesu li civilni ili su vojni zarobljenici. Zato je odluka individualna i subjektivna i ne mora biti jedina to na i ispravna. Ovdje sam sve zarobljene u prosincu 1941. uvrstio u civile, iako e ih neki svrstati u vojnike. Vodio sam se na elom da nisu bili u vojnim odorama i da su zarobljeni bez oružja. Prema pripadnosti u Kori anima je najviše stradalih civila, izme u 60 i 70, što je gotovo polovica ukupnog broja stradalih. Me u stradalim je civilima daleko više Hrvata, nego Srba, što je razumljivo jer su Srbi iz svega što se doga alo i što saznajemo iz izvora za rat bili spremniji i na ovom prostoru više štitili svoje civilno stanovništvo. Zanimljivo je da su po postrojbama udjeli stradalih gotovo isti. Tako su dvadeset dva stradala ustaša i domobrana, oko 20 pripadnika ustaške milicije i seoskih straža i dvadeset sedam partizana. U Wermactu i oružnicima stradao je po jedan pripadnik. Za deset stradalih se ne zna kojoj su grupaciji pripadali, što je s obzirom na broj od gotovo 200 stradalih mali broj. Bilo bi dobro da imamo podatke o stradanjima etnika, jer bi tako dobili bolje

odnose i imali bolje usporedbe. S obzirom na više od 60 stradalih kao pripadnika hrvatskih vojnih postrojbi i što je brojka blizu ukupnog broja stradalih civila može se lako zaključiti da su Hrvati s Korićana gotovo u potpunosti stali uz svoju državu i branili je do zadnjeg daha. Isto se tako može reći i da su najveći dio partizana činili Srbi, i da bez obzira jesu li oni prelazili iz jednog etnika u partizane ili su bili partizani, oni su uvijek bili protiv hrvatske države. Zato je sukob i rat koji se vodio oko Korićana i izvan njih međunacionalni sukob i sukob dviju državno i nacionalno sukobljenih strana i koncepcija.

Zanimljivo je vidjeti i mjesto, odnosno prostor u kojem su stradali žitelji Korićana. Daleko najveći broj, njih preko sto je stradao u B i H. Kada to promatramo u užim okvirima možemo reći da ih je preko osamdeset stradalo u i oko Korićana, te nešto dalje u i oko Travnika. To nam govori da se Hrvati Korićana nisu borili samo za NDH-a kako se to kruto i na prvi pogled može zaključiti. Iz ovoga se može zaključiti da su se oni najviše borili za svoje domove, svoj uži zavičaj i BiH. Naravno da nam to govori i o tome da su u NDH-a najveće borbe vođene u B i H, posebno od 1941.-1944., ali i to da su se u B i H dogodili i najveći zločini i masovna pogubljenja najvećim dijelom nedužnih stanovnika bez ikakvog suđenja i prava na obranu.

I prema načinu stradanja postoji izrazita podvojenost stradalih. Tako je najviše stradalih ubijeno poslije mučenja, njih više od osamdeset. U drugoj skupini su oni koji su poginuli u borbi i njih je oko sedamdeset. Strijeljanih je deset, iako je veliki dio i onih koji su mučeni na kraju strijeljan. Ovdje se misli i podrazumijeva na one koji su strijeljani na osnovi nekih presuda. U raznim bombardiranjima i uslijed zaostalih minsko eksplozivnih sredstava stradalo je osam osoba. Nepoznate okolnosti i načini stradanja imaju najmanji broj stradalnika, što govori da su pokazatelji ove kategorije izvorima najpoznatiji.

I istraživanje počinitelja i uzročnika smrti stradalih je složeno i često ga je teško stavljati samo pod ovu ili onu kapu, odnosno postrojbu. Tako je pitanje ve prve godine i prve kategorije počinitelja – partizana, koji su prouzročili najviše stradanja, jesu li za ubojstva u prosincu odgovorni samo oni ili kao što je to do sada bilo uobičajeno samo etnici. Kako je broj tada stradalih više od jedne trećine nije za brojčane pokazatelje i odnose nevažno tko će biti odgovoran za ta ubojstva. Budući je ta odgovornost samo na povijesnoj razini, a ne i na sudskoj, jer je nemoguće otkrivati bilo kakve sudske procese, mislim da je najbolje kao odgovorne za ta stradanja proglasiti i etnike i partizane, jer su to zajedno radili. S druge strane, kada se vidi koliko je partizana u svibnju 1942. istupilo iz tih postrojbi odgovornost je više na etničkoj strani. Tako se može zaključiti i na osnovi odnosa i obilježja koje je pri tom napadu nosila većina napadača. Može li se na taj način amnestirati zapovjednik napadača koji nije nosio etničke simbole i obilježja? Smatram da ne može, ni on ni bilo tko tko je sudjelovao u tom napadu. Za najviše poginulih i stradalih najzaslužniji su zajedno partizani i etnici. Poslije njih dolaze partizani sa preko četrdeset prouzročeni smrti, a poslije njih njemačka – hrvatske vojne snage sa oko trideset prouzročeni smrti. Sami etnici su odgovorni za smrti oko dvadeset stradalih, a najviše i

naj eš e spominjani kao najve i zlo inci ustaše za svega deset stradalnika. Domobrani snose odgovornost za etiri osobe, OZNA i Uprava državne bezbjednosti (UDBA) za smrt pet stradalnika, a sama njema ka vojska tako er za tri. Djelovanjem savezni kog zrakoplovstva i bombardiranjem poginule su tri osobe, a nepoznato je poginulih i stradalih nešto više od deset. Iz ovoga se istraživanja može vidjeti da za brojna ubojstva i zlo ine nisu najviše odgovorni do sada naj eš i dežurni krivci – ustaše, nego upravo oni koji su ih do sada za sve to najviše okrivljavali i osu ivali – partizani.

Stratišta, grobišta i po initelji ubojstava i stradanja u Kori anima

Problemima stratišta i grobišta na ovome prostoru sustavno se do sada nije nitko bavio. To vrijedi jednako za Hrvate kojima je to zbog njihove uloge u Drugom svjetskom ratu bilo zabranjeno i za Srbe kojima je to bilo dopušteno, ali je nepoznato da su posebno ozna ili bilo koje stratište ili grobište i za pripadnike svoga naroda. Ili to zna i da ih nisu ni imali? Prva su stratišta i grobišta uhi enih i ubijenih Srba iz Donjih Kori ana izvan Kori ana u Komaru i to je jedno od rijetkih grobišta koje je ozna eno. Ubijanja Hrvata u Imljanima u studenome 1941. nemaju jasno ozna eno mjesto stradanja, niti su pouzdana. Ništa druga ija situacija nije ni sa najtežim zlo inom u Kori anima iz prosinca 1941. Pri tome su dva sigurna mjesta stradanja, sela Donji i Gornji Kori ani. Ali mjesta stradanja i lokacije u tim selima nisu do danas i upitno je ho e li ikada biti ozna ena s obzirom na trenutnu politi ku situaciju i odnose. Osim toga kako je gotovo svaki stradalnik tom prilikom stradao na drugom mjestu uslijed borbi i povla enja, dovoljno bi bilo na jednom mjestu u selu jednim spomenikom obilježiti stradanja svih stradalnika u Gornjim, pa i u Donjim Kori anima. To tim više jer je i tijekom kasnijih godina bilo stradanja na razli itim lokacijama u selu. Najve i dio stradalih u selima i oko njih sahranjen je u Rimokatoli kom groblju u Gornjim Kori anima, pa bi izme u ostaloga spomenik svim žrtvama Drugoga svjetskog rata bilo najlakše i najjednostavnije izgraditi na samom groblju¹⁷¹. No, kada se govori o prosina kim žrtvama iz Kori ana, daleko je složenije pitanje stratišta i grobišta oko etrdeset zarobljenih Hrvata iz Kori ana. Dok ve ina autora popisa žrtava navodi kao mjesto njihova stradanja Tisovac izme u Skender Vakufa i Banja Luke, mišljenja sam da je to predaleko. Tim više jer je logor Imljanske ete bio znatno bliže Kori anima, na Djevi anskoj Ravni. Nema sumnje da su kori anski zarobljenici prvo tamo dovedeni. U uvjetima gerilske borbe gdje se gerilski odredi moraju brzo kretati i mijenjati mjesta boravka i prostor, a što je bilo i u ovom slu aju, ovoliki broj zarobljenika postaje problem, a kretanje s njima je sporije i teže. A upravo se ve i dio Imljanske ete brzo poslije uputio prema Skender Vakufu i osvajanju istoga. Možda su autori popisa žrtava poneseni time došli do zaklju ka da su zarobljenici pri tome pošli s tim dijelom Imljanske ete, te poslije ubijeni kod Tisovca.

---

¹⁷¹ Istina na mjesnom groblju, na grobaljskoj kapelici postavljena je plo a s imenima poginulih župljana u Drugom svjetskom ratu i u Domovinskom ratu. Upitno je jeli to dovoljno, nisu li te žrtve zaslužile kakav spomenik na samom groblju. Vidi: <http://www.hercegbosna.org/vijesti/bih/koricani-opustosena-katolicka-zupa-na-platou-vlasica-zarasla-u-korov-3712.html>

To je presloženo i ne vidim nimalo logi nim, osim ako autori popisa nemaju sigurnije informacije. Istina pri a o Tisovcu kao stratištu i grobištu zarobljenih Kori anaca iz prosinca 1941. postoji u usmjenoj predaji Kori anaca i kaže da su zarobljenici prvo ubijeni kod Djevi anske Ravni, a potom su njihovi leševi prenešeni u Tisovac¹⁷². Ovo je još teže i složenije i nema nikakve logike zbog težine transporta i loših ili nepostoje ih putova. Stoga stratište i grobište za taj dio stradalnika stavljam u Djevi ansku Ravan i prostor oko nje. itav bi problem mogao riješiti netko tko na bilo koji na in doista zna i može pokazati grobište koje bi se ekshumacijom moglo dokazati. Istina ni svi zarobljenici nisu pobijeni, ali budu i je jedan mali dio njih preživio pod nejasnim i nepoznatim okolnostima, teško je biti siguran u to da bi oni mogli znati stratište, odnosno grobište. Naravno i njihove informacije ekshumacijom bi trebalo dokazati. Takva istraživanja na ovim je prostorima teško o ekivati. U prosincu 1941. imamo još dva stratišta Hrvata Kori ana. Jedno je Jova, po jednim izvorima zaseok kod kod Donjih Kori ana, a po drugim kod Imljana. Drugo su stratište njive Oš enice kod Gornjih Kori ana. U 1942. godini bile su samo dvije žrtve, a samo je jednoj poznato približno mjesto stradanja – Drvar. Gdje to no i gdje bi moglo biti grobište o tome za sada nemamo pouzdane podatke, a upitno je da bi se takvi podaci mogli i dobiti. U 1943. godini je bilo nekoliko stratišta. Prvo je bilo selo Šišava, potom je bila Ov ja Brv kod Kori ana. Te se godine kao grobište spominju i Kori anske Stijene. U samom selu imamo stratište uslijed njema kog bombardiranja, a na kraju godine se spominje strijeljanje u šumi kod or ine ku e u Donjim Kori anima. Savezni kim zrakoplovnim bombardiranjem Travnika 4. sije nja 1944. po inju stratišta te godine. Travnik je i na kraju godine u listopadu veliko stratište uslijed pada grada pod vlast NOVJ-e. Tu su još Peji a ku a u Donjim Kori anima, Turbe kod Travnika i posebno ciglana u Turbetu. Po jedan stradali poginuo je na aerodromu Rajlovac, u Busova i i na Kozari. Najmanje su poznata stratišta u 1945. godini, jer su vezana uz povla enje hrvatske vojske ili Bleiburg i Križni put. Tako imamo navo enje logora u Prnjavoru ili Prijedoru kao stratišta, a za isti logor se ne zna pouzdano ni gdje je bio. Ve ina stradalih 1944. i 1945. izvan Kori ana nemaju svoga grobišta. Dok je više od polovice stradalih do 1943. sahranjeno u samim Kori anima, jer su stradali u blizini i nitko im nije sprije avao da ih se sahrani u groblju u Kori anima, dotle se najve em dijelu stradalnika 1944. i 1945. ne zna ni mjesto stradanja, a još manje mjesto ukopa, jer su stradali daleko od Kori ana u posve drugim uvjetima i okolnostima. Još je teža situacija s po initeljima. Hrvati su svoje po injene zlo ine, a i za svoje žrtve, što stradali u borbi, što osu eni. Što se ti e „krvavog prosinca“ i zlo ina izvršenih tada tu je sve jasno. Iako svi popisi navode kako su taj zlo in izveli etnici iz svih pisanih izvora saznajemo da je njihov zapovjednik i vo a bio Ilija Slavni , što i on sam iznosi u svojim iskazima i svjedo enjima. Linija zapovjedne odgovornosti

---

¹⁷² HR HDA 1944., Komisija za utvr ivanje ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskog rata, ser.II., kartoteka žrtava, kut.428., bijeli omot: Travnik, bijeli omot trake: Kori ani. U gotovo svim kartonima žrtava navodi se kao stratište i grobište Tisovac. No koliko je to neprecizno govori nam i to što je jednom Tisovac kod Imljana, drugi put kod Skender Vakufa, a na jednom mjestu i kod Kotor Varoša. Njihovi su izvori preživjeli, ali je upitno jesu li oni vidjeli te likvidacije i ne vode li se principom „ uli smo, re eno nam je ili mislimo“.

u tom je slučaju jasna. Nešto je složeniji problem likvidacija zarobljenika, jer je nepoznato ni tko ni po kojoj zapovijedi su zarobljenici likvidirani. Ali u pravnom smislu odgovornost i za to snosi vojna postrojba i njezini zapovjednici koji su zarobljenike zarobili. Dakle, opet Ilija Slavni¹⁷³. Kao jedan od mogu ih po initeľja navodi se i vjerojatno njegov rođak Vaskrsija Slavni¹⁷⁴. Za zločin u Ovčjoj Brvi, ako je vjerovati svedočenju svjedocima Zemaljske komisije odgovoran je etnički zapovjednik i etnici Boška Trivkovića iz Vitovlja. Za žrtve stradale od njemačkog bombardiranja odgovornost snose njemački vojni zapovjednici i njihovo zrakoplovstvo. Pri kraju 1943. došlo je i do suđenja tzv. narodnih sudova, a zapravo se radi o vojnim sudovima. Dosadašnji izvori i literatura ne navode jasno tko je zapovijedao, a tko vodio ta suđenja, ali po usmenoj predaji i iznošenju i tu je najvažniju ulogu imao Ilija Slavni. Izvori nam jasno govore o organizaciji komandi mjesta i područja 1944., a za nas je važno da su Korićani tada imali slično organiziranu partizansku stražu, pa odgovornost za stradanja u tom periodu snose njezini pripadnici. Čini se da je to bio najniži stupanj teritorijalne vojne organizacije NOVJ-e na ovom području i po svojoj prilici u BiH. Posljednja godina je najsloženija i najmanje vezana uz Korićane. O počiniteljima ubijanja 1945. se zna jako malo ili bolje reći gotovo nimalo. Kako su Hrvati Korićana uključili u postrojbe hrvatske vojske s njom povlaće prema zapadu, daleko od svojih Korićana, tako se i o počiniteljima ubojstava malo zna. Zato se odgovornost za ta ubijanja prenosi na druge, više vojne organe tada već Jugoslavenske armije (JA). Ipak za neka stradanja imamo ponekog i počinitelja. Tako je Stipana Nerovića u logoru u Prnjavoru možda ubila partizanka Petra Vujinović iz Donjih Korićana¹⁷⁵. Za tri osobe umrle poslije 1945. od mučenja i tortura u logorima odgovornost snose vojne vlasti i njihovi zapovjednici, ali i OZNA i kasnija njezina nastavljačica UDBA i njihovi djelatnici koji su ljude prisiljavali represijom i mučenjima na priznanje zločina za koje je upitno jesu li uopće bili sudionici.

Zaključak

Korićani – selo na rubu i granici naroda, vjera kultura, općina, srezova, kotareva, velikih župa, Banovine Hrvatske i vojnih oblasti u brojnim je ljudskim životima platilo svoj granični rubni položaj i

---

¹⁷³ HR HDA 1944., Državna komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskog rata, ser.II., kartoteka žrtava, kut.428., bijeli omot: Travnik, bijeli omot trake: Korićani, karton Luke Pejić. Prema tim usmenim izvorima poslije Drugoga svjetskog rata Ilija Slavni je radio u Okružnom sudu i za potrebe smrtnog lista svima iz Korićana koji su tražili bio svjedok da su zarobljeni Korićanci likvidirani, dakle znao je sve o tome.

¹⁷⁴ Isti je kao major radio u JNA u Karlovcu.

¹⁷⁵ HR HDA 1944., Državna komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskog rata, ser.II., kartoteka žrtava, kut.428., bijeli omot: Travnik, bijeli omot trake: Korićani, karton Stipana Nerovića, sina Pere i Lucije, rođ. Kokalović, star 22 god. Ivo Tubanović i dr., 85. Petra je kćer oca Nike i majke Anke koja je svjedočila da je istog vidjela u logoru u Prijedoru ili Prnjavoru. Na osnovu toga, s obzirom da je tamo bila i njezina kćerka Petra kao partizanka, povezuje se nestanak Stipana kao posljedica njezina djelovanja.

zna enje, izdvojenost, nacionalnu, vjersku i kulturnu različitost i posebnost. Izgleda je to u ratovima sudbina svih enklava, izdvojenih i izoliranih područja ovdje hrvatskog stanovništva rimokatoličke vjere. Nastanak hrvatske države trebao je značiti veća u zaštitu i hrvatskog stanovništva, ali se u ovom slučaju dogodilo upravo suprotno. I ne samo na ovome mjestu. Razloga za to je više. Osjećaj za svoju državu i njezinu organizaciju bio je slab i nedovoljan. Organizacija državnih i posebno vojnih ustanova bila je slaba zbog manjkavog znanja organizatora, nedovoljne podrške, sumnji i nepovjerenja naroda prema organizatorima. Slabu organizaciju vlasti na nižim razinama pratila je isto tako slaba vlast na višim razinama, neposluš i samovolja. Ustaše i ustaški pokret u Korićanima je bio slabo razvijen, iako je selo uspjelo organizirati broj ustaša. I drugi pokušaji vojne organizacije kao što su bile seoske straže pod nazivom ustaška milicija nisu se pokazali uspješnim, a upitno je jeli ona uopće i organizirana. Ni državne vojne organizacije prije svega domobranci i oružnici kojima je zadatak zaštita i očuvanje pravnog poretka u ratnoj zemlji nisu imali vrstu u ime obrane stanovništva i sebe. Pobunjenici su se pokazali organiziranijim, brojnijim i jačim. Pobuna i ustanak srpskog stanovništva, opravdan ili ne, ovdje je s obzirom na reljef (planine i krš) i biljni pokrov (šume) našao dobru osnovu s koje se mogao hraniti i dalje širiti i razvijati. Iako se do sada isticalo kako je to bio spontan otpor „ustaškom teroru“, ovdje je prije ustaškog terora došlo do odmetničkog - pobunjeničkog terora, nasilja i zločina, koji je dao krvave rezultate već u prvoj akciji. Glavama su to prvi i najviše platili Hrvati Korićanima, ali je odmah uslijedila i protuakcija s druge, hrvatske strane i rezultat koje su bile također, nešto manje, ali ipak nevine žrtve preostalog srpskog stanovništva Donjih Korićanima. O toj akciji i događaju od 11./12. prosinca 1942. imamo brojne izvore, ali su svi različiti, škrti podacima koji se ne slažu i koji ostavljaju brojne dvojbe i nedoumice. Osnovno je to da to nije bila samo akcija i napad na vojni dio sela, nego i na civile koji su stradali većim dijelom. Uspjehu akcije pripomogli su i slabo organizirani i nespremni Hrvati Korićanima. U napadu toga dana poginulo je izmeću deset i šesnaest Hrvata, a zarobljeno ih je izmeću trideset pet i četrdeset sedam. Pri napadu je zapaljena župna kuća u kojoj je bio stožer i nekoliko kuća u Donjim Korićanima u kojima su izgorili i njihovi vlasnici. Napad su izvele Imljanska, Maslovarska i Blatni kaćeta, a negdje se spominje i Borjanski odred, a njihove su snage brojile izmeću 500 i 600 ljudi, koliko je u oba sela Korićanima bilo Hrvata. Napada ih su pripadali etničko – partizanskim odmetničko - pobunjeničkim snagama. Poginuli i stradali su bili uglavnom civili, ali dijelom i vojnici – ustaše ustaškog roja Korićanima. Dio civila je poginuo u pokušaju da se dokopa oružja, dio ih je izginuo s oružjem, a dio bez oružja. Najveći dio muškog stanovništva pokušao je pobjeći ili je izdvojen, uhićen i zarobljen u crkvi kao civilno stanovništvo i kasnije, ne zna se kako i gdje, likvidiran. Isti dan, 12. prosinca, pa do 16. prosinca 1941. uslijedio je protuudar hrvatskih domobranskih i ustaških snaga u kojima je stradalo trinaest osoba srpske nacionalnosti, od kojih deset iz Korićanima i tri iz Šišave. Od tih trinaest osoba četiri su stradale uslijed vojnih djelovanja, a ostale su po svoj prilici likvidirane. Među stradalim Srbima iz Korićanima najviše je Slavnića, pa kao jedan od razloga kasnije likvidacije uhićenih

Hrvata vidim tipičnu krvnu osvetu Ilije Slavnića i ostalih Slavnića iz Donjih Korićana za svoje rođake. Akcija hrvatskih snaga trajala je do 16. prosinca, kada su se iste povukle iz Korićana u svoja posadna mjesta. Ukupna stradanja Hrvata u prvoj godini rata penje se na preko šesdeset ljudi, kod Srba na šesnaest. Tako su ukupne žrtve i Hrvata i Srba u dva sela Korićana gotovo osamdeset stradalih ili gotovo polovina ukupnog broja stradalih. Tri četvrtine stradalih bili su civili, a ostalo vojnici. Ujedno je prosinac 1941. mjesec u kojem je na ovom prostoru stradalo najviše ljudi u jednom mjesecu tijekom rata, njih šesdeset pet do sedamdeset.

U 1942. godini dolazi do smirivanja situacije. Dio pobunjenika, poznatih kao četnici, potpisuju mirovne sporazume s NDH-a vlastima, s tim da zadržavaju vlast na području koje je pod njihovim nadzorom. Mirovni se sporazumi potpisuju između veljače i lipnja 1942. Zbog toga i radi napada, likvidacije i zarobljavanja mjesnog komiteta KPJ-u Travnik polovicom svibnja dolazi do raskola između odmetničkih pobunjeničkih snaga i na ovome području. Manje, prokomunistički usmjereno ljudstvo s Ilijom Slavnićem i Petrom Gajićem napušta teritorij Vlašićkog platoa i priključuju se partizanskim snagama na Kozari. Većinski dio snaga ostaje na zaposjednutoj teritoriji do daljnjega. S njima je ostao i pravoslavni srpski narod izbjegao iz Donjih Korićana. Krajem rujna iste godine Korićanima je jedno vrijeme ponovo zavladata partizani, ali ne s prostora Vlašićkog platoa, nego V. crnogorska brigada pod izravnim zapovjedništvom Vrhovnog štaba, a zapovjednik koje je bio Savo Kovačević. Ova godina završava sa samo dvije žrtve vojnika Hrvata iz Korićana u borbama izvan Korićana.

Godine 1943. stradanja Hrvata u Korićanima se obnavljaju i pojačavaju. Čini se da su se te godine doma i lokalni četnici i njihove vođevne otргli nadzoru viših vojnih vlasti provodeći teror i ubijanje drugih prije svega jer su druge vjere i nacije. „Neposlušni“ dio četnika predvodi Boško Trivković iz Vitovlja. On i njegovi vojnici prvo su u Šišavi ubili jednog Hrvata, a potom njih šest u katunskom naselju Ovčjoj Brvi. Zanimljivo je da na brojnim mjestima u BiH četnici ubijaju i kolju hrvatsko stanovništvo tamo gdje trenutno vlast ostvaruje NOVJ-e. I u ovom slučaju partizani ih „uvaju i paze“ da odrade svoj prljavi posao, možda i za njih. Tijekom svibnja dolazi do njemačkog protuudara u kojem Nijemci koriste i zrakoplovstvo. Uslijed djelovanja istoga strada dvoje djece Hrvata iz Korićana. Od svibnja do srpnja vode se stalne borbe za položaje na Vlašiću, da bi se postrojbe NOVJ-e u kolovozu povukle zapadno u srednji i donji tok Vrbasa. U listopadu 1943. na Vlašiću i u Korićanima vraćaju se partizani na čelu s Ilijom Slavnićem. S njim se vraćaju i do tada izbjeglo srpsko pravoslavno stanovništvo. Čini se da je nešto prije toga Ilija Slavnić svojoj vlasti podvrgao njihove dotadašnje uvjete – četnike. Nije poznato da je bilo tko od njih za bilo što odgovarao. Ali su zato odgovarali Hrvati na posebno organiziranom sudu za njih. Njih su trojica odgovarali za sve događaje i sva stradanja i Hrvata i Srba u Korićanima. Uz još poginula dva vojnika ova godina bila je godina obnove borbi i stradanja u kojoj su najviše stradali civili Hrvati, a Srbi se nigdje ne spominju među stradalim. Ukupno 14 žrtava te ratne godine.

Neuspjeh NOVJ-e u napadu na Banja Luku krajem prosinca 1943. i prvi dan Nove 1944. godine izazvao

je njema ko – hrvatske snage i njihovu protuofenzivu poznatu u partizanskoj literaturi kao VI. neprijateljska ofenziva. Tada su u sije nju 1944. njema ke snage ubile dva civila Hrvata i jednog Srbina u Kori anima. Borbe se stalno vode do travnja te godine kada NOVJ-e ponovo zauzima plato Vlaši a i Kori ane i zadržava ga do kraja rata. Od kolovoza do listopada 1944. vrši se postupno okruživanje Travnika koje e završiti njegovim zauzimanjem 24. listopada 1944. Tom je prilikom stradalo pet hrvatskih vojnika iz Kori ana na stratištima i u grobištima Travnika, Turbeta i ostalih za sada nepoznatih mjesta. Prilikom saveznih bombardiranja Travnika 4. sije nja 1944., te kasnijim bombardiranjem Kori ana i od zaostalih bombi poginulo je troje civila Hrvata iz Kori ana. Te je iste godine stradalo šest do osam hrvatskih vojnika na nepoznatim mjestima. Za najviše stradalih, dvadeset do dvadeset dva kao vrijeme stradanja je uzeta i 1944. i 1945. Na stratištima i u grobištima na Bleiburgu i Križnom putu stradalo je osamnaest Hrvata iz Kori ana. Dvadeset sedam je stradalih partizana, od kojih dvadeset etiri Srbina i 3 Hrvata, za sedam osoba ne znamo vrijeme stradanja. Najve i broj žrtava je 1941. njih oko osamdeset, a najmanji 1942. svega dvije stradale osobe. U 1943. godini stradalo je oko petnaest osoba, uglavnom civila. Najve i broj stradalih vojnika je u posljednje dvije godine 1944. i 1945. Tada je stradalo oko pedeset hrvatskih vojnika i dvadeset sedam partizana. Tri Hrvata umrla su od posljedica mu enja u poratnom periodu. Nema ni jednog stradalog etnika što je nerazumljivo, ali i to govori o odnosu prema mrtvima i prilikama na ovim prostorima. Ukupne žrtve Drugoga svjetskog rata u dva sela Kori ana dostižu sto osamdeset stradalih što je ogromna brojka i za znatno ve a naselja. U prve tri godine rata prevladavaju stradanja civilnih žrtava, a u druge dvije vojnika.

Mla ih od dvadeset godina je oko trideset, izme u dvadeset i trideset devet je sedamdeset poginulih, a starijih od etrdeset godina je dvadeset. Nepoznato vrijeme stradanja je za dvadeset jednu osobu¹⁷⁶. Prema spolu najviše je stradalo muško stanovništvo. Oko polovica ukupnih žrtava su civili, dvadeset sedam je partizana, po dvadeset dva ustaša i domobrana i oko dvadeset pripadnika seoskih straža, odnosno ustaške milicije. Za deset osoba nije poznato kojoj su od ovih kategorija pripadali. Prema prostoru stradanja najve i broj je stradao u Bosni i Hercegovini, njih više od tri etvrtine. Od svih žrtava, više je od polovice poginulo u samim Kori anima, a oko jedne etvrtine u i oko Travnika. Ve i dio ostalih stradao je na nepoznatim mjestima. Nad više od polovice poginulih vršena su razna mu enja i represije poslije kojih su likvidirani. Oko sedamdeset ih je stradalo u borbi, a deset je strijeljanih. Usljed bombardiranja poginulo je osam osoba. Kao po initelji ubojstava izdvajaju se etnici i partizani zajedno s oko sedamdeset ubijenih. Sami partizani su ubili oko etrdeset osoba, sami etnici dvadeset, ustaše deset, OZNA, odnosno UDBA pet, domobrani etiri, Nijemci tri i saveznici pri bombardiranju tri. Brojna su stratišta u i oko Kori ana: Gornji i Donji Kori ani, Imljani, Jova, Oš enice, Ov ja Brv, Šišava, Kori anske i Imljanske Stijene, šuma kod or ine ku e u Donjim Kori anima, Peji a ku a u Donjim Kori anima, te Drvar, Kozara, Travnik, Turbe i druga za sada nepoznata. Najve i dio poginulih

---

¹⁷⁶ Ova se analiza ne odnosi na srpsko stanovništvo i partizane, jer do sada dostupni podaci mi to ne omogu uju.

Hrvata u Korićanima i oko njih sahranjen je pojedinačno u groblju u Gornjim Korićanima i nije poznato da je u groblju podignut neki spomenik svim poginulim iz Korićana u Drugom svjetskom ratu. Nepoznato je stratište i grobište najmasovnije likvidacije zarobljenih Korićanaca u prosincu 1941. Je li to negdje kod Djevojačke Ravni kojoj ja dajem prednost ili je to Tisovac koji isti u usmenim izvorima i popisima žrtava? Ili je nešto treće? To je najvjerojatnije i nažalost ostati za sve tajna. I za većinu stradalih vojnika bez obzira jesu li to hrvatski vojnici ili partizani također su ostala nepoznata stratišta i grobišta. Ovdje navodimo neka od poznatih: Travnik Turbe, Busovača, Rajlovac, Kozara, Bleiburg i Križni put. Od počinitelja su samo neki poznati. Najpoznatiji je i najznačajniji Ilija Slavnić jedan od organizatora odmetnika – pobunjenika, vođa svih akcija i likvidacija do svibnja 1942. i od listopada 1943. S njim je i njegov rođak Vaskrsija Slavnić. Kao jednog od etničkih organizatora ubojstava imamo Boška Trivkovića iz Vitovlja. Ustaški rojnik Ante Parić je, ako je bio kriv, za svoje krivice i optužen i strijeljan. Moguće je, ali ne i posve sigurno da je jedan od poznatih počinitelja i partizanka Petra Vujinović iz Donjih Korićana. Svi su ostali mogući počinitelji nepoznati, a eventualno traženje njih bilo bi teško i gotovo nemoguće zbog rijetkih dokumenata.

Iz svega navedenog iako slabo poznato i malo selo, Korićani su tijekom Drugoga svjetskoga rata bili česta meta napada i osvajanja raznih vojski. Posljedica toga bila su velika ljudska i materijalna stradanja kojima se do sada rijetko tko bavio. Ovaj rad daje nešto drugu sliku o zbivanjima u tom selu tijekom Drugoga svjetskog rata, s ciljem daljnjeg istraživanja svih žrtava Drugoga svjetskog rata i daljnjim upotpunjavanjem svih okolnosti u kojima su brojni nevino stradali kako bismo doista saznali kako je to zaista bilo u prošlosti.

Izvori i literatura

Arhivski izvori:

Arhiv Bosne i Hercegovine, Sarajevo:

Zemaljska komisija za utvrđivanje zločina okupatora i njihovih pomagača – Sarajevo.

Hrvatski državni arhiv, Zagreb:

HR HDA 1197, Oružničko krilno zapovjedništvo Dubrovnik.

HR HDA 1561, Služba državne sigurnosti (SDS) Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova.

HR HDA 1944., Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Drugoga svjetskog rata.

Objavljeni izvori:

Almanah Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, sv. III. Beograd,

Almanah Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, sv. IV. Beograd,

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31.januara 1921. godine., Državna štamparija Sarajevo, 1932.

Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931 godine, knjiga 2., prisutno stanovništvo po veroispovesti, Beograd, 1938.

Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima dijela katoličkog klera, Zagreb, 1946.

Odmetni kažnjavanja i pustošenja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u prvim mjesecima života Hrvatske narodne države, Zagreb, 1942.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.1., Beograd, 1951.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.2., Beograd, .

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.3., Beograd, 1952.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV.,knj.5., Beograd, 1953.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.7., Beograd, 1963.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.8., Beograd, 1954.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.10., Beograd, 1954.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.12., Beograd, 1955.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.13., Beograd, 1955.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.14., Beograd, 1956.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.16., Beograd, 1956.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.18., Beograd, 1958.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.21., Beograd, 1960.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.26., Beograd, 1967.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodila kom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.27., Beograd, 1967.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodila kom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.28., Beograd, 1967.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodila kom ratu jugoslavenskih naroda, borbe u Bosni i Hercegovini, t.IV., knj.29., Beograd, 1968.

Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodila kom ratu jugoslavenskih naroda, dokumenti etni kog pokreta, tom IV., knj.1., Beograd, 1981.

Zlo ini na jugoslavenskim prostorima u prvom i drugom svetskom ratu, zbornik dokumenata, t.I. Zlo ini Nezavisne Države Hrvatske 1941. – 1945., Beograd, 1993.

Literatura:

Miroslav Akmadža, *Spisi komisije za vjerske poslove N. R. Hrvatske o katoli kim sve enicima u iseljeništvu*, Tkal i , br.11., Zagreb, 2007.

Ivo Aš i , *Hrvati s Kori ana u Srednjoj Bosni: podijeljeno hrvatsko selo*, Politi ki zatvorenik, br.201., Zagreb, prosinac 2008.

Mirko Blaževi , *Popis poginulih iz župe Kori ani u II. svjetskom ratu*, Hrvatska misao, br. 58., ožujak – srpanj 2001., Nova Bila, 2001.

Mirko Blaževi , *Ratni zlo ini ne zastarijevaju*, Hrvatska misao, Nova Bila, 59., kolovoz – rujan 2001.

Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do danas, Sarajevo, 1994.

Dr. Mladen Coli , *Oružane snage NDH-a u Bosni i Hercegovini 1941. godine*, u Historija naroda Bosne i Hercegovine, nau ni skup održan 7.- 8. 10. 1972., Sarajevo, 1973.

Krunoslav Draganovi , *Op i šematizam Katoli ke crkve u Jugoslaviji*, Sarajevo, 1939.

Janko Dui , *Planine i planinarstvo u Srednjoj Bosni*, Zagreb, 2008.

M. Hoti , *Ratna hronika Bugojna, Bugojno*, 1969.

Milan In i , *Borbe za Travnik*, Beograd, 1969.

Dr. Damir Jug, *Oružane snage NDH sveukupni ustroj*, Zagreb, 2004.

amili Kazazovi , *Travnik u Narodnooslobodila kom ratu*, Travnik, 1969.

Rafael Landikuši , *Priru nik o politi koj i sudbenoj podjeli Nezavisne Države Hrvatske sa abecednim popisom ob ina – gradova – kotareva, te popisom i ustrojstvom svih državnih ureda – ustanova i škola po njihovim sjedištima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb, 1942.

Davor Marijan, *Ustaške vojne postrojbe 1941. - 1945.*, magistarski rad, Zagreb, 2004.

15.Odmetni ka zvjerstva i pustošenja u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u prvim mjesecima života Hrvatske narodne države, Zagreb, 1942.

Amir Obho aš, Mario Werhas, Bojan Dimitrijevi , Zvonimir Despot, *Ustaška vojnica 1.*, Zagreb, 2013.

Opštine Kotor Varoš i Skender Vakuf u NOB-u 1941. - 1945., Kotor Varoš, 1985.

Dr. Pavlakovi , *Banovina Hrvatska politička, administrativna i ekonomska struktura*, Zagreb, 1939.

Stipo Pili – Blanka Matkovi , *Borbe za Travnik u listopadu 1944.*, Bosna Franciscana, god.XIX., broj 35., Sarajevo, 2011.

Petar Požar, *Ustaša dokumenti ustaškog pokreta*, Zagreb, 1995.

Vjenceslav Topalovi , *Srednja Bosna ne zaboravimo hrvatske žrtve 1941. - 50. / 1991. - 95.*, Zagreb, 2001.

Ivo Tubanovi , Stipo Pili , Ivo Aš i , Mirko Blažević , Mara Crnoja, Zdravko Žuni i Branko Bungi , *Žrtve Drugoga svjetskoga rata, poraća i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Korićani, Ključ, Liskovica, Podmilačje i Varacar Vakuf – Mrkonjić Grad*, Nova Bila, 2009.

Dr. Hrvoje Velzek, *Popis imena mjesta u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb, 1942.

Novine:

Hrvatska misao

Narodne novine

Politički zatvorenik

Službene novine SHS ,

Ustaša

Internet izvori:

<http://www.hrvatskipolitickiuznici.hr/content/view/1633/4/>, 12. 7. 2013.;

<http://www.hercegbosna.org/vijesti/bih/koricani-opustosena-katolicka-zupa-na-platou-vlasica-zarasla-u-korov-3712.html>, 10. 03. 2012.

<http://www.hercegbosna.org/vijesti/bih/koricani-opustosena-katolicka-zupa-na-platou-vlasica-zarasla-u-korov-3712.html>